

อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ
และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม”
: กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมอโศก จังหวัดนครปฐม

ปริญญาณิพนธ์
ของ
บวร ทรัพย์สิงห์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การศึกษา

ตุลาคม 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ
และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม”
: กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมอโศก จังหวัดนครปฐม

บทคัดย่อ
ของ
บวร ทรัพย์สิงห์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การศึกษา
ตุลาคม ๒๕๔๖

h ๖๖๕๑๒ ร.๓

บวร ทรัพย์สิงห์. (2546). อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว "บุญนิยม": กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมโคก จังหวัดนครปฐม. ปริญญาโท ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์การศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิดดา เทคนิยม, อาจารย์รวีพรรณ สาลีผล.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ ต้นทุนการฝึกอบรม ทั้งด้านต้นทุนส่วนบุคคล และต้นทุนส่วนสังคม ประสิทธิผลการฝึกอบรม อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมโคก จังหวัดนครปฐม ระหว่างวันที่ 25 - 29 กันยายน และระหว่างวันที่ 1 - 5 ตุลาคม 2545 จำนวน 116 คน โดยมีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

ต้นทุนรวมของการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต เท่ากับ 235,653.64 บาท ประกอบด้วย ต้นทุนรวมส่วนบุคคล เท่ากับ 71,542 บาท และต้นทุนรวมส่วนสังคม เท่ากับ 164,111.64 บาท

ประสิทธิผลการฝึกอบรม วัดจากจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนน หลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่า คะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป พบว่ามีเกษตรกรที่บรรลุประสิทธิผลดังกล่าว 70 คน โดยหลังการฝึกอบรมเกษตรกรลดค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลได้เฉลี่ยเดือนละ 97.67 บาท หรือร้อยละ 31.82 ของค่าใช้จ่ายเดิม และเกษตรกรลดค่าใช้จ่ายของครอบครัว ได้เฉลี่ยเดือนละ 229.43 บาท หรือร้อยละ 31.29 ของค่าใช้จ่ายเดิม

อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม มีค่าเท่ากับ 3,366.48 บาท และเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม เห็นด้วยว่า การฝึกอบรมมีส่วนทำให้คุณภาพชีวิต ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การฝึกอบรมทำให้ชีวิตมีคุณค่าขึ้น และทำให้จิตใจ มีความสุข แจ่มใส เบิกบาน มองโลกแง่ดี มีเมตตาต่อผู้อื่น

COST - EFFECTIVENESS RATIO OF CAPABILITY AND QUALITY OF
AGRICULTURIST LIFE DEVELOPMENT PROGRAM IN REALITY OF LIFE
COURSE ACCORDING TO "BUNNIYOM" : CASE STUDY OF PATHOM ASOKE
COMMUNITY , NAKHONPATHOM PROVINCE.

AN ABSTRACT
BY
BORVORN SUBSING

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Economics degree in Economics of Education
at Srinakharinwirot University
October 2003

Borvorn Subsing. (2003). *Cost - Effectiveness Ratio of Capability and Quality of Agriculturist Life Development Program in Reality of Life Course According to "Bunniyom" : Case Study of Pathom Asoke Community, Nakhonpathom Province.* Master thesis, M.Econ. (Economics of Education). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Dr. Sunitda Tesniyom, Miss Ravipan Saleepon.

This research aimed to analyze the cost of training in personal cost, and social cost, effectiveness of training, cost-effectiveness ratio, and the quality of life of the trainee in agriculturist life development program in reality of life course in the dimensions of mind, economic, health, and social & environment.

The samples of this research were 116 agriculturists who participated the training course at Pathom Asoke community, Nakhonpathom province during 25 – 29 September and 1 – 5 October 2002. The questionnaire was used for data collecting and the descriptive statistics: percentage, minimum, maximum, arithmetic mean, standard deviation, and cost-effectiveness analysis were employed for data analysis.

The results of the research are followed:

Total cost of training in agriculturist life development program in reality of life course was 235,653.64 Bahts composed of 71,542 Bahts of total personal cost and 164,111.64 Bahts of total social cost.

The effectiveness of training indicated by the number of training who had the twenty-five percent higher post-training score than pre-training score. The effectiveness of training was 70 agriculturists. After training, agriculturists can reduce personal expenditure about 97.67 Bahts per month or 31.82 percent of their expenditure, and they can reduce the expenditure of family about 229.43 Bahts per month or 31.29 percent of their expenditure.

The cost-effectiveness ratio of training was 3,366.48 Bahts and the agriculturists agreed that their quality of life in mind, economic, health, and social & environment got better after participated in training, and they absolutely agreed that this training led their life more valuable and their mind was happy, lively, freshy, optimistic, and mercy to other people.

ปริญญานิพนธ์

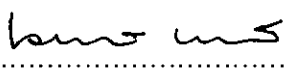
เรื่อง

อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ
และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม”
: กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม

ของ

นายบวร ทรัพย์สิงห์

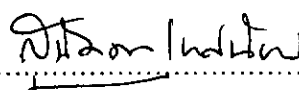
ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

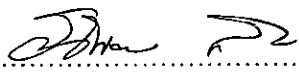
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

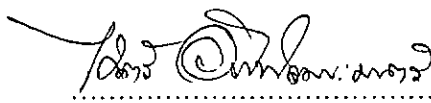
(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพรณ์ หะวานนท์)

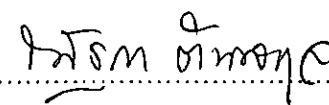
วันที่ 1๕ เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2546

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุนิดดา เทศนิยม)

.....กรรมการ
(อาจารย์ รวิพรรณ สาลีผล)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ ไมตรี อภิพัฒนะมนตรี)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณิชกา ดันสกุล)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิตดา เทศนิยม ประธานควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ และอาจารย์วิพรรณ สาลีผล กรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสองได้เสียสละเวลาอันมีค่า เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำการทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคุณสมหมาย สาดทรัพย์ นักบริหาร 10 กลุ่มสนับสนุนงาน สถาบันเพื่อพัฒนาเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาท (สจส.) ฝ่ายส่งเสริมการเรียนรู้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สมณะนาไท อีสสรชโน ที่ปรึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโคก และคุณสีติน ไชยธรรม ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโคก ที่กรุณาให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงคุณภาพของเครื่องมือ

ขอขอบพระคุณ คุณสนธิญา ตั้งกิจวิวัฒน์ และเจ้าหน้าที่ สจส. ทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกด้านข้อมูลสำหรับการวิจัยมาโดยตลอด ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. สาขาโคกสำโรง สาขาสำนารายณ์ และสาขาบ้านหมี่ ที่กรุณาให้ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร และเป็นธุระในการติดต่อเกษตรกร และขอขอบคุณเกษตรกรทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการกรอกแบบสอบถาม

ขอขอบพระคุณ ชาวชุมชนสันติอโคก และเครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.) โดยเฉพาะคุณรวงข้าว ชาวหินฟ้า ที่กรุณาถ่ายทอดแนวคิดบุญนิยม และข้อมูลพื้นฐานต่างๆ แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณชาวชุมชนปฐมอโคกทุกท่าน ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ที่พัก อาหาร การต้อนรับด้วยไมตรี และทำให้ภาพวิถีชีวิตของแนวคิดบุญนิยม อันเป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ชัดเจนขึ้น และทำให้ผู้วิจัยทราบว่าประโยชน์ของการศึกษานั้นมิได้สิ้นสุดลงเพียงแค่การทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จเท่านั้น หากแต่ผู้วิจัยได้ซึมซับแนวคิด และนำเอาความรู้ไปใช้พัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ เพียงพอที่จะมีความสามารถไปสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคมต่อไป

และที่สำคัญที่สุด ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง สำหรับคุณพ่อคุณแม่ ที่ได้มอบทุกสิ่งทุกอย่างที่ดีที่สุดสำหรับลูกมาโดยตลอด และขอขอบพระคุณญาติพี่น้อง เจ้าหน้าที่ห้องสมุด คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่าน และเพื่อนทุกคน ที่คอยเป็นกำลังใจ และช่วยเหลือในการทำปริญญานิพนธ์ คุณค่าอันใดที่ได้จากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่คอยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ อบรมสั่งสอนช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

บวร ทรัพย์สิงห์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย
จาก
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
	ความสำคัญของการวิจัย.....	5
	ขอบเขตของการวิจัย.....	5
	ด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	5
	ด้านพื้นที่.....	6
	ด้านเวลา.....	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในโครงการพัฒนาศักยภาพ	
	และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	9
	ชุมชนชาวโศก และเครือข่ายกลไกกรมไรสารพิษ	
	แห่งประเทศไทย (คกร.).....	9
	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) และสถาบัน	
	เพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค (สจส.).....	16
	โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร	
	และหลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	18
	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการฝึกอบรม.....	24
	แนวคิดทฤษฎีการประเมินผลโครงการฝึกอบรม.....	26
	การวัดการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล.....	27
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	28
	ต้นทุนการฝึกอบรม.....	28
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	การวัดประสิทธิผลการฝึกอบรม และคุณภาพชีวิต.....	30
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	42
	การกำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง.....	42
	ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	43
	การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	44
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	45
	สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	46
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย.....	48
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
	ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร.....	49
	ต้นทุนการฝึกอบรม.....	53
	ประสิทธิผลการฝึกอบรม.....	55
	อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม.....	65
	คุณภาพชีวิตของเกษตรกร.....	66
5	สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	70
	สรุปผลการวิจัย.....	72
	อภิปรายผลการวิจัย.....	74
	ข้อเสนอแนะ.....	80
	ข้อเสนอแนะในการนำผลไปใช้.....	80
	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	86

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	88
ภาคผนวก.....	96
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม และจดหมายขอความร่วมมือในการวิจัย.....	97
ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	105
ภาคผนวก ค รายละเอียดการตอบแบบสอบถามประสิทธิผลการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิตของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	115
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	122

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงจำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49
2	แสดงข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	49
3	แสดงค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลเฉลี่ย ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	51
4	แสดงค่าใช้จ่ายของครอบครัวเฉลี่ย ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	52
5	แสดงค่าใช้จ่ายที่ลดลงหลังการฝึกอบรม ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	52
6	แสดงต้นทุนรวมส่วนบุคคลในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	53
7	แสดงต้นทุนรวมส่วนสังคมในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	54
8	แสดงต้นทุนรวมของการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	55
9	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกกิเลส.....	55
10	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกกิเลส.....	56
11	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกอบายมุข.....	57
12	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกอบายมุข.....	58
13	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว.....	59
14	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว.....	59
15	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดต้นทุนการผลิต.....	60
16	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดต้นทุนการผลิต.....	61
17	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิต ตามวัฒนธรรมบุญนิยม.....	62

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงจำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49
2	แสดงข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	49
3	แสดงค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลเฉลี่ย ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	51
4	แสดงค่าใช้จ่ายของครอบครัวเฉลี่ย ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	52
5	แสดงค่าใช้จ่ายที่ลดลงหลังการฝึกอบรม ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	52
6	แสดงต้นทุนรวมส่วนบุคคลในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	53
7	แสดงต้นทุนรวมส่วนสังคมในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	54
8	แสดงต้นทุนรวมของการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	55
9	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกกิเลส.....	55
10	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกกิเลส.....	56
11	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกอบายมุข.....	57
12	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกอบายมุข.....	58
13	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว.....	59
14	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว.....	59
15	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดต้นทุนการผลิต.....	60
16	แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดต้นทุนการผลิต.....	61
17	แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิต ตามวัฒนธรรมบุญนิยม.....	62

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
18 แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิต ตามวัฒนธรรมบุญนิยม.....	64
19 แสดงคะแนนในการปฏิบัติของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	64
20 แสดงประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	65
21 แสดงคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	66
22 แสดงคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	67
23 แสดงคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	68
24 แสดงคุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรที่อบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต.....	68

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์นับเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญของประเทศ ด้วยทรัพยากรที่เป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ อันได้แก่ทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด และลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ทรัพยากรมนุษย์เพิ่มปริมาณมากขึ้น และมีความต้องการที่ไม่จำกัด ทรัพยากรมนุษย์จึงต้องได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพ เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ไปพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมต่อไป จึงมีความจำเป็นที่ต้องลงทุนกับมนุษย์ ด้วยการให้การศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา อันเป็นไปเพื่อการสั่งสมความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความชำนาญในแต่ละบุคคล มีลักษณะเป็นการสะสมทุนที่เรียกว่า “ทุนมนุษย์” (Human Capital) ไว้ในตัวบุคคล อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างผลิตภาพ (Productivity) ให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และสังคมได้ในอนาคต (เทียนฉาย กิระนันท์, 2519)

ความสำคัญของมนุษย์ในแง่ทรัพยากรที่มีคุณค่าดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการลงทุนในมนุษย์ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ตลอดชีวิต (สมนึก นนธิจันทร์, 2542 : 1-2) เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะ ประสบการณ์ และทัศนคติ ควบคู่กับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ

ประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมมาเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ และพัฒนาประเทศ โดยระยะแรกของแผนพัฒนามุ่งการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ ด้านการค้า และการลงทุน ในภาคอุตสาหกรรมมากกว่าการเพิ่มผลิตภาพในทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดความต่างในการกระจายรายได้ แรงงานขาดประสิทธิภาพ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาถูกทำลาย ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ มากมาย ปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อสังคมเกษตรกรรมที่อิงอาศัยกับสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นภาคการผลิตแหล่งอาหารหลักของประเทศ และเป็นภาคที่มีประชากรประมาณร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในชนบท (ปฐม นิคมานนท์, 2528 : 49) ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่า “...เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มาสร้างความเจริญด้านต่างๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศต้องอาศัยความเจริญของเกษตร

เป็นสำคัญ และงานทุกๆฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ก็เพราะการเกษตรของเราเจริญ..." (มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. 2539 : 51) นอกจากจากนี้ภาคเกษตรยังได้รับผลกระทบจาก ต้นทุนการผลิตที่สูง เพราะปัจจัยการผลิตภาคเกษตร ถูกภาคอุตสาหกรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าดึงดูดทรัพยากรออกจากภาคเกษตร และการทำเกษตรกระแสหลักต้องใช้ทุนจำนวนมาก ทำให้ต้นทุนการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้น ทั้งผลตอบแทนที่ไม่แน่นอน อันเกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ โรคระบาด แมลงศัตรูพืช และความเสี่ยงด้านราคา ทำให้เกษตรกรมีฐานะยากจนลง และแก้ปัญหาด้วยการกู้ยืมเงิน (สุจิตรา สันธนาภรณ์. 2541 : 3-7) ปัญหาต่างๆ ของภาคเกษตรกรรมนำมาซึ่งปัญหาในด้านความยากจนและหนี้สินของเกษตรกร

ภาคการเกษตรได้รับผลกระทบอย่างชัดเจนจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทั้งทางตรงและทางอ้อม การที่จะแก้ปัญหาของภาคเกษตร ที่สะสมมานานจึงเริ่มแก้ที่สาเหตุ ซึ่งมาจากมนุษย์ ดังพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงเตือนสติว่า "...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญสำคัญอยู่ที่เราพออยู่ พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง..." และทรงให้ข้อคิดในการปฏิบัติว่า "...ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แต่ครึ่งก็ไม่ต้อง อาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็สามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขอาจจะต้องใช้เวลาไม่ใช่น้อยๆ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ว่าถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ก็สามารถที่จะแก้ได้ ..." (สนม ครุฑเมือง. 2543: 228-238) โดยหันกลับมาศึกษาตนเอง และพัฒนาศักยภาพที่มีให้สามารถพึ่งตนเอง ตามแนวแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 -2549) ที่เน้นการพัฒนาประเทศตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นฐานของความสมดุล พอประมาณ และมีเหตุผล เพื่อการปฏิบัติของประชาชนในระดับครอบครัว ชุมชน และระดับรัฐ อันจะนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นประชาชนที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต สามารถพึ่งตนเอง มีความรู้เท่าทัน เรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ รักษาคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับการสืบสานประเพณีวัฒนธรรม มีคุณธรรมและความสามัคคีกัน เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างมีคุณภาพ สมดุล และยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : ก)

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้กับภาคเกษตร จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันของประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในแนวคิด และสามารถนำแนวคิดมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยใช้กระบวนการศึกษา การฝึกอบรม เป็นเครื่องมือ เพื่อพัฒนาภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ให้มีความรู้ ทักษะ ทศนคติ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันจะส่งผลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้เกิดความยั่งยืนในระดับประเทศต่อไป

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในฐานะธนาคารของภาคการเกษตรของประเทศ มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งให้ความช่วยเหลือทางการเงิน ส่งเสริมอาชีพการเกษตร

หรือการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์การเกษตร ตลอดจนส่งเสริมให้เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์การเกษตร สามารถประกอบอาชีพอย่างอื่น ที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวเกษตรกร รวมทั้งให้บริการรับ ฝากเงิน เช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2545ก : ไม่ปรากฏเลขหน้า) โดยปัจจุบันทางธนาคารให้การช่วยเหลือด้านการเงินไปแล้ว จำนวน 5.22 ล้านครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 92.39 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2545ข : ไม่ปรากฏเลขหน้า) จากการดำเนินงานพบว่า เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้เงินกู้ได้ทันตามกำหนด ทำให้ยอดค้างชำระสูงขึ้น คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544 ให้ดำเนินการโครงการพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้แก่เกษตรกรรายย่อย ลูกค้ายของ ธ.ก.ส. อันเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ในการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกร โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตร และปัญหาหนี้สินจากเหตุสุดวิสัย โดยให้เกษตรกรพักชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. เป็นเวลา 3 ปี เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. จะถูกคัดเลือกเข้าฝึกอบรมใน โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร ด้วยเหตุผลที่ว่า การพักชำระหนี้ไม่สามารถแก้ไขด้วยการพักการชำระเงินอย่างเดียว แต่ต้องฟื้นฟูส่งเสริมการประกอบอาชีพ ที่เริ่มต้นที่การชำระตัวตน ชำระจิตใจ ให้มีศักยภาพในวิถีทางของศาสนา และเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดบุญนิยมของชุมชนอโศก เพื่อให้เกษตรกรมีโอกาสฟื้นฟูอาชีพ และสร้างงานให้กับตนเอง

ชาวอโศก ซึ่งเป็นกลุ่มพุทธบริษัทที่ประกอบด้วยนักบวชและฆราวาส ที่เลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติตามแนวคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำพา มีการถือศีล ละอามะมุข รับประทานอาหารมังสวิรัต ใช้ชีวิตเรียบง่าย ทำงานเพื่อยกระดับจิตวิญญาณ และช่วยเหลือสังคมโดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจ ซึ่งมีแนวคิดในการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่เรียกว่า ระบบบุญนิยม มีเป้าหมายคือ มุ่งแก้ปัญหาของมนุษย์ ที่เน้นการตรวจตน ลดอัตตา ควบคู่กับการสร้างประโยชน์ ตอบสนองความต้องการที่พอกับความจำเป็นของมนุษย์โดยไม่หลีกเลี่ยงออกจากระบบสังคม แต่อยู่ร่วมกันอย่างสร้างคุณค่า สร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม

ชาวอโศกยังนำแนวคิดบุญนิยมไปใช้ในการสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมภายนอก โดยมีหลายหน่วยงานที่ทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีประโยชน์โดยตรงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับท้องถิ่น ชุมชน สังคม ประเทศ อันเป็นการพัฒนาและยกระดับในด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ การเมือง อดุสาหกรรม การสื่อสาร การศึกษา ศาสนา และด้านเกษตรกรรม แนวคิดการพัฒนาด้วยความมุ่งมั่นของชาวอโศก ที่เน้นกระบวนการส่งเสริมยกระดับจิตใจ คุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม ควบคู่กับการประกอบอาชีพที่อนุรักษทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชาวอโศกและหน่วยงานของชาวอโศกจึงเป็นองค์กรหนึ่งที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คัดเลือกให้ช่วยงานในการฝึกอบรม

และพัฒนาเกษตรกร ในโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำแนวคิดบุญนิยมของชาวอโศกไปปฏิบัติให้เกิดผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสมดุลกับธรรมชาติ

การจัดการฝึกอบรมของภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ย่อมอยู่ภายใต้ความจำกัดของงบประมาณ และทรัพยากรในการฝึกอบรม ทำให้การฝึกอบรมไม่สามารถมองแค่จำนวนผู้ผ่านการฝึกอบรม แต่ต้องคำนึงถึงต้นทุนหรือค่าใช้จ่าย และผลตอบแทนทางสังคมในรูป ประสิทธิภาพ และคุณภาพจากการฝึกอบรมที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ เพื่อให้ทราบผลของการจัดการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิต อันเป็นโครงการทางสังคมที่ไม่สามารถแปลงหน่วยของผลลัพธ์ และผลกระทบให้มีค่าเป็นเงิน (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. 2529 : 366) และก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนสูงหากตีค่าผลของโครงการเป็นตัวเงิน จึงใช้การวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล อันเป็นการคำนวณต้นทุนต่อหน่วยประสิทธิผลของโครงการ เพื่อศึกษาว่าโครงการดังกล่าวมีประสิทธิภาพเพียงใด

วิจัยนี้ศึกษา อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม โดยโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิต เป็นโครงการที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.), สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาถ (สจส.), เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.) และชุมชนชาวอโศก ร่วมมือกันจัดการฝึกอบรมโดยใช้หลักศาสนา มาพัฒนาเกษตรกร และอาชีพเกษตรกรกรรม ให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปีของรัฐบาล และเกษตรกรทั่วไปที่สนใจ โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทั้งในส่วน ต้นทุนการฝึกอบรม ประสิทธิภาพการฝึกอบรม อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐบาล องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรม และเกษตรกร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิต
2. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตหลังการฝึกอบรมของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิต

ความสำคัญของวิจัย

เพื่อให้ทราบผลด้านต้นทุนส่วนบุคคล ต้นทุนส่วนสังคม ประสิทธิภาพการฝึกอบรม เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล และเพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ผ่านการอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ของศูนย์ฝึกอบรม ชุมชนปทุมโตก จังหวัดนครปฐม โดยเป็นการฝึกอบรมเกษตรกรที่เข้าโครงการพักชำระหนี้ เกษตรกรรายย่อย 3 ปี ตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล และเกษตรกรที่สนใจ อันจะเป็นข้อมูลประกอบการวางแผน และกำหนดนโยบายในการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการฝึกอบรมพัฒนา และการใช้ทรัพยากรของภาครัฐบาล และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกษตร ให้สามารถพัฒนาภาคเกษตร และเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งเป็นข้อมูลช่วยเสริมความมั่นใจในการตัดสินใจของเกษตรกร ที่จะเข้ารับการฝึกอบรม และการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาตน พัฒนาอาชีพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัย อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรม ชุมชนปทุมโตก จังหวัดนครปฐม แบ่งตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ต้นทุนการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต แบ่งเป็น

1.1 ต้นทุนส่วนบุคคล ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขึ้นรถที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดให้, ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากจุดที่ลงรถกลับบ้าน, ค่าใช้จ่ายส่วนตัวระหว่างที่ฝึกอบรม และค่าเสียโอกาสของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยถือเกณฑ์อัตรารายได้เดียวกันตามอัตราค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 133 บาท ตามประกาศของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2545

1.2 ต้นทุนส่วนสังคม คือ งบประมาณของรัฐที่จ่ายผ่าน ธ.ก.ส. ในการอบรม วันละ 129,250 บาท โดยไม่คิดค่าเสียโอกาสของต้นทุนส่วนสังคม

2. ประสิทธิภาพการฝึกอบรม คือ จำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป

3. คุณภาพชีวิตระดับบุคคล เป็นการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม ว่าการอบรมทำให้ชีวิตมีความพึงพอใจด้วยความสุขในระดับใด จากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านสุขภาพ และด้านสังคม สิ่งแวดล้อม

ด้านพื้นที่

เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล และเพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตหลังการอบรม ของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตร สัจธรรมชีวิต พิจารณาเฉพาะศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม เท่านั้น

ด้านเวลา

ศึกษาจากเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมแล้วประมาณ 8 เดือน ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม จากศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม ในเดือน กันยายน และ ตุลาคม 2545 รวม 2 รุ่น

รุ่นที่ 1 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25 - 29 กันยายน 2545

รุ่นที่ 2 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 1- 5 ตุลาคม 2545

นิยามศัพท์เฉพาะ

บุญนิยม

หมายถึง ลัทธิที่เห็นความจริงด้วยปัญญาแท้ๆว่า การเสียสละ สร้างสรรค์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เป็นคุณค่าแก่ตนโดยตรง และเป็นคุณค่าแก่สังคมโดยรอบ ผู้ที่เข้าใจจึงเต็มใจทำอย่างจริงจัง

โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร

หมายถึง โครงการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ที่จัดเพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสฟื้นฟูอาชีพ หลังพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปีตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร่วมมือกับสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาถ (สจส.) เครือข่ายกลไกกรมไรสารพิษแห่งประเทศไทย (ดกร.) และชุมชนชาวอโศกในการจัดฝึกอบรม

หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

หมายถึง หลักสูตรที่มุ่งเน้นให้เกษตรกรที่รับการอบรม เชื่อว่าคุณค่าของชีวิตที่ดี ต้องเป็นคนดีมีศีล ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ พอมีพอกิน พึ่งตนเอง จนเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้

ต้นทุนการฝึกอบรม (ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม)

หมายถึง จำนวนเงินที่จ่ายในการฝึกอบรมเกษตรกร โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ต้นทุนส่วนบุคคล

หมายถึง เงินที่เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมต้องใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และจากการสูญเสียรายได้เพื่อมาฝึกอบรม

ต้นทุนส่วนสังคม

หมายถึง เงินงบประมาณของรัฐบาลที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อการฝึกอบรม รุ่นละ 129,250 บาท

ประสิทธิผลการฝึกอบรม

หมายถึง จำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป

อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล

หมายถึง การคำนวณผลหารของปัจจัยต้นทุนการฝึกอบรมทั้งต้นทุนส่วนบุคคล และต้นทุนส่วนสังคม กับจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป

คุณภาพชีวิต

หมายถึง ชีวิตที่มีความพึงพอใจด้วยความสุข อันเกิดจากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาพัฒนาจิตใจให้มี ความสุข และความสงบในการดำรงชีวิต

คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ

หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาเพิ่มรายได้ด้วยการลด รายจ่าย ในการผลิต และการดำรงชีวิต

คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ

หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาดูแลสุขภาพ และสร้างเสริมสุขภาพให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง

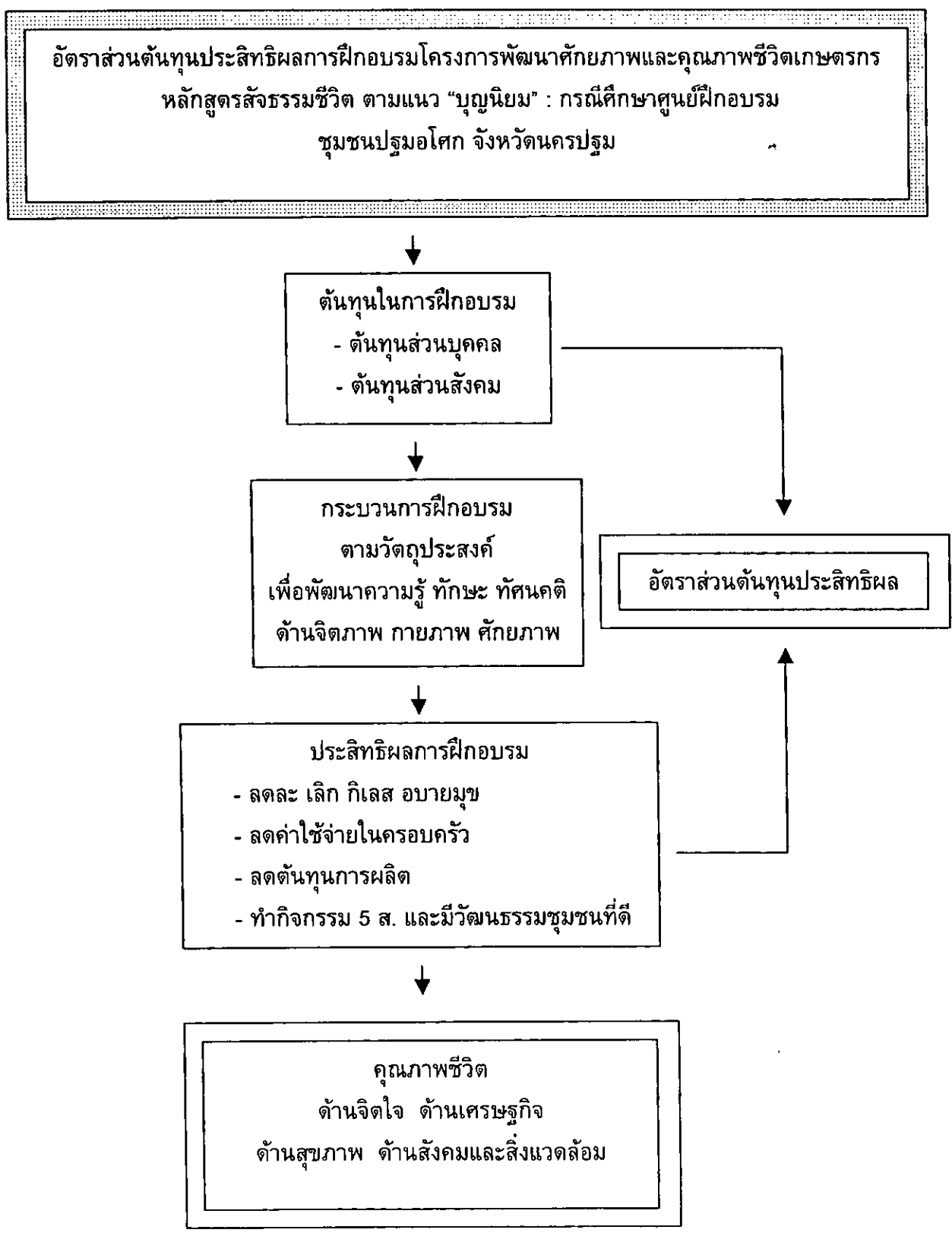
คุณภาพชีวิตด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม

หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาสร้างสรรค์พัฒนา ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม

ชุมชนปทุมโมศก

หมายถึง ชุมชนที่เป็นสถานที่จัดการฝึกอบรม ตั้งอยู่ที่ หมู่ 5 ตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม

กรอบแนวคิดในวิจัย

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย อัตรส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร
 - 1.1 ชุมชนชาวอโศก และเครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.)
 - 1.1.1 ประวัติชุมชนชาวอโศก และชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม
 - 1.1.2 แนวคิดบุญนิยมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาวอโศก
 - 1.1.3 เครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.)
 - 1.2 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาถ (สจส.)
2. โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร และหลักสูตรสัจธรรมชีวิต
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการฝึกอบรม
4. แนวคิดทฤษฎีการประเมินผลโครงการฝึกอบรม
 - 4.1 การวัดการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล (Cost-Effectiveness Analysis) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.2 ต้นทุนการฝึกอบรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.3 ประสิทธิภาพการฝึกอบรม และคุณภาพชีวิต งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร

1.1 ชุมชนชาวอโศก และเครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.)

1.1.1 ประวัติชุมชนชาวอโศก และชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม ประวัติชุมชนชาวอโศก

ชุมชนชาวอโศก เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาพุทธศาสนา และการปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ตามคำสอนในองค์พระสัมมาพระพุทธเจ้า ของนาย มงคล รักพงษ์ หรือนาย รัก รักพงษ์ หรือ สมณะโพธิรักษ์ ในปัจจุบัน โดยหลังจากที่ได้ปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังจนเป็นฆราวาสได้ระยะเวลา 2 ปี ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2513 จึงได้เข้าสู่สมณบทที่วัดอโศการาม

จังหวัดสมุทรปราการ ในคณะธรรมยุติกนิกาย ต่อมาในวันที่ 2 เมษายน 2516 สมณะโพธิรักษ์ ได้อุปสมบทอีกครั้งในคณะมหานิกาย เป็นการเพิ่มเข้าไปอีกคณะหนึ่งโดยมิได้ทำการสึก ในวันที่ 25 เมษายน 2516 สมณะโพธิรักษ์ได้คืนใบสุทธิให้ธรรมยุต แล้วถือใบสุทธิมหานิกายแทน แต่ยังคงมุ่งหมายทำงานให้พระศาสนาโดยส่วนรวม

ต่อมาเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2518 สมณะโพธิรักษ์ และหมู่สงฆ์ชาวโศก ได้ประกาศลาออกจากมหาเถรสมาคม ซึ่งในทางธรรมวินัยถือว่าเป็นการทำ นานาสังวาส เนื่องจาก คณะสงฆ์ของชาวโศกมีความแตกต่างทั้งด้านวัตรปฏิบัติ (พิธีกรรม พุทธกรรม และกิจกรรม) อีกทั้งหัวข้อคำสอนที่อธิบายชี้แจงที่แสดงก็แตกต่างกัน และแนวทางการศึกษาฝึกอบรมอันนำไปสู่ความพ้นทุกข์ก็แทบจะตรงข้ามกัน การลาออกจากมหาเถรสมาคม ก็สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 25 ที่ระบุว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือ ศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตาม ความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่พลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” (มูลนิธิธรรมสันติ. 2545? : 1-5)

การกำเนิดของชาวโศกเกิดจากการรวมตัวโดยถือปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 227 ข้อ และสมาทานจุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล เป็นเสมือนธรรมนูญของพระพุทธศาสนา ชาวโศกยังพร้อมให้ความเคารพนับถือ ยินดีที่จะอยู่ร่วมกัน ศึกษาปฏิบัติธรรม ปฏิบัติต่อกัน ตามพระวินัย (สมบัติ จันทรวงศ์. 2529 : 27-40)

ชุมชนปฐมมโศก จังหวัดนครปฐม

ชุมชนปฐมมโศก ตั้งอยู่ที่ หมู่ 5 ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัด นครปฐม เริ่มจากปีพ.ศ. 2519 ญาติธรรมจำนวนหนึ่งได้ร่วมกันจัดสถานที่ ซึ่งเป็นที่ดินประมาณ 3 ไร่ ในเขต อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อให้นักบวชชาวโศกพักระหว่างการเดินทางไปถึง แดนโศก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยเรียกชื่อตรงนี้ว่า ปฐมมโศก แต่ต่อมาได้ ขยายไปยังที่ใหม่ ที่หมู่ 5 ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม โดยก่อตั้งพุทธสถาน ปฐมมโศก เพื่อเป็นศาสนสถานที่เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์ เป็นที่ขัดเกลา อบรมจิตใจ โดย วันที่ 28 กรกฎาคม 2523 สมณะโพธิรักษ์ได้ประกาศให้ ปฐมมโศก เป็นพุทธสถานแห่งใหม่ของ ชาวโศก

พุทธสถานปฐมมโศก ประกอบด้วย นักบวช ชาวชุมชน และญาติธรรม ที่ประสงค์จะได้เข้ามาอยู่ใกล้ชิดพระธรรมเพื่อการปฏิบัติธรรม ต้องการช่วยงานพุทธสถาน และ ดำเนินชีวิตเยี่ยงสมณะ และสิกขมาตุ จึงรวมตัวกันเป็นชุมชนของผู้มีศีล และดำเนินชีวิตด้วย แนวคิดบุญนิยม (ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงปฐมมโศก. 2544 : 7-56)

1.1.2 แนวคิดบุญนิยมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาวอโศก

เป้าหมายการพัฒนา

เป้าหมายของชาวอโศกมุ่งแก้ปัญหาของมนุษย์ โดยเน้นในการตรวจสอบตน ลดอัตตา ตัณหา ความต้องการส่วนเกิน ควบคู่กับการสร้างประโยชน์ ตอบสนองความต้องการที่พอกับความจำเป็นของมนุษย์โดยไม่หลีกหนีออกจากระบบสังคม แต่อยู่ร่วมกันอย่างสร้างคุณค่า สร้างประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เมื่อสามารถลดความต้องการส่วนเกินจนเป็นอิสระจากภาวะทุกข์ ส่งผลให้เป็นบุคคลที่เสียสละ เกื้อกูลผู้อื่น นิยมและสร้างบุญสู่สังคมส่วนรวม

เป้าหมายระดับ จุลภาค เป็นกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมจากปุถุชนเป็นอารยชน โดยปรับเปลี่ยนทัศนคติ ปลุกจิตสำนึก ในแนวพุทธศาสนา และแนวคิดบุญนิยม ด้วยการลดละกิเลส ใช้ชีวิตในปัจจุบัน 4 กล้าเล็ก กล้าจน เอาส่วนเกินแจกจ่าย เสียสละ เพื่อส่วนกลาง เพื่อสังคมส่วนรวม ในระดับ มหภาค จากการรวมตัวเป็นสังคม เป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม เช่น ด้านการศึกษา สาธารณสุข เศรษฐกิจ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การเมือง การสื่อสาร เป็นต้น มีผลโดยตรงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระดับโลก (จึงเชียงฝ้าซือ. 2545 : 20-22)

ชาวอโศกได้ให้ความสำคัญกับคน โดยเริ่มต้นที่ตนเองก่อนด้วยการใช้หลักศาสนาในการขัดเกลา ดังที่สมณะโพธิรักษ์กล่าวว่า (สมหมาย สาตถ์ทรัพย์. 2542 : 44 ; มุลนิธิธรรมสันติ. 2544 : 2 ; รัชชาราม. 2543 : 54-56)

ระบบบุญนิยม เริ่มต้นจากการสร้างคนดีมีศีล เพื่อฝึกฝนลดละตนเอง ส่งผลให้ดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันโลก เท่าทันความทุกข์ สามารถเห็นชัดในกิเลสของคนที่ยังมัวเมา ลุ่มหลง ซึ่งเป็นเหตุของการเอารัดเอาเปรียบ เบียดเบียนกัน การทำงานในระบบบุญนิยม ก็ไม่ได้มุ่งค่าตอบแทนที่เม็ดเงินยิ่งไปกว่าการได้รู้จักตนเอง รู้กิเลสของตน ส่งผลให้สามารถพัฒนาตัวเองให้พ้นกิเลส และนี่คือค่าตอบแทนที่สูงค่า โดยความสำคัญของเศรษฐกิจบุญนิยมอยู่ที่ คนการสร้างคนให้มีคุณธรรม หรืออุคฺคัณฺโณ มีความเจริญที่แท้จริง ลดละกิเลส มีปัญญา รู้สัจธรรมของความจนว่า คนที่เสียสละจะไม่มีรวย ดังนั้นคนที่ลดกิเลส และเสียสละจึงกล้าจน

การพัฒนาคนดังกล่าวกระทำควบคู่กับการมีศีลธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาซึ่งใช้การตรวจสอบ และปรับปรุงตนเองในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดพัฒนาการสู่ความเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐ โดยพิจารณา และลดละกิเลสตามความสามารถ มีหลักในการอยู่ร่วมกับระบบใหญ่ในสังคมอย่างมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ปฏิบัติหน้าที่ และบทบาททางสังคมตามความรู้ความสามารถ ชาวอโศกได้ใช้หลักของระบบบุญนิยม ซึ่งหมายถึง ระบบที่นิยม และพยายามที่จะทำให้เกิดเป็นบุญที่เห็นชัดในสังคม ทั้งเห็นความจริงด้วยปัญญาว่า การเสียสละ สร้างสรรค์เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เป็นคุณค่าแก่ตนโดยตรง และเป็นคุณค่าแก่สังคมโดยรอบ ผู้ที่เข้าใจจึงเต็มใจทำอย่างจริงจัง (จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์. 2542 : 98)

ระบบบุญนิยม

ชุมชนชาวโศก หรือ ชาวชุมชนบุญนิยม จะนำแนวคิดบุญนิยมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมของชุมชน (ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2536 ; ภัทรพร สิริกาญจน. 2540 ; จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์. 2542 ; กิตติกร สุนทรานุรักษ์. 2543 ; รัชกราม. 2543 ; เรวดี ตันนุกิจ 2543 ; จิ่งเซียงฝ่าซือ. 2545) ดังนี้

ธุรกิจการค้าบุญนิยม เป็นสินค้าที่ผลิตโดยสมาชิกในชุมชนชาวโศกที่เป็นแรงงานฟรี ผลผลิตจะถูกนำมาบริโภคในชุมชน ส่วนที่เหลือจะจำหน่ายตามแนวคิดการค้าในระบบบุญนิยม ทำไร คือการได้ให้ ได้เสียสละ เต็มใจที่ได้เสียเปรียบให้กับผู้อื่น เป็นการมุ่งลดกิเลส และพัฒนาจิตใจให้เป็นนิสัย

การศึกษาบุญนิยม มีเป้าหมาย และแนวทางในการจัดการศึกษา คือ อบรม และฝึกฝนผู้สอน ให้เป็นผู้เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียนในด้านคุณธรรม และความรู้ ประพฤติ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับสูง ให้เป็นผู้นำทางวิชาการ สามารถบูรณาการวิชาความรู้ต่าง ๆ ไปพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่อุดมไปด้วยคุณธรรม มีสัมมาอาชีพเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมในระดับจุลภาค โดยจัดการศึกษาแบบพึ่งตนเอง ให้สอดคล้องกับชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน เพื่อผลิตนักเรียนออกไปรับใช้ชุมชน สังคม ประเทศ และมวลมนุษยชาติ เปิดสอนบนรากฐาน ศีล สมาธิ ปัญญา เน้นให้ผู้เรียนมีศีล คุณธรรม มีความสามารถหรือเป็นงาน และด้านวิชาการ ตามลำดับ

กสิกรรมบุญนิยม เน้นการให้แก่ธรรมชาติ โดยมุ่งสร้างดิน ป่า รุงดินให้มีชีวิต คำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศวิทยา จึงไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เพื่อให้ได้พืช ผัก ไร่สารพิษ มีหลักในการทำกสิกรรมคือ ไม่ไถพรวนดิน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ผลผลิตจากการทำกสิกรรมบุญนิยมจะนำมาบริโภคในชุมชน (โรงครัวกลาง) บางส่วนจะจำหน่ายตามร้านค้าของชาวโศกในรูปแบบธุรกิจการค้าบุญนิยม หากผลผลิตเหลือ หรือเป็นเศษอาหารจะนำมาแปรรูปเป็นปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ อันเป็นปุ๋ยสะอาดที่สามารถนำมาใช้กับการผลิตต่อไป เป็นวงจรที่สมบูรณ์ ที่เรียกว่า 3 อาชีพกู้ชาติ นอกจากนี้ยังช่วยเหลือเกษตรกรทั่วไปในการให้ความรู้ เทคนิคการปลูกพืชผักในรูปแบบของกสิกรรมบุญนิยม

อุตสาหกรรมบุญนิยม เป็นการผลิตสินค้าเพื่อบริโภคในชุมชน และวางจำหน่ายโดยหลักธุรกิจการค้าบุญนิยมที่ร้านค้าในชุมชน

การเงินบุญนิยม ประกอบด้วย สาธารณโภคี คือรายได้ทั้งหมดจากการค้าในระบบบุญนิยมต่างๆ รวมถึงผลผลิตทั้งหมดจะนำมารวมกันเป็นส่วนกลาง และเบิกจ่ายจากส่วนกลาง เป็นสาธารณโภคี คือ ใช้ของส่วนรวมร่วมกันในการบริโภค สาธารณสุข การศึกษา, กองบุญสวัสดิการ คือ การรวมเงินกองกลาง ให้ชาวโศกที่มีเงินนำเงินมารวมหรือฝากไว้คล้ายๆ ธนาคารแต่ไม่มีดอกเบี้ยให้ และคนที่มายืมเงินไปใช้ประโยชน์ก็ไม่เสียดอกเบี้ย เป้าหมายเพื่อเป็นที่ช่วยสนับสนุนทุนในการทำงานด้านต่างๆ เป็นที่เก็บรักษาทรัพย์สิน เป็นนาบุญเพื่อความ

จอกเงยของดอกบุญ หรือบุญกุศลตามสังขาร เป็นธรรมชาติที่วิวัฒนาการความเสียสละของคน ในสังคมบุญนิยม ฝึกกลดละความโลภ รู้จักเสียสละ ไม่เห็นแก่ลาภ ยศ หรือเสียงสรรเสริญ ทั้งเป็น การกระจายรายได้ และแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมที่ตรงจุด

สาธารณสุขบุญนิยม ประกอบด้วย ศาลาสุขภาพ ศูนย์สุขภาพชุมชน คลินิก ทันตกรรม ที่ให้การป้องกัน และรักษาโรคแก่ชาวโอศกที่ป่วยไข้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

การบริโภคบุญนิยม ประกอบด้วย โรงครัวกลาง มีหน้าที่ทำอาหารมังสวิรัต เลี้ยงชาวชุมชน โดยวัตถุดิบที่นำมาทำอาหารได้จากผลผลิตทางการเกษตร, ห้องจักรทำการตัด เย็บเสื้อผ้า เพื่อใช้ในชุมชนและจำหน่าย และหน่วยตรวจสอบพัฒนาคุณภาพสิ่งผลิตของชาว โอศก (ต.อ.) เพื่อตรวจสอบผลผลิตของชาวโอศกให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันก่อนนำมาบริโภค และจำหน่าย

การสื่อสารบุญนิยม ประกอบด้วย การเผยแพร่ธรรมะ ข่าวสารความรู้ที่เป็น ประโยชน์ที่เท่าทันสังคมปัจจุบัน โดยติดต่อนำเสนอแต่สิ่งที่ดีงามมิให้หลงไหลไปตามเนื้อเรื่อง ให้บริการแก่คนในชุมชน และบุคคลภายนอก ทางสื่อสิ่งพิมพ์ เทป วีดีโอ โทรศัพท์ และคลื่นวิทยุ ชุมชน เป็นต้น

การเมืองบุญนิยม ภายใต้ข้อพรรคเพื่อฟ้าดิน มีนโยบายพัฒนาประชาธิปไตย ด้วยการสร้างคนให้มีคุณธรรมเป็นรากฐานประชาธิปไตย พัฒนาชุมชนไทยให้มีศีล ปลอดภัย พึ่งตนเองได้ ไม่แสวงอำนาจ และผลประโยชน์โดยมิชอบ ทำให้ประชาชนมีความเป็น อยู่อย่างมีความสุขสันติ ปลอดภัย ดีงาม สงบ ร่าเริง เบิกบาน สร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตเป็น สังคมพึ่งพาเกื้อกูลกัน เป็นสาธารณโภคี สร้างสังคม และประเทศด้วยคุณภาพของชุมชน บุญนิยม ซึ่งมีคติความเชื่อที่มุ่ง บุญ เป็นที่ตั้ง ภายใต้คำขวัญที่ว่า เศรษฐกิจพึ่งตนเอง ชุมชน เข้มแข็ง ประชาภิธรรม ประเทศเป็นไท

ศิลปะบุญนิยม ส่งเสริมความเข้าใจศิลปะว่าเป็นมงคลอันอุดม คือเหตุที่ก่อให้เกิด ความประเสริฐแก่มนุษย์ นำพาไปสู่ความเจริญอันสูงสุด มีทั้งสุนทรีย์ศิลป์ มีทั้งแก่นศิลป์ และใช้ศิลปะในการสร้างสรรค์ เพื่อชี้ชวนนำไปสู่สาระประโยชน์อันเป็นคุณค่าที่แท้จริงแก่มนุษย์

ศาสนาบุญนิยม ไม่เน้นการสวด เสก และสร้างวัตถุมงคล แต่มุ่งการสอนสั่ง และฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมให้ได้ก่อน แล้วจึงไปสอนผู้อื่น

สรุปแนวคิดบุญนิยมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาวโอศก

จากแนวคิด บุญนิยม ชาวโอศกมีหลักการพัฒนาตนเอง และสังคมในระบบ บุญนิยม 10 ประการ (กลุ่มสุตผังผิน. 2543 : 16-17 ; เรวัตี ตันนุกิจ. 2543 : 31) คือ

1. มีคน และสร้างคน
2. มีศาสนา นำหลักของศาสนา มาสร้างคน
3. มีงาน หรือกิจการที่พึ่งตนเองได้

4. มีระบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายดีงาม
5. มีวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
6. มีภราดรภาพ
7. มีการศึกษาสืบทอด
8. มีการเผยแพร่สิ่งดี ๆ ออกสู่สังคม
9. มีการตลาด
10. มีบูรณาการในอิสริยภาพ ภราดรภาพ สุขสันติภาพ และสมรรถนะ
จนเกิดเป็นบูรณาภาพที่สมบูรณ์

หลักการพัฒนาดตนเอง และสังคม 10 ประการดังกล่าว ส่งผลให้เกิดเป็นความ
เข้มแข็งของชุมชน ดังที่สมณะโพธิรักษ์ กล่าวว่าชุมชนจะเข้มแข็งด้วยหลักการ 14 ประการ คือ

1. เป็นสังคมของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรมอย่างเห็นได้ชัด
2. เป็นสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น
3. มีงาน กิจการที่มั่นคง
4. ขยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น
5. อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบาน
6. ไม่ฟุ้งเฟ้อ ผลาญพรำ สรุ่ยสร่าย แต่รุ่งเรืองฟุ้งเฟื่อง
7. มีความประณีตประหยัด เอื้อเฟื้อ สะพัดแจกจ่าย
8. ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม
9. มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุ่น เป็นเอกภาพ
10. สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่นแน่นหนา ของความเป็นภราดร
11. มีความแข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน
12. เป็นสังคมที่สร้างทุนทางสังคม มีประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคม
13. อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสมหรือกอบโกย
14. มีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างเป็นสุข

แนวทางการพัฒนาในระบบบุญนิยม คือการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของมนุษย์
โดยเน้นหนักไปที่การลดความต้องการส่วนเกิน หรือค้นหาความอยาก และพัฒนาศักยภาพใน
การสร้างประโยชน์ ตอบสนองความต้องการที่พอเหมาะกับความจำเป็นของมนุษย์โดยกระบวนการ
พัฒนามนุษย์ตามแนวคิดบุญนิยมของชุมชนโอศกเป็นแนวคิดใหม่ ที่สอดคล้องกับแนวคิด
เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคคล ครอบครัว จนสามารถพึ่งตนเองได้ และ
เป็นประโยชน์ต่อ ชุมชน สังคม และประเทศ

1.1.3 เครือข่ายกลไกกรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.)

เครือข่ายกลไกกรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.) เป็นเครือข่ายของชาวอโศกที่ใช้แนวคิด บุญนิยม ในการขับเคลื่อนองค์กร และสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่ม หรือองค์กรภายนอก เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านเกษตรกรรม (เครือข่ายกลไกกรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย. 2545ก : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ความเป็นมา

กลุ่มชุมชนชาวอโศก ได้ก่อกำเนิดมาเมื่อ พ.ศ. 2515 โดยเริ่มจากการร่วมกันศึกษา และปฏิบัติธรรม เน้นการถือศีล เสียสละ ยึดมั่นวัฒนธรรมไทย พึ่งตนเอง ลดละสิ่งที่ไม่จำเป็น อยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง ให้ความสำคัญกับ 3 อาชีพ คือ กลไกกรรมธรรมชาติ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี ไม่ใช่ยาฆ่าแมลงทำร้ายธรรมชาติ, การทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง และการจัดระบบขยะให้เกิดคุณค่า

จากผู้เห็นด้วยและปฏิบัติตาม จนได้รับผลดี มีความเป็นอยู่ที่ผาสุกมากขึ้นในที่ต่างๆทั่วประเทศ เกิดการรวมกลุ่มผู้ทำกลไกกรรมไร้สารพิษเป็นชุมชนและองค์กรเอกชนในแต่ละท้องถิ่นมากขึ้นเป็นลำดับ ต่อมาในเดือน มีนาคม 2544 จึงได้จัดระบบขององค์กรเป็นเครือข่ายเพื่อให้สามารถติดต่อสื่อสาร และแลกเปลี่ยนข้อมูลต่อกัน โดยใช้ชื่อว่า เครือข่ายกลไกกรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย มีชื่อย่อว่า คกร.

เป้าหมาย เพื่อสร้างลักษณะ 4 ประการ คือ

1. เศรษฐกิจพึ่งตนเอง มีความเป็นอยู่ในลักษณะเศรษฐกิจแบบพอเพียง สามารถพึ่งตนเองเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้
2. ชุมชนเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีการทำงานร่วมกันในระบบกลุ่ม มีงาน มีกิจการที่มั่นคง มีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน
3. ประชาภิธรรม ให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักธรรม มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูล มีเมตตา ให้อภัย มีน้ำใจที่ดีต่อกัน
4. ประเทศมีไท ไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศ สามารถผลิตของกินของใช้ได้ อย่างพอเพียง ไม่มีหนี้ มีความอุดมสมบูรณ์จนสามารถช่วยเหลือประเทศอื่นได้

ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านจิตภาพ ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับด้านคุณธรรมของมนุษย์ เน้นให้สมาชิกลดละ เลิก อบายมุข และพัฒนาคุณธรรมให้สูงขึ้นเท่าที่สามารถจะทำได้ คือ การลดละ เลิก กามคุณ โลกธรรม อตถา เป็นลำดับ โดยคุณธรรมพื้นฐาน 6 ประการ ที่เป็นผลดีต่อผู้ปฏิบัติ และผู้อื่น ได้แก่ “สะอาด ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ กตัญญู”

สะอาด	เครื่องชีวิต คือ ปราศจากอบายมุข	อานิสงส์ คือ ไร้โรคภัย จิต
ขยัน	เครื่องชีวิต คือ กระตือรือร้น	อานิสงส์ คือ มีกินมีใช้
ประหยัด	เครื่องชีวิต คือ รู้กิน รู้อยู่	อานิสงส์ คือ เศรษฐกิจมั่นคง

ซื่อสัตย์	เครื่องชีวิต คือ ไม่คดโกง	อานิสงส์ คือ เป็นที่เชื่อถือ
เสียสละ	เครื่องชีวิต คือ เห็นแก่ส่วนรวม	อานิสงส์ คือ เป็นที่รัก
กตัญญู	เครื่องชีวิต คือ เกื้อกูลผู้มีคุณ	อานิสงส์ คือ เป็นมนุษย์สมบูรณ์

2. ด้านกายภาพ ประกอบด้วยเนื้อหาด้าน เศรษฐกิจพอเพียง สังคมพึ่งตน สร้างวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2.1 เศรษฐกิจพอเพียง คือ การปลูกในสิ่งที่กิน กินในสิ่งที่ปลูก หากเหลือกินจึงจำหน่าย ด้วยหลักการตลาด ระบบบุญนิยม โดยทำการผลิต เพื่อลดต้นทุน ใช้เทคโนโลยีเรียบง่าย ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ทำกสิกรรมไร้สารพิษ ทำปุ๋ยชีวภาพ ทำน้ำยาอเนกประสงค์

2.2 สังคมพึ่งตน ใช้การจัดองค์กรชุมชน สร้างกลุ่มอาชีพ กลุ่มกิจกรรม เครือข่ายชุมชนเพื่อช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ ลดการพึ่งพาจากภายนอก พร้อมสร้างค่านิยมที่ดี ด้วยการเร่งประหยัด อดหนุนของไทย รัฐบาล เลิกบาป และเสียสละ

2.3 สร้างวัฒนธรรม ด้วยนิยมไทย เรียบง่าย ประหยัด ขยัน อดทน กตัญญู และศรัทธาในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภูมิปัญญาไทย

2.4 สร้างสิ่งแวดล้อม คือ รักษาความสะอาด ปราศจากสิ่งเสพติด มลพิษ โดยนาระบบ 5 ส. มาใช้ในชุมชน รักษาแหล่งน้ำ และป่าไม้

1.2 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

และสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาถ (สจส.)

1.2.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

รัฐบาลจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือ ธ.ก.ส. ขึ้นในปี พ.ศ. 2509 เป็นสถาบันระดับชาติ มีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงการคลัง ทำหน้าเป็นธนาคารที่ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพแก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร (สหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร) โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ

ธ.ก.ส. ได้เร่งขยายฐานการรับเกษตรกรเป็นลูกค้า ขยายปริมาณการจ่ายสินเชื่อแก่เกษตรกร และขยายจำนวนสาขาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การกระจายเงินทุนไปสู่เกษตรกรเป็นไปอย่างกว้างขวาง และเข้าถึงเกษตรกรได้มากที่สุด โดยให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ภาคเกษตรกรไปแล้ว จำนวน 5.22 ล้านครอบครัว (คิดเป็นร้อยละ 92.39 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ)

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในภาคเกษตรกรรม และปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้เกษตรกรบางส่วนยังประสบปัญหาภาระหนี้สินอยู่ รัฐบาลจึงได้มอบหมายให้ ธ.ก.ส. ดำเนินการเพิ่มบทบาทเพื่อมุ่งไปสู่การเป็นธนาคารที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชาวชนบท และชุมชน ที่เป็นรากฐานของระบบ

เศรษฐกิจ จากภารกิจดังกล่าว ธ.ก.ส.จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์สู่การเป็นธนาคารพัฒนาชนบทดังนี้ “ธ.ก.ส. จะเป็นธนาคารเพื่อการพัฒนาชนบทชั้นนำในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก โดยมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ควบคู่กับการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และดูแลสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน”

การปรับบทบาทดังกล่าวเป็นการปรับเปลี่ยนภารกิจของธนาคารให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของเกษตรกร และการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทที่ประสบปัญหาสำคัญด้านการผลิต และการตลาด มากกว่าปัญหาเรื่องเงินทุน ธ.ก.ส. จึงปรับภารกิจการทำงาน จากการเน้นกระจายเงินทุน ดอกเบี้ยต่ำสู่เกษตรกร เป็นการเน้นการทำงานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนชนบทให้ดีขึ้น อีกทั้งขณะนี้รัฐบาลกำลังแก้ไข พระราชบัญญัติ ธ.ก.ส. จากเดิมที่จำกัดให้ ธ.ก.ส.ช่วยเหลือประชาชนในชนบท เฉพาะผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรม เป็นการช่วยเหลือประชาชนในชนบทซึ่งประกอบอาชีพอื่น ๆ ด้วย

การขับเคลื่อน ธ.ก.ส. สู่การเป็นธนาคารพัฒนาชนบทได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดการทำงานของพนักงานให้ยึดการยกระดับคุณภาพชีวิตของลูกค้าเป็นเป้าหมายในการทำงาน โดยมีกลยุทธ์การดำเนินงานที่สำคัญ คือ สนับสนุนด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพ โดยการสนับสนุนสินเชื่อแก่วิสาหกิจในชุมชน สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชนบทและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สนับสนุนด้านการตลาด

การเพิ่มบทบาท ธ.ก.ส. ในด้านการพัฒนาชนบทจะทำให้ ธนาคารเป็นศูนย์กลางการให้บริการทางการเงินที่ตอบสนองความต้องการในการประกอบอาชีพที่หลากหลายในชนบท ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกื้อหนุนซึ่งกันและกันของประชาชนในชนบท บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเอง ช่วยให้เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2545ค : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

1.2.2 สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค (สจส.)

จากนโยบายของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค (สจส.) ภายใต้มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในด้านการพัฒนาชนบท ภาคการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้ (สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค. 2545? : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

หลักการและเหตุผล

มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค ได้ตั้งขึ้นเพื่อให้เกียรติ อาจารย์จำเนียร สาระนาค ผู้จัดการคนแรกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยให้

ความสำคัญในการตั้งสถาบันฝึกอบรม เพื่อการพัฒนาบุคลากร ด้านสินเชื่อการเกษตร และการพัฒนาชนบท ทั้งของประเทศไทย และประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย โดยพิจารณาจากวิสัยทัศน์ของชาติที่มุ่งสู่การกระจายรายได้ และการพัฒนาสู่ภูมิภาคและชนบท รวมทั้งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จำต้องเชื่อมโยงกับ ธ.ก.ส. ในฐานะที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาชนบท นอกจากการนำสินเชื่อไปสู่ภาคเกษตรกรรมที่เจริญก้าวหน้ามาตลอด แต่ถ้าหาก ธ.ก.ส. จะดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาการเกษตรและชนบทด้วยตนเองก็มีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน เพราะสถาบันที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ได้จะต้องมีความเป็นอิสระ และมีความคล่องตัวในการดำเนินงาน รวมทั้งจะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง และต่อเนื่องจึงจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ภารกิจ

สจส. เป็นสถาบันที่ไม่แสวงหากำไร แต่ดำเนินกิจกรรม เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาคเกษตรกรรม และชนบท ให้มีคุณภาพ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ด้วยการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และพัฒนาสินเชื่อเพื่อการเกษตร, การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลากรของสถาบันเกษตรกร เกษตรกร และบุคคลอื่นๆ ที่สนใจเกี่ยวกับงานพัฒนาการเกษตรและชนบท, รับทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำศึกษาค้นคว้าด้านทรัพยากรบุคคล เพื่อการพัฒนาสินเชื่อเกษตร พัฒนาชนบท และพัฒนาสังคม

กลยุทธ์

1. สร้างพันธมิตรกับภาคเอกชน และองค์กรอื่นที่เป็นมืออาชีพด้านการจัดการธุรกิจเกษตร และด้านการสร้างจิตสำนึกที่ดีสำหรับเป็นผู้นำท้องถิ่น เพื่อจัดสร้างโครงการและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทั้งในและนอกประเทศเป็นอันดับแรก
2. แสวงหาและมุ่งสร้างวิทยากรให้เป็นมืออาชีพให้ชำนาญการด้านการฝึกอบรม พัฒนาด้านธุรกิจเกษตร และการสร้างจิตสำนึกที่ดีสำหรับการเป็นผู้นำ
3. ใช้เครือข่ายของ ธ.ก.ส. ภาคเอกชน และองค์กรที่เป็นพันธมิตร เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติงานเพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
4. รับประกันคุณภาพผลงาน โดยมีการติดตาม และประเมินผล

2. โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร และ

หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ประเทศไทยมีพื้นฐานทางการเกษตรมาเป็นเวลายาวนาน แต่ภาคเกษตรกรรมของไทยยังไม่ได้มีการจัดระบบบริหาร และการจัดการที่ดี อีกทั้งเกษตรกรซึ่งเป็นส่วนสำคัญของระบบการผลิตก็ประสบกับปัญหาหนี้สิน นโยบายด้านการเกษตรของรัฐบาล มีเป้าหมายเพื่อให้ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ มีความแข็งแกร่งทันสมัย เป็นฐานเศรษฐกิจอัน

แท้จริงที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถสร้างผลผลิตอย่างเพียงพอเพื่อการบริโภคภายในประเทศ และสามารถสร้างผลผลิตส่วนเกินที่มีคุณค่า และมีคุณภาพ พอที่จะเป็นฐานสนับสนุนแก่อุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตร เพื่อส่งออกสู่ตลาดโลก

การมุ่งแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรอย่างเร่งด่วน โดยยึดหลักเกณฑ์เดียวกันกับการแก้ไขปัญหานี้สินของภาคธุรกิจอื่น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนทุกกลุ่มในสังคม ในขณะเดียวกันการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร จะต้องคำนึงถึงการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระยะยาวด้วย มาตรการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร จะต้องเริ่มด้วยการจัดชั้นคุณภาพหนี้ โดยหนี้ที่มีคุณภาพดีจะได้รับการสนับสนุนให้เข้าโครงการประนอมหนี้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และจัดให้เกษตรกรได้รับปัจจัยการผลิตที่ดีและมีคุณภาพ เพื่อใช้ประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการกำกับตรวจสอบอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ปัจจัยการผลิตนั้นๆ ถึงมือเกษตรกร และถูกใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง หากมีความจำเป็น ธ.ก.ส. อาจขยายเวลาการชำระหนี้ให้เกษตรกรเป็นการชั่วคราว ทั้งนี้โดยพิจารณาเป็นกรณีไป หนี้ด้อยคุณภาพนั้นจะจัดให้ได้รับการฟื้นฟูเป็นกรณีพิเศษ โดยวางระบบการฟื้นฟู และให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีเฉพาะต่อไป (พรรคไทยรักไทย. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ในการดำเนินการตามนโยบายแก้ไขปัญหาค่าความยากจน คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544 ให้ดำเนินการโครงการพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อยลูกค้า ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในการที่จะแก้ไขปัญหาค่าความยากจนของเกษตรกร โดยเฉพาะปัญหานี้สินต่างๆ ที่เกิดจากการประกอบอาชีพการเกษตร เพื่อที่จะช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยที่ประสบปัญหานี้สินจากเหตุสุดวิสัย และจำเป็นต้องพักชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. เป็นเวลา 3 ปี เพื่อให้เกษตรกรเหล่านี้มีโอกาสฟื้นฟูอาชีพ และสร้างงานให้กับตนเองต่อไป (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร

โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร มีรายละเอียดดังนี้ (สถาบันเพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาค. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; เครือข่ายกลไกกรมไรสารพิษแห่งประเทศไทย. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; ชุมชนอโคก. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ความเป็นมา

สืบเนื่องจาก ธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่ชาวเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ธ.ก.ส. แต่เมื่อถึงเวลาชำระหนี้ เกษตรกรไม่สามารถชำระได้ทันตามกำหนด ทำให้ยอดค้างชำระสูงขึ้น เพราะมีสาเหตุมาจากผลผลิตของเกษตรกรไม่ได้ผลตามที่กำหนด การนำเงินกู้ออกไปใช้ผิดประเภท รัฐบาลจึงเข้ามาดูแล เพื่อแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จึงได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินงานตามโครงการพักชำระหนี้ เพื่อแบ่งเบาภาระการชำระหนี้สินของเกษตรกร โดยพักชำระหนี้เงินต้น และไม่เสียดอกเบี้ยในช่วงระยะเวลา 3 ปี (1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547) แก่เกษตรกรรายย่อย ที่มีวงเงินกู้ไม่เกิน 100,000 บาท รวมมูลค่าหนี้สิน 75,031 ล้านบาท จำนวน 3,112,132 ราย (มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544) รวมทั้งเกษตรกรรายย่อยลูกค้า ธ.ก.ส. ที่มีวงเงินกู้เกิน 100,000 บาท เป็นหนี้เงินกู้รวม 19,025 ล้านบาท จำนวน 267,656 ราย (มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2544) (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) โดยให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ออกนโยบาย แบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 ประเภท คือ เกษตรกรที่สามารถชำระหนี้ได้ กับ เกษตรกรที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ กรณีเกษตรกรที่สามารถชำระหนี้ได้ คือไม่ขอพักหนี้ จะได้รับส่วนลดดอกเบี้ย ร้อยละ 3 ในกรณีที่เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้ได้ รัฐชดเชยดอกเบี้ยแทนให้ 6,000 ล้านบาท และเกษตรกรจะถูกคัดเลือก ให้เข้าโครงการอบรม ที่เรียกว่า โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร อันเป็นการให้โอกาสเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้ฟื้นฟูการประกอบอาชีพของตนเอง โดยเน้นการปรับเปลี่ยนวิถีคิดของเกษตรกรให้ดำเนินชีวิตภายใต้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ พอเพียงควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากแนวคิดดังกล่าวธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จึงได้ร่วมมือกับสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สานาค (สจส.), เครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (ดกร.) และชุมชนอโศก จัดการฟื้นฟูการประกอบอาชีพของเกษตรกรในโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร

วัตถุประสงค์โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร

1. เพื่อสนับสนุนและเสริมบทบาทการฟื้นฟูเกษตรกรของส่วนงานต่าง ๆ
2. มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วิถีคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง
3. สามารถฟื้นฟูอาชีพให้ดีขึ้น หรือสามารถปรับเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตรให้เหมาะสม และสามารถสร้างรายได้ในขณะที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้
4. ทำกิจกรรมไร้สารพิษ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีการทำงาน คิดร่วมกันในระบบกลุ่ม เพื่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในรูปวิสาหกิจชุมชน

คุณสมบัติ และจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

1. เป็นเกษตรกรลูกค้าที่เข้าโครงการพักชำระหนี้ ลดภาระหนี้ และปรับโครงสร้างหนี้ของธนาคาร ในกรณีที่มิใช่ผู้เข้าอบรมไม่ครบตามจำนวนที่กำหนด จะพิจารณาคัดเลือกเกษตรกรลูกค้ารายอื่น และเกษตรกรที่ไม่เป็นลูกค้า

2. เกษตรกรเข้าอบรมรุ่นละประมาณ 80 - 120 คน ต่อรุ่น โดยการคัดเลือกจะคัดเกษตรกรที่อยู่เป็นหมู่บ้าน หมู่บ้านละไม่ต่ำกว่า 30 คน

3. เป็นผู้ที่สนใจ และสามารถเข้ารับการอบรมได้ตลอดหลักสูตร

4. สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศูนย์ฝึกอบรมกำหนด โดยมีระเบียบการในการเข้าฝึกอบรม ในส่วนของชุมชนอโคก ดังนี้

4.1 ผู้เข้าอบรมทุกคน ต้องรักษาศีล 5 อย่างเคร่งครัด ได้แก่

ข้อ 1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงด้วยเจตนา และเจริญเมตตาธรรม ให้ยิ่งขึ้นทางกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม

ข้อ 2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ด้วยอาการแห่งขโมย ต่อสิ่งของอันเป็นที่รักและหวงแหนของบุคคลอื่น และฝึกเป็นผู้เสียสละยิ่งๆ ขึ้น

ข้อ 3. กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี เว้นขาดจากการละเมิดผิด ต่อบุคคลอันเป็นที่รักที่หวงแหนของบุคคลอื่น มีกามสังวร ระมัดระวังกาย วาจา ใจ มิให้ส่อไปในทางไม้งาม

ข้อ 4. มุสาวาทา เวรมณี เว้นขาดจากการพูดเท็จ ส่อเสียด พยาบาท เพ้อเจ้อ เน้นการฝึกเป็นผู้มีสติต่อการใช้คำพูดอยู่เสมอ พูดแต่สิ่งที่เป็นสาระและสัจจะ

ข้อ 5. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นขาดจากสิ่งเสพติดทุกชนิด เป็นผู้ที่กระทำตนให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานอยู่เสมอ

4.2 วัฒนธรรมชุมชนบุญนิยม

4.2.1 ทานอาหารมังสวิรัต และกำหนดเวลาในการรับประทานอาหาร เช่น มือเดียว สองมือ หรือสามมือ ตามฐานะของตน

4.2.2 แยกขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะมลพิษ และขยะเวียนใหม่ (Recycle) เพื่อสร้างสำนึกกตัญญู 5 ส. ได้แก่ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย

4.2.3 ล้างภาชนะใส่อาหารด้วยตนเอง ตามวิธีการและขั้นตอน

4.2.4 นั้งตี่มน้ำ

4.2.5 สวมเสื้อผ้า ด้วยสีและรูปแบบเรียบง่าย มิดชิด และไม่สวมรองเท้า

4.2.6 บริเวณที่เป็นพุทธสถาน และชุมชนที่ถือศีล 8 ในเวลาวิกาล ฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงไม่พึงล้ำเข้าไปในเขตที่ไม่ใช่เขตฝ่ายตน

4.2.7 กราบและนมัสการสมณะด้วยอาการสงบ เลื่อมใส นอบน้อมด้วยใจ

4.2.8 ไหว้ และทักทายกันด้วยคำว่า เจริญธรรม หรือ สำนึกดี

4.2.9 อนุญาตให้ดูโทรทัศน์ ที่ส่วนกลางจัดไว้ให้

4.2.10 ตื่นนอนแต่เช้า สวดมนต์ ฟังธรรม ประกอบสมาธิ

4.2.11 ไม่นอนกลางวัน เพราะเป็นอาการของคนเกียจคร้าน เว้นแต่เจ็บป่วย หรือสูงอายุ เพื่อรักษาสุขภาพให้ยืนยาว

หลักสูตรการอบรม

หลักสูตรการอบรมแบ่งเป็น 3 ระดับ

1. หลักสูตรสัจธรรมชีวิต เป้าหมายเพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดี การสร้างกลุ่มและองค์กรชุมชนภายใต้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักสูตรพื้นฐานในการสร้างองค์กรเกษตรกรด้านคุณธรรม ที่ทุกคนต้องผ่านหลักสูตรนี้ก่อน โดยมีจุดมุ่งหมายว่า ธรรมะเป็นเรื่องหลัก อาชีพเป็นเรื่องรอง และเพื่อให้เกษตรกร รวมกลุ่มกันเป็นพลังในการสร้างอาชีพใหม่ ที่พึ่งตนเองได้ ตามหลักสัจธรรมชีวิต

2. หลักสูตรสร้างอาชีพ และสร้างงาน เป้าหมายเพื่อฝึกอาชีพหรือสามารถปรับเปลี่ยนอาชีพและสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับตัวเกษตรกร

3. หลักสูตรสร้างผู้นำ เป้าหมายเพื่อสร้างผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน เป็นเครือข่ายประสานงานกับส่วนงานของรัฐ และเป็นผู้บริหารกิจการองค์กรชุมชน

เป้าหมาย และงบประมาณ

โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร มีเป้าหมายการฝึกอบรมเกษตรกรประมาณ 100,000 คน ใช้งบประมาณ 147,450 ล้านบาท เพื่อใช้จ่ายดังนี้ (สถาบันเพื่อการพัฒนากิจการเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาค . 2546 : 28)

1. หลักสูตรสัจธรรมชีวิต มีเป้าหมายฝึกอบรมเกษตรกรประมาณ 40,000 คน ใช้งบประมาณ 55,600 ล้านบาท

2. หลักสูตรสร้างอาชีพ และสร้างงาน มีเป้าหมายการฝึกอบรมเกษตรกรประมาณ 30,000 คน ใช้งบประมาณ 46,600 ล้านบาท

3. หลักสูตรสร้างผู้นำ มีเป้าหมายการฝึกอบรมเกษตรกรประมาณ 30,000 คน ใช้งบประมาณ 46,250 ล้านบาท

การประเมินผล และการติดตามผล

ประเมินผลการอบรมโดยใช้แบบสอบถาม และวัดผลจากการปฏิบัติระหว่างอบรม ในวันสุดท้ายของฝึกอบรม และประเมินผลโครงการอบรม เพื่อวัดความก้าวหน้าของเกษตรกร ภายหลังเสร็จสิ้นการอบรมอย่างน้อย 1 ปี / ครั้ง

ธ.ก.ส.สาขา อาสาสมัครวิทยากร สจส. และผู้แทนของ องค์กร. จะติดตามและประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการอบรมเป็นประจำทุกเดือน ทั้งนี้ ธ.ก.ส.สาขาจะทำแผนเยี่ยมติดตามประเมินผลเกษตรกรร่วมกับ สจส.

เมื่อเกษตรกรพึ่งตนเองได้ ย่อมส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองสามารถชำระหนี้ได้ ประชาชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของศาสนา เป็นผู้เอื้อเฟื้อแบ่งปัน เป็นผู้สร้างสรรค์และมีน้ำใจ ทั้งหมดนี้คือเป้าหมายของ โครงการพัฒนาศักยภาพและ

คุณภาพชีวิตเกษตรกร เพื่อบรรลุผลที่ว่า เศรษฐกิจพอเพียง พึ่งตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมไร้สารพิษ มีชีวิตที่ยั่งยืน และไม่ก่อหนี้

หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

(สถาบันเพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาถ . 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; เครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย. 2545ข : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; ชุมชนอโคก. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ความเป็นมาของหลักสูตรสัจธรรมชีวิต

สัจธรรมชีวิต หรือชีวิตที่เป็นสัจจะ หมายถึง ชีวิตที่ทรงไว้ซึ่งคุณแห่งความดีงาม และคุณแห่งความดีงามต้องเป็นสิ่งสากล ไม่ว่าเวลาใด สถานที่ใด ก็ย่อมดี ถูกต้อง ให้ประโยชน์ ทำท่ายให้พิสูจน์ และต้องเป็นไปได้จริง

การที่คนอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ย่อมต้องมีระบบ กฎเกณฑ์ การศึกษา วัฒนธรรม อาชีพ และรูปแบบการปกครอง เนื่องจากแต่ละคนก็มีกิเลสติดตัวมา คนที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส จนกลายเป็นคนบริโภคนิยม-ทุนนิยม มีผลให้ทรัพยากรของโลกถูกใช้อย่างไม่รู้ค่า สร้างขยะ และมลพิษ ให้เป็นโทษแก่โลก ในเมื่อปัญหายู่งี้ คน การแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงต้องแก้ที่ คน เพราะคนคือที่มาของปัญหาทุกปัญหา เครื่องมือที่จะแก้ไขนิสัยของคนได้ดีที่สุดก็คือ การศึกษาบุญนิยม และ สัมมาอาชีพ อันจะทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่ว ไปสู่อดี หรือลดล้างกิเลสที่ติดตัว โดยมีศาสนาเป็นรากฐาน หลักศาสนาจะช่วยขัดเกลา เปลี่ยนความเชื่อ เปลี่ยนพฤติกรรม และสร้างพฤติกรรมต่างๆ ให้ถูกธรรม

หลักสูตรสัจธรรมชีวิต มุ่งเน้นให้เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม เชื่อว่าคุณค่าของชีวิตที่ดี ต้องเป็นคนดีมีศีล ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ พอมีพอกิน พึ่งตนเอง ช่วยเหลือกันในรูปของสหกรณ์ จนสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสัจธรรมชีวิต

1. เพื่อสร้างสัมมาทิฐิ ในการดำเนินชีวิต ตามหลักอริยมรรค 8 แก่ผู้เข้าอบรม
2. เพื่อให้เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมเกิดจิตสำนึก ฝึกตน ลดละ เลิก อบายมุข เกิดเมตตาธรรม ยินดีน้อมรับวัฒนธรรมบุญนิยม และวัฒนธรรมชุมชนที่ดี ที่พึ่งตนเองได้ ในการกินอยู่หลับนอน ขยัน สร้างสรรค์ การงาน ซื่อสัตย์ และเสียสละ
3. เพื่อให้เกษตรกรที่เข้ารับการอบรม มีทักษะในการสร้างอาชีพจาก กิจกรรม ธรรมชาติ ลดละ เลิก การใช้สารเคมี ไปใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ ในพื้นที่เพื่อการปรับปรุงดิน ปรับปรุงพืช เพิ่มความสมบูรณ์ให้กับดิน เพิ่มผลผลิต เพิ่มคุณภาพ และเพิ่มรายได้อย่างยั่งยืน
4. เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมการพึ่งตนเอง

งบประมาณ

งบประมาณการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต รัฐบาลได้จ่ายเงินงบประมาณ ให้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อใช้จ่ายในการฝึกอบรม รุ่นละ 129,250 บาท แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้ ชุมชนอโศก รุ่นละ 100,000 บาท ค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร รุ่นละ 20,000 บาท ค่าประกัน อุบัติเหตุ รุ่นละ 4,250 บาท และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด รุ่นละ 5,000 บาท

ระยะเวลาการอบรม ฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน

เนื้อหา และกิจกรรม

โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต มี เกณฑ์การสร้างเนื้อหาการอบรม 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ หรือชาญวิชา ร้อยละ 25, ด้านทักษะ หรือเป็นงาน ร้อยละ 35, และด้านทัศนคติ หรือศีลเด่น ร้อยละ 40

โดยกิจกรรมการฝึกอบรมสามารถ แบ่งออกเป็น 3 หมวดกิจกรรม คือ

1. จิตภาพ : ลดละ เลิก กิเลส และอบายมุข
2. กายภาพ : เศรษฐกิจพอเพียง พึ่งตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกัน รักษา สิ่งแวดล้อม รักวัฒนธรรมไทย สร้างชุมชนเข้มแข็ง ครอบครัวยั่งยืน และวัฒนธรรม 5 ส. (สะอาด สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย)
3. ศักยภาพ : ทำปุ๋ยชีวภาพ ทำกลีกรมไรสาร ปลูกสิ่งที่กินกินสิ่งที่ปลูก แปรรูปอาหาร ทำน้ำยาอเนกประสงค์

การประเมินผล และการติดตามผล

การประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตร สัจธรรมชีวิต จะใช้แบบสอบถามวัดผลจากการปฏิบัติระหว่างอบรม การติดตามผล ธ.ก.ส. สาขา อาสาสมัครวิทยากร สจส. และผู้แทนของ ครร. โดยจะมีการติดตามและประเมินผลหลังเสร็จสิ้น การอบรมเป็นประจำทุกเดือน

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการฝึกอบรม

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการเพิ่มความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ด้วยการให้การฝึกอบรม การศึกษา หรือการพัฒนา เพื่อให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในอนาคต ซึ่งแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะ สอดคล้องกับแนวคิดในทางเศรษฐศาสตร์ คือ ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่กล่าวว่า เมื่อมนุษย์ได้รับการลงทุนในด้านการศึกษฝึกอบรมให้สูงขึ้น และมีจำนวนมากขึ้นเท่าใด ก็จะส่ง

ผลให้เกิดศักยภาพทางการผลิตของสังคมเพิ่มสูงขึ้นเท่านั้น โดย แนดเลอร์ (Nadler . 1990 : 1-16) กล่าวถึงรายละเอียดด้านต่างๆ คือ

1. การฝึกอบรม (Training) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น เพื่อปรับปรุงและเพิ่มทักษะในงานอาชีพ หรือการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบอยู่ในปัจจุบันให้เป็นผลดียิ่งขึ้น

2. การศึกษา (Education) เป็นการเรียนรู้ ทักษะ ความรู้ และเจตคติใหม่ เพื่อเตรียมตัวสำหรับภารกิจที่จะต้องรับผิดชอบในอนาคต และการเตรียมความพร้อมสำหรับบุคคลที่ได้รับการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง

3. การพัฒนา (Development) เป็นการเรียนรู้เพื่อความเจริญเติบโต เพิ่มพูนความรู้ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำอยู่ไม่ว่าจะเป็นปัจจุบันหรืออนาคต แต่มุ่งส่งเสริมให้เกิดการเจริญก้าวหน้าในการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ตามแต่กำลังและสติปัญญา

การฝึกอบรม

การฝึกอบรมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลและองค์กรในปัจจุบัน การฝึกอบรมได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้น ซึ่งเกิดจากเจตคติของบุคคล และสังคมได้เปลี่ยนไปจากเดิม การฝึกอบรมซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นค่าใช้จ่าย กลับได้รับการมองว่าเป็นการลงทุน เป็นการลงทุนเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เจตคติในการพัฒนาตนเองก็เปลี่ยนไป เริ่มมีความตระหนักว่าการฝึกอบรม และการพัฒนาเป็นกระบวนการตลอดชีวิต การฝึกอบรมช่วยให้บุคคลมีความเชื่อมั่น มีสมรรถนะในชีวิต และการทำงานเพิ่มขึ้น กระบวนการเรียนรู้เป็นแกนของการฝึกอบรมที่เป็นวิถีทาง และโอกาสที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้มาก และมีความหลากหลาย (ไพศาล ไกรสิทธิ์. 2541: 219)

ความหมายของการฝึกอบรม

เป็นที่ยอมรับว่าการฝึกอบรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษา มีความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อฝึกฝน พัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ ในส่วนความหมายของการฝึกอบรม เบค (Beach.1980 : 65) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาความคิดเห็น ความรู้ ความสามารถของบุคคล เพื่อให้บุคคลนั้นได้เรียนรู้ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลสู่แนวทางที่ต้องการ สุรพล จันทรปัตย์ (2523 : 1) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาบุคคล ซึ่งเป็นการรวมกิจกรรมการเรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน

ความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริม ยกระดับ พัฒนาสมรรถภาพของบุคคล ให้เกิดคุณลักษณะด้านความรู้ ทักษะ ทัศนคติ เพื่อให้มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

การจัดฝึกอบรมในสถาบัน หรือหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าฝึกอบรมเรื่องใดหรือกลุ่มเป้าหมายใด จะมีวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมที่คล้ายกัน ต่างกันเพียงรายละเอียด แนวคิด หรือนโยบายเฉพาะของแต่ละโครงการที่เพิ่มเติมขึ้นมา โดยที่ สุรพล จันทรปัติย์ (2523 : 255) และ ไพศาล ไกรสิทธิ์ (2541 : 234) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอันเป็นระบบเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่สอดคล้องกัน คือ

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่เป็นประโยชน์ และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในสภาพความเป็นจริงได้
2. เพื่อเพิ่มพูนความชำนาญ ทักษะ ทำให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และคล่องตัวเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานซึ่งปฏิบัติอยู่ หรือเพื่อการปฏิบัติภารกิจใหม่
3. เพื่อสร้างทัศนคติ ลักษณะนิสัยที่ดีที่เหมาะสมให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรมต่อสิ่งใหม่ ทำให้บรรทัดฐาน ค่านิยม พฤติกรรม และจริยธรรมการทำงานสอดคล้องกับการพัฒนา
4. เพื่อปรับปรุงคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้ดีขึ้น

ความสำคัญของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้ผู้รับการอบรมมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ดังที่ บุญคง หันจางสิทธิ์ (2540 : 181-199) กล่าวว่า การลงทุนในการศึกษา และการฝึกอบรมจึงเป็นขบวนการปรับปรุงคุณภาพทรัพยากรบุคคล ให้มีความรู้ ความชำนาญ สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และข่าวสารใหม่ๆ ได้ดี ทำให้สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่าผู้มีการศึกษาด้อยกว่า การลงทุนในการศึกษาและการฝึกอบรมจึงเป็นกิจกรรมที่เพิ่มผลผลิตและรายได้ในอนาคต เป็นการเพิ่มความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ ซึ่งเป็นการเพิ่มทุนมนุษย์ในแต่ละบุคคล ในส่วนที่เป็นการสร้างรายได้ อันถือว่าการลงทุน และยังสร้างความสุข อิ่มเอมใจ ถือเป็นอรรถประโยชน์จากการลงทุน โดยทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวไม่สามารถจะประเมินได้ว่ามีมูลค่าเท่าไร แต่สามารถเคลื่อนไหว และนำออกมาใช้ได้ตามความรู้ ความชำนาญ ทัศนคติ ประสบการณ์ สถานการณ์ของแต่ละบุคคล อันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง และทุกระบบของสังคม

4. แนวคิดทฤษฎีการประเมินผลโครงการฝึกอบรม

การประเมินผลโครงการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ผลของการใช้ทรัพยากรเพื่อการฝึกอบรม เทียบกับประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมฝึกอบรม ว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับ สุขุม มูลเมือง (2530 : 5) ที่กล่าวว่า การประเมินผล เป็นกระบวนการที่กระทำอย่างมีระบบเพื่อประเมินและวัด ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และการดำเนินการที่ได้กำหนดไว้ สำหรับการดำเนินการตามโปรแกรม

หรือนโยบาย เพื่อที่จะเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงกับสิ่งที่คาดหวัง หรือตกลงไว้แต่แรก โดย นิตา ชูโต (2531 : 8) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการเป็นการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ เพื่อเป็นการตัดสินใจว่า โครงการดังกล่าวดีหรือไม่อย่างไร เป็นการค้นหาว่าผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการประสบความสำเร็จตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

4.1 การวัดการวิเคราะห์ ต้นทุน ประสิทธิภาพ (Cost-Effectiveness Analysis)

การวิเคราะห์ต้นทุน-ประสิทธิภาพ พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ (2530 : 3) กล่าวว่า เทคนิคการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิภาพ (Cost-Effectiveness Analysis) เป็นเทคนิคการประเมินผลของการจัดการศึกษา หรือการฝึกอบรม โดยการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิต (Outcome หรือ Output) กับต้นทุนของการจัดการศึกษา หรือการฝึกอบรม อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นเทคนิคในการประเมินประสิทธิภาพภายใน (Internal Efficiency) ของการจัดการศึกษาหรือการฝึกอบรม ซึ่งหมายถึงศักยภาพของโรงเรียน สถานศึกษา หรือหน่วยงาน ในการจัดการศึกษาหรือการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการศึกษามีประสิทธิภาพสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรเปรียบเทียบกับต้นทุนที่ใช้ในการจัด ซึ่งสอดคล้องกับ Imboden (อ้างจาก อัจฉรา แสงขำ. 2534 : 15) ที่กล่าวว่า การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิภาพ หมายถึงการวัดประสิทธิภาพของส่วนผสมของปัจจัยต่าง ๆ กัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ถ้าเราระบุเป้าหมายได้ชัดเจนจะสามารถวัดระดับความสำเร็จออกมาด้วยกลุ่มเครื่องชี้วัด (Indicator) โดย สมคิด แก้วสนธิ และภิรมย์ กมลรัตนกุล (2534 : 178) เสริมว่า เป็นการเปรียบเทียบอัตราส่วนต้นทุน:ประสิทธิภาพของทางเลือกต่างๆ อาจเป็นทางเลือกเกี่ยวกับกระบวนการ กิจกรรม หรือโครงการก็ได้ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมที่เหมือนกัน

ในส่วนของผลที่ได้จากโครงการ เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์ และประมวล เสนาฤทธิ์ (2526 : 203) ได้ให้แนวคิดว่า โครงการทางการศึกษาเป็นโครงการที่วัดผลออกมาได้ยาก สอดคล้องกับ วีระพล สุวรรณนันต์ (2524 : 67) และ นิตา ชูโต (2531 : 130) ที่กล่าวว่า ผลประโยชน์ ตอบแทนหลักไม่สามารถตีค่าออกเป็นตัวเงินได้ หรือเมื่อตีค่าออกมาเป็นตัวเงินแล้วก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนสูง...หรือในกรณีที่ผลประโยชน์ตอบแทนมีค่าเป็นนามธรรมมากมาย ในกรณีนี้ต้องวัดผลประโยชน์ตอบแทนออกมาในรูปที่ไม่ใช่ตัวเงิน แต่วัดออกมาในรูปของประสิทธิภาพ (Effectiveness)

เกณฑ์การพิจารณาเลือกประสิทธิภาพของโครงการ วีระพล สุวรรณนันต์ (2524 : 68) กล่าวว่า งานบางอย่างให้ประสิทธิภาพสูง แต่เสียค่าใช้จ่ายสูง งานอีกอย่างแม้จะมีประสิทธิภาพต่ำแต่เสียค่าใช้จ่ายต่ำ งานบางอย่างประสิทธิภาพเพิ่มเร็วกว่าค่าใช้จ่าย งานอีกอย่างประสิทธิภาพอาจเพิ่มช้ากว่าค่าใช้จ่ายที่เพิ่ม สอดคล้องกับ อนันต์ เกตุวงศ์ (2543 : 351) ที่กล่าวว่า โครงการใดมีค่าใช้จ่ายต่อหน่วยของผลผลิตต่ำกว่าย่อมถือว่ามีประสิทธิภาพมากกว่า

ขั้นตอนในการวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล (Cost-Effectiveness Ratio)

1. แปลวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถวัดและประเมินได้ (ปริมาณ)
 2. หาคะแนนเฉลี่ย หลังการฝึกอบรม ด้วยแบบทดสอบ
 3. หาต้นทุนที่ใช้ในการฝึกอบรม
 4. หาอัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล (Cost-Effectiveness Ratio) คือ การคำนวณผลหารระหว่างค่าใช้จ่ายที่มีหน่วยเป็นเงินตรงกับผลลัพธ์หรือผลกระทบที่มีหน่วยไม่เป็นเงินตรา (อัจฉรา แสงขำ. 2534 : 16-17)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัจฉรา แสงขำ (2534) ศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรม หลักสูตรระยะสั้นโดยการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล พบว่า การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรมได้อัตราส่วนค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผลเท่ากับ 9.42

4.2 ต้นทุนการฝึกอบรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับต้นทุนทางการศึกษา สามารถพิจารณาต้นทุนการฝึกอบรมซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน ออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ตามที่ บลาว์ (Blaug. 1971 : 4) และ ซีอาน (Sheehan.1973 : 31 - 43) กล่าวไว้ ดังนี้

1. ต้นทุนส่วนบุคคล แบ่งออกเป็น

1.1 ต้นทุนทางตรงส่วนบุคคล เป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับผู้ฝึกอบรมโดยตรงในการเข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ ค่าเดินทาง ค่าธรรมเนียม ค่าหนังสือและอุปกรณ์การฝึกอบรม ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าเสื้อผ้า และค่าใช้จ่ายส่วนตัว เป็นต้น

1.2 ต้นทุนทางอ้อมส่วนบุคคล เป็นต้นทุนจากการสูญเสียรายได้จากการประกอบอาชีพ เนื่องจากการเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเรียกว่าต้นทุนค่าเสียโอกาส

2. ต้นทุนส่วนสังคม หรือค่าใช้จ่ายของหน่วยงานในการอบรม แบ่งออกเป็น

2.1 ต้นทุนทางตรงส่วนสังคม เป็นค่าใช้จ่ายที่สังคมต้องเสียเพื่อการจัดฝึกอบรม แบ่งออกเป็น

2.1.1 ต้นทุนส่วนสังคมทางตรงด้านการดำเนินงาน ประกอบด้วย หมวดเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน, หมวดค่าวัสดุในการฝึกอบรม, หมวดค่าสาธารณูปโภค ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์, หมวดเงินอุดหนุน ค่ายา ค่ารักษาพยาบาล, หมวดค่าใช้สอย ค่าที่พัก และหมวดรายจ่ายอื่นๆ

2.1.2 ต้นทุนส่วนสังคมทางตรงด้านการลงทุน เป็นค่าใช้จ่ายในด้าน สิ่งก่อสร้าง อาคาร เครื่องมือ และที่ดิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีอายุการใช้งานมากกว่า 1 ปี

2.2 ต้นทุนทางอ้อมส่วนสังคม เป็นต้นทุนที่เกิดจากการนำทรัพยากรของ สังคมไปใช้เพื่อการจัดฝึกอบรม ทำให้เสียผลประโยชน์หรือเสียโอกาสในการที่จะนำมาใช้ด้านอื่น โดยการวิจัยครั้งนี้มีต้นทุนที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ

1. ต้นทุนส่วนบุคคล ประกอบด้วย

1.1 ต้นทุนค่าใช้จ่ายของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายส่วนตัวระหว่างที่ฝึกอบรม, ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขึ้นรถที่ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดให้ และค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากจุดที่ลงรถกลับบ้าน

1.2 ต้นทุนทางอ้อมของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม เป็นต้นทุนที่เกิดจากรายได้ที่ต้องสูญเสียไปขณะเข้ารับการฝึกอบรม โดยถือเกณฑ์อัตรารายได้เดียวกันตาม อัตราค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 133 บาท ตามประกาศของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2545 (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

2. ต้นทุนส่วนสังคม คือ เงินงบประมาณที่รัฐบาลจ่ายผ่าน ธ.ก.ส. เพื่อการ ฝึกอบรมรุ่นละ 129,250 บาท แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้ชุมชนอโคก รุ่นละ 100,000 บาท, ค่า พาหนะรับส่งเกษตรกร รุ่นละ 20,000 บาท, ค่าประกันอุบัติเหตุ รุ่นละ 4,250 บาท และค่าใช้จ่าย เบ็ดเตล็ด รุ่นละ 5,000 บาท โดยไม่คิดค่าเสียโอกาสของต้นทุนส่วนสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัจฉรา แสงขำ (2534) ศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรม หลักสูตรระยะสั้นโดยการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล พบว่า ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมการ ขยายพันธุ์พืชโดยวิธีการทาบกิ่งแบบเสียบข้างมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 5,507.23 บาท เฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 98.34 บาท แบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น 6 หมวด คือ หมวดค่าตอบแทน หมวดค่าใช้สอย หมวดค่าวัสดุ หมวดเงินอุดหนุน หมวดอาคารสถานที่ และหมวดสาธารณูปโภค มีค่าใช้จ่าย คือ ค่าวัสดุฝึกอบรม ค่าเบี้ยเลี้ยงเกษตรกร ค่าตอบแทนวิทยากร ค่าวัสดุเชื้อเพลิง ค่าเบี้ยเลี้ยงใน การสำรวจความต้องการฝึกอบรมของเกษตรกร ค่าเสื่อมราคาของอาคาร และค่าไฟฟ้า คิดเป็น ร้อยละ 35.13, 30.50, 16.34, 10.89, 3.81, 2.14 และ 0.99 ตามลำดับ

อรสา ยกย่อง (2535) ศึกษาค่าใช้จ่าย-ประสิทธิผลของชุดการสอนนิเวศงานเกษตร เรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า การสร้างชุดการสอนมี ค่าใช้จ่ายแบ่งเป็นหมวดดังนี้ หมวดเงินเดือนและค่าจ้าง, หมวดค่าวัสดุ, หมวดค่าใช้สอย, หมวด ค่าสาธารณูปโภค และหมวดค่าตอบแทน รวมค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 6,441.95 บาท

4.3 การวัดประสิทธิผลการฝึกอบรม และคุณภาพชีวิต

ประสิทธิผลการฝึกอบรม

คำว่า ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง การพิจารณาผลของการทำงานที่สำเร็จลุล่วงดังประสงค์ หรือคาดหวังไว้เป็นหลัก และความสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิภาพนี้อาจเกิดจากการปฏิบัติงานที่ไม่ประหยัดหรือไม่มีประสิทธิภาพก็ได้ เพราะประสิทธิภาพเป็นเรื่องของการทำงานให้ได้ผลสูงสุด ส่วนประสิทธิผลเป็นเรื่องของการนำเอาผลงานที่สำเร็จดังที่คาดหวังมาพิจารณา (สมพงศ์ เกษมสิน. 2514 : 31) ซึ่งสอดคล้องกับ อุทัย หิรัญโต (2525 : 123) ที่กล่าวว่า ประสิทธิภาพเพียงแต่พิจารณาถึงงานที่ได้รับเท่านั้น ลักษณะการบริหารที่มีประสิทธิผล คือ การบรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ อนันต์ เกตุวงศ์ (2543 : 349) ได้กล่าวถึงการหาประสิทธิภาพ และความหมายว่า คือ ผลผลิตหรือผลงาน หรือผลลัพธ์เบื้องต้น (Immediate Output) ของระบบการทำงานหรือโครงการโดยการเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ หรือผลที่คาดว่าจะได้รับกับเป้าหมาย

ความหมายข้างต้น ประสิทธิภาพการฝึกอบรม คือ ผลงานหรือผลลัพธ์เบื้องต้น ที่โครงการสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ จากการพิจารณาวัตถุประสงค์ของหลักสูตรกิจกรรมชีวิตเกณฑ์การสร้างเนื้อหาให้เกษตรกรมีความรู้ ร้อยละ 25, ทักษะ ร้อยละ 35, ทศนคติ ร้อยละ 40 และสร้างเนื้อหาการฝึกอบรมในด้านจิตภาพ กายภาพ ตักยภาพ โดยมีเป้าหมายให้เกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วิถีคิด ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง มีหลักศาสนา และหลักบุญนิยมเป็นแนวทาง ด้วยการลดละ เลิกกิเลส อบายมุข มีทักษะในการสร้างอาชีพ ทำกิจกรรมธรรมชาติ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ จนสามารถพึ่งตนเอง และสร้างชุมชนให้พึ่งพาอาศัยกัน เป็นชุมชนเข้มแข็ง รักษาวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

กระบวนการฝึกอบรม ผู้จัดต้องฝึกให้เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ ทักษะ ทศนคติ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรม กล่าวคือ

ในด้านความรู้ หรือชาญวิชา มุ่งให้ผู้ศึกษาเกิดสติปัญญา มีความรู้เท่าทันโลก ทันสังคม คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น (ชุมชนอโศก. 2544 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) สอดคล้องกับ จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์ (2542 : 102-103) ที่กล่าวว่า ชาญวิชา คือ การรู้เท่าทันโลกไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิชาการ หรือเรื่องของตนเอง อันจะส่งผลให้ผู้นั้นสามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ โดยเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมสามารถมีความเข้าใจวิเคราะห์ แยกแยะเรื่องราว ส่วนประกอบ ความสำคัญ มีสำนึก สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ ผสมผสานข้อมูลความรู้อย่างมีระบบ (ชุมชนอโศก. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) เน้นการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ รู้คุณค่าสู่การตัดสินใจนำไปปฏิบัติ

ในด้านทักษะ หรือเป็นงาน เป็นการมุ่งพัฒนาศักยภาพ และความรับผิดชอบในการทำงาน อันเป็นเนื้อแท้แก่นสารของชีวิตมนุษย์ เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของการทำงานในทิศทางที่จะเอื้อประโยชน์ต่อความเจริญของงานทั้งส่วนตนและสังคม ให้เกิดประโยชน์ตน-ประโยชน์ท่าน ประโยชน์สูง-ประหยัดสุด อันเป็นความอนุเคราะห์เกื้อกูลโลก (ชุมชนอโศก.

2544 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) สอดคล้องกับ จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์ (2542 : 102-103) กล่าวว่า เป็นงาน คือ การขยัน ทำงานเป็น เรียนรู้จากการทำงาน เช่น การทำแซมพู การทำกสิกรรม ธรรมชาติ เป็นต้น โดยเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติงาน ด้วยความขยัน พยายามสร้างความชำนาญในการประกอบอาชีพ (ชุมชนอโศก. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) เน้น การพัฒนาทักษะให้มีความชำนาญสามารถปฏิบัติได้

ในด้านทัศนคติ หรือศีลเด่น เป็นการมุ่งปลูกฝังให้มีวิถีชีวิตเป็นไปตามแนวทาง ของหลักอริยมรรค เป็นการขัดเกลาให้พ้นจากอำนาจของกิเลส ตัณหา อุปาทาน จนสามารถอยู่เหนือโลก (ชุมชนอโศก. 2544 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) สอดคล้องกับ จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์ (2542 : 102-103) กล่าวว่า ศีลเด่น คือ การยึดมั่นในศีลจนแน่วแน่ รักษาตนให้พ้นภัยจากสิ่งที่ไม่ดี โดยจะมีการตรวจสอบศีลระหว่างกันอยู่เรื่อยๆ เป็นการสร้างรากฐานจริยธรรม และคุณภาพ เบื้องต้น ที่จะให้ผลดีต่อคุณธรรมหลายๆ ด้านให้เกิดมีขึ้นได้ โดยเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยสามารถปฏิบัติตนตามศีล 5 ลดละเลิกอบายมุข และดำเนิน ชีวิตตามแนวบุญนิยมของชาวอโศก (ชุมชนอโศก. 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) เน้นการพัฒนา ทัศนคติ วิถีคิด วิถีชีวิต อย่างเต็มใจ มั่นใจที่จะนำสิ่งที่ได้รับไปปฏิบัติ

จากเนื้อหาการฝึกอบรม โดยเน้นการพัฒนาด้านทัศนคติ ร้อยละ 40, ด้านทักษะ ร้อยละ 35 และความรู้ ร้อยละ 25 เพื่อมุ่งให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงทัศนคติ วิถีคิด วิถีชีวิต สามารถนำความรู้ ทักษะ ความชำนาญมาพัฒนาตนเอง และอาชีพ จนสามารถแสดงพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ วิภาพร มาพบสุข (2542 : 320) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร ภายหลังที่บุคคลได้รับประสบการณ์ หรือการฝึกหัด ซึ่ง สอดคล้องกับ ชำรงค์ อุดมไพจิตรกุล (2543 : 29) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จิตภาพ สังคม และวัฒนธรรม ผลอัน เกิดจากการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในตัวคน ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงนี้มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล โดย สุภาพ วาดเขียน (2525 : 210) กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นกระบวนการทางความคิดที่สะสมต่อเนื่องกันมาในเชิงศักยภาพของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และพร้อมที่จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม เมื่อถึงโอกาสที่จะกระทำการ หรือทำกิจกรรมนั้นๆ ตามวัตถุประสงค์โดยอาศัยเกณฑ์จากประสบการณ์เดิม สภาพที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน และความ คาดหวังที่คิดว่าน่าจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้และเป็นไปได้ในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับแนว พระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในเรื่องของการแสวงหาความรู้ โดยบุคคลสามารถเรียนรู้จาก 3 ลักษณะ คือ เรียนรู้ตามความรู้ความคิดของผู้อื่น เรียนรู้ด้วย การขบคิดพิจารณาของตนเองให้เห็นเหตุผล และเรียนรู้จากการปฏิบัติฝึกฝนจนประจักษ์ผล และเกิดความคล่องแคล่วชำนาญ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถึง ประโยชน์ของการเรียนรู้ด้วยการฝึกฝนว่า "การหาโอกาสนำความรู้ภาคทฤษฎีมาลงมือปฏิบัติ กิจ การฝึกหัดปฏิบัติงานเพื่อใช้แรง ใช้ฝีมือ ใช้ความละเอียดถี่ถ้วนก็ดี เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

และต้องกระทำมิให้น้อยไปกว่าภาคทฤษฎี เพราะการศึกษาภาคนี้เป็นประโยชน์เสริมสร้างปัจจัยสำคัญของชีวิตในด้านความขยันขันแข็ง ความอดทนพยายาม ความละเอียดรอบคอบของบุคคล ได้อย่างมากที่สุด ผู้ที่ปกติทำอะไรด้วยตนเองจะเป็นผู้มีอิสระ ไม่ต้องพึ่ง ไม่ต้องอาศัยผู้ใด จะไม่ต้องรอคอย ไม่ต้องผัดหวัง และจะได้รับผลสำเร็จสมใจนึกเสมอไป” (ธารรงค์ อุดมไพจิตรกุล. 2543 : 23-24) ดังนั้น เกษตรกรที่ผ่านการอบรมครบควรมีทัศนคติ วิธีชีวิต พฤติกรรม เปลี่ยนไปสู่ความพอเพียง ตั้งใจในการพัฒนาตนเอง และทักษะอาชีพจนเกิดความชำนาญ สามารถพึ่งพาตนเอง ทั้งสะสมประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ สามารถถ่ายทอดความรู้สู่การพัฒนาผู้อื่น สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนเข้มแข็งต่อไป โดยเกษตรกรที่ผ่านการอบรมสามารถแสดงพฤติกรรมในการนำความรู้ ทักษะ และทัศนคติไปปฏิบัติ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

1. การลดละ เลิก กิเลส อบายมุข
2. การลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว โดยการทำน้ายาอเนกประสงค์ และการปลูกสิ่งที่กิน กินสิ่งที่ปลูก
3. การลดต้นทุนการผลิต โดยการลดการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช วัชพืช และทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ
4. การทำกิจกรรม 5 ส. ในด้านร่างกายและจิตใจ การใช้น้ำ-ใช้ไฟ การล้างจาน การจัดการกับเศษอาหารและขยะ ด้านการทำงาน และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม

ผู้วิจัยได้กำหนด ประสิทธิภาพการฝึกอบรม หมายถึง จำนวนเกษตรกรผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป อันเป็นการสอบถามการปฏิบัติ ก่อนการอบรม และหลังการอบรม โดยเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ ทักษะ ทัศนคติไปปฏิบัติ และแสดงพฤติกรรมลดละ เลิก กิเลส อบายมุข, ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว, ลดต้นทุนการผลิต, การทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม ตามวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาตน พัฒนาอาชีพ โดยคะแนนหลังการฝึกอบรมจะต้องเพิ่มขึ้น มากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป

คุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) เป็นคำที่นำมาใช้กับงานและโครงการพัฒนาต่างๆ เพื่อบ่งบอกถึงเป้าหมายของการพัฒนาบุคคลหรือสังคมให้บรรลุถึงคุณลักษณะที่ดีตามอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ อันมีจุดหมายปลายทางที่การมีชีวิตที่ดี มีความสุข และความสมบูรณ์ของปัจจัยต่างๆ ของชีวิต การมีชีวิตที่ดี ชีวิตที่มีคุณภาพ หรือคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลก็มีความแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละบุคคลได้เรียนรู้ และรับเอาความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตที่พึงปรารถนามาแตกต่างกัน ความรู้ ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากการเลี้ยงดู สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ก็มีอิทธิพลต่อการมองเห็นภาพชีวิตที่ตนต้องการที่แตกต่างกัน

เป้าหมายและวิธีการที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลบรรลุผลสำเร็จมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละบุคคลมีชีวิต ร่างกาย สิ่งแวดล้อม ภูมิหลัง ประสบการณ์ ฯลฯ ต่างกัน แม้คนเดียวกันหากต่างเวลา และต่างสถานการณ์ก็อาจมีความเข้าใจและความต้องการที่เปลี่ยนไปได้ โดยภาพรวมแล้วชีวิตที่ดี หรือมีคุณภาพนั้นมีลักษณะร่วมกัน อย่างน้อยที่สุด ก็ควรเป็นลักษณะที่จะนำไปสู่ การมีความสุข และความเจริญก้าวหน้า ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้ทุกชีวิตมีความสุข และความเจริญขึ้นได้ (นิศารัตน์ ศิลปเดช. 2540 : 61-62)

ความหมาย

คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีความพึงพอใจด้วยความสุข อันเกิดจากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ วอลล์ (Wallace. 1974 : 6) และชาร์มา (Sharma. 1975 : 109-131) ที่กล่าวว่า เป็นองค์ประกอบทั้งหลายที่ให้ความพึงพอใจ ความสุขแก่บุคคล ทั้งทางร่างกาย (Physical) และจิตใจ (Psychological) ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อันเกิดมาจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทางจิตใจและสังคม โดย ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และคณะ (2521 : 138 ; อ้างอิงจาก นิศารัตน์ ศิลปเดช. 2540 : 64) ให้ข้อคิดเห็นว่า เป็นชีวิตที่ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับสังคม มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความเพียบพร้อม และดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และค่านิยมของสังคม สามารถ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาที่สลับซับซ้อน และสามารถหาวิธีการอันชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์ ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่

ความสำคัญของคุณภาพชีวิต

นิศารัตน์ ศิลปเดช (2540 : 66-67,69) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตมีความสำคัญทั้งต่อบุคคลและสังคมอย่างยิ่ง โดยผู้มีคุณภาพชีวิตจะช่วยให้ตนเองและสังคมมีลักษณะ ดังนี้

1. ดำรงชีวิตในแนวทางที่ดี ใช้วิธีอันชอบธรรมในการสนองความต้องการในด้านต่างๆ ของตนที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น
2. สร้างสรรค์พัฒนา คิดปรับปรุงตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
3. ใช้ภูมิปัญญา เหตุผล และวิธีการแห่งสันติในการแก้ปัญหาต่างๆ
4. ยอมรับในคุณค่า และความสำคัญตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงไม่มีปัญหาและความขัดแย้ง
5. เป็นพื้นฐานของครอบครัว และสังคมที่สงบสุข มีความเจริญก้าวหน้า มีเสถียรภาพ ปลอดภัย เป็นปึกแผ่นมั่นคง และเป็นระเบียบเรียบร้อย

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตสามารถพิจารณาแบ่งออกเป็น ระดับจุลภาค หรือระดับบุคคล และระดับมหภาคหรือระดับประเทศ โดยวิจัยนี้ทำการศึกษาองค์ประกอบของ คุณภาพชีวิตในระดับบุคคล ซึ่งมีผู้กล่าวถึงแนวคิดด้านองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

คอนโด (Kondo. 1985 : 66) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นองค์ ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ว่า ควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1. มาตรฐานความเป็นอยู่ทางด้านร่างกาย ประกอบด้วย อาหารหรือ โภชนาการ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ
2. จิตใจหรืออารมณ์ ประกอบด้วย ความรักหรือความเป็นเพื่อน การ แต่งงานหรือการมีบุตร ครอบครัว นันทนาการหรือการใช้เวลาว่าง การศึกษา ความพึงพอใจใน งาน ความมั่นคง สถานภาพ ฯลฯ
3. ความรู้สึกนึกคิด ประกอบด้วย การมีอิสระต่อความเชื่อ การมีอิสระ ต่อการปฏิบัติตามความเชื่อของตน

เย็นใจ เลหาวิช (2523 : 7-9) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตแบ่งได้ 2 ส่วน คือ

1. สิ่งที่เป็นระดับพื้นฐาน คือ ส่วนที่ทำให้เรามีชีวิตอยู่ได้ ประกอบด้วย
 - 1.1 สิ่งจำเป็นในการยังชีพเบื้องต้น คือ ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
 - 1.2 สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ไม่พิการ หรือป่วยเป็นโรคเรื้อรัง
 - 1.3 ชีวิตและการทำงานมีความมั่นคงปลอดภัย
 - 1.4 มีอิสระ เสรีภาพ ไม่อยู่ในสภาวะที่ถูกจองจำหรือคุมขัง สามารถ ใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขตแห่งกฎหมาย หรือประเพณีของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่
2. สิ่งจำเป็นต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิต เป็นส่วนที่เพิ่มเติมจากสภาพที่ พออยู่ได้ให้กลายเป็นอยู่ดี อันได้แก่

2.1 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิต ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่ไม่มีมลภาวะ สงบ เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเอง และอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

2.2 คุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสม ซึ่งทำให้สามารถยกระดับคุณภาพ-ชีวิตของบุคคล ได้แก่ การมีจุดมุ่งหมายในชีวิต มีความสามารถในการตัดสินใจ มีพื้นฐานความรู้ เกี่ยวกับตนเอง และสิ่งแวดล้อม และการมีความพยายาม อดสาหัส และอดทน

วิบูลย์ เข็มเฉลิม (2532 : 178-179) กล่าวถึงคุณภาพชีวิตว่า คนที่จะมีชีวิตอยู่ โดยไม่เดือดร้อน ควรจะพึ่งตนเองได้ โดยยึดหลัก คือ ครอบครัวมีชีวิตที่สงบ สะดวก, มีความ พอเพียง, มีสมุนไพร และไม้ยืนต้น, มีคุณธรรม, อยู่ได้โดยมิต้องพึ่งคนภายนอก, เรียนรู้ตนเอง รู้อารมณ์, มีการรวมกลุ่ม, ทำเหลือแล้วจึงให้คนอื่นกิน, ทำตนเองให้ง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ, หยดไม่ไป ตามกิเลส, แก้ปัญหาด้วยตนเองได้, รู้จักวางแผนให้กับตนเอง, ปลูกพืชหลายๆ ชนิดทั้งระยะสั้น

และยาว, มีของใช้เฉพาะกรณีจำเป็น, มีเงินไว้ใช้เฉพาะกรณีจำเป็น, เป็นตัวของตัวเองสูง, ทำเกษตรครบวงจร, มีทุนเป็นสวัสดิการให้การศึกษา, ไม่ผูกพันกับระบบทุน, อายุ 60-70 ปี มีชีวิตที่สงบ และรู้จักบูรณาการความคิดให้รู้เท่าทันและมีความพร้อมในการแก้ปัญหาของตนเอง

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. 2541 : 172-174 ; อ้างอิงจาก พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2533) ได้จำแนกคุณภาพชีวิตออกเป็น 3 ระดับคือ

1. คุณภาพระดับพื้นฐาน หรือระดับทฤษฎีมีกัตตะ มีดังนี้

- 1.1 สุขภาพดีมีพลานามัย และมีปัจจัยในการรักษาสุขภาพ
- 1.2 พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ เช่น มีอาชีพ มีความประหยัด ขยัน สุจริต มีเงินใช้และใช้เงินเป็น เป็นผู้ผลิต และบริโภคเป็น
- 1.3 มีอาหารที่มีคุณค่า มีกิน และกินเป็น
- 1.4 มีที่อยู่อาศัย และที่ทำงานที่เหมาะสม ไม่แออัด สะอาด สะดวกสบายต่อการดำเนินชีวิต การทำงาน และการเดินทาง
- 1.5 มีครอบครัว ที่อยู่กันด้วยความสุข อบอุ่น ร่มเย็น
- 1.6 อยู่ร่วม และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี รับผิดชอบ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ เกื้อการุณย์ ผูกมิตร และชวนชวย ทำกิจที่เป็นประโยชน์
- 1.7 มีเวลาว่างเป็นของตนเอง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการเสนอความบันเทิงที่ไร้โทษ ชื่นชมซาบซึ้งในสุนทรีย์ และใช้ในการพัฒนาดนชั้นไปในด้านต่างๆ

2. คุณภาพชีวิตระดับพัฒนาการ หรือระดับสัมปรายิกัตตะ

- 2.1 มีการศึกษา รู้เข้าใจเท่าทันเหตุการณ์ มีประสบการณ์ที่เป็นฐานของการดำเนินชีวิต และตัดสินใจอย่างฉลาด
- 2.2 มีวิจรรณญาณ พิจารณาเหตุ ปัจจัย รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินชีวิตด้วยปัญญา มีกุศลวิธีที่จะแก้คลายทุกข์ได้
- 2.3 มีจิตใจที่พัฒนา กอปรด้วยคุณธรรม และจริยธรรม เชื่อมั่นในการทำ ความดี ประพฤติดีงาม สุจริตทั้งกาย วาจา ใจ มั่นใจในคุณค่าแห่งชีวิตของตน
- 2.4 สุขภาพจิตดี มีความมั่นคงทางจิตใจ มีเจตคติดีงาม จิตใจปลอดโปร่ง เบิกบาน ผ่องใส เป็นสุข มองโลก และชีวิตตามความเป็นจริง

3. คุณภาพชีวิตระดับเอื้อโอกาส หรือระดับอุภยัตตะ

- 3.1 มีความปลอดภัยทั้งกายใจ เช่น ปราศจากโจรผู้ร้าย และอบายมุข
- 3.2 อยู่ในสังคมที่มีสวัสดิการ และบริการที่ดี อำนวยสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาพ และไม่ตรีสังเคราะห์

3.3 อยู่ในสังคมที่อำนวยความสะดวกในการทำงานที่ตนถนัด โอกาสในการเรียนรู้ และเข้าถึงวิทยาการต่างๆ โอกาสในการมีส่วนร่วม ในสังคมชุมชน และทางการเมือง และโอกาสในการได้รับความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ

3.4 อยู่ในสังคมที่มีระเบียบ มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎหมายที่เป็นธรรม และเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม

3.5 มีธรรมชาติแวดล้อมรื่นรมย์สวยงาม น้ำ อากาศบริสุทธิ์ไร้สารพิษ

นิศารัตน์ ศิลปเดช (2540 : 85-86) กล่าวว่า องค์ประกอบที่จะทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือมีลักษณะของชีวิตที่มีความสุข ความสมบูรณ์ และพึงพอใจในการมีชีวิตได้อย่างแท้จริง ต้องประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน คือ

1. ความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา หมายถึง ความปกติของร่างกาย และสติปัญญา ได้แก่ การมีอวัยวะครบถ้วน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง มีพลังกำลังที่สามารถทำกิจการงานได้ มีสติปัญญาสามารถศึกษาเล่าเรียน คิดไตร่ตรองแก้ปัญหา

2. ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจดี อารมณ์แจ่มใสมั่นคง มองโลกแง่ดี มีคุณธรรม ช่วยเหลือผู้อื่น มีความสุขและความสงบในการดำรงชีวิต

3. ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นที่ยอมรับจากสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถในการปรับตัว ยอมรับความสามารถและความสำคัญของผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม เข้ากันได้ดีกับสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน

4. ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพ หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นให้ชีวิตอยู่ได้ตามฐานะ สภาพของสังคม เศรษฐกิจ และยุคสมัย ช่วยให้มีความสุข สะดวกสบาย มีความสุข และความพึงพอใจในชีวิต

เมื่อศึกษาเพิ่มเติมจากวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรม เพื่อให้ทราบองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นกับผู้ฝึกอบรมอย่างแท้จริง พบว่า

โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต มุ่งให้ผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ ทักษะ ทศนคติ โดยมีศาสนาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเกษตรกร และอาชีพเกษตรกรรม อันส่งผลต่อความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิต จนเกิดความสุขทั้งทางร่างกาย และจิตใจ สามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น

1. จิตภาพ เน้นการ ลดละ เลิกอบายมุข

2. กายภาพ เน้นการสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง พึ่งตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกัน รักษาสิ่งแวดล้อม รักรั้ววัฒนธรรมไทย ชุมชนเข้มแข็ง ครอบครัวอบอุ่น และ 5 ส. (สะอาด สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย)

3. ศักยภาพ เน้นการทำกิจกรรมไร้สาร ปลูกสิ่งที่กิน กินสิ่งที่ปลูก รู้จักแปรรูปอาหาร ทำน้ำหมักชีวภาพ น้ำยาอเนกประสงค์ และปุ๋ยชีวภาพ

จากเนื้อหาการฝึกอบรมมีผลต่อการเกิดคุณภาพชีวิต ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาพัฒนาจิตใจให้มีความสุข และความสงบในการดำรงชีวิต

จากการที่ผู้ฝึกอบรมมีศีล สามารถลดละ เลิกอบายมุข พอเพียงในการใช้จ่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นด้วยใจโอบอ้อมอารี ส่งผลให้เป็นที่รักของคนในครอบครัว และในชุมชน ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขในการดำเนินชีวิต ประเวศ วะสี (2533 : 49-59) กล่าวว่า หัวใจของศาสนาคือการลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งศาสนาพุทธใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล เป็นเครื่องมือกำหนดลักษณะชุมชนให้ปกติสุข ให้ลดด้านวัตถุ ความเป็นตัวตน และไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม สิ่งแวดล้อม สมภาณี คือ ความสุขสงบอันเกิดจากการมีศีล ทำให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดี เกื้อกูลต่อการทำงาน ปัญญา คือ การรู้เห็นธรรมชาติตามความเป็นจริงจนทำลายอวิชชา กิเลส ตัณหา ... การสร้างชุมชนที่ประยุกต์ศาสนธรรม ชีวิตในชุมชนจะมีองค์ประกอบคือ จิตใจพัฒนาด้วย ศาสนธรรม ทำให้ละคลายความเห็นแก่ตัว ไม่โลภ ประหยัด ละอบายมุข เป็นอยู่แต่พอดี ขยัน อื้อเพื่อ โดยมีศีลเป็นแกน ... สอดคล้องกับ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2529 : 104) ที่กล่าวว่า การพัฒนาประเทศตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ยึดหลักการใช้ศาสนาพัฒนาจิตใจ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรม และมีคุณธรรม 4 ประการคือ เป็นผู้มีจริยธรรม เมตตา กรุณา สุจริต ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้มีความรู้ ภูมิปัญญา สามัคคี รู้จักปรับตัว เป็นผู้มีจิตใจใฝ่พัฒนา มีความขยัน ประหยัด เลี้ยงชีวิตแต่พอดี พัฒนาชุมชน และสิ่งแวดล้อม และเป็นผู้มีจิตใจใฝ่หาความรู้ ด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย อาชีพ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพ

โดยคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ เป็นเป้าหมายสำคัญของการฝึกอบรม เพราะการลดละ เลิกอบายมุข เป็นพื้นฐานของการเอาชนะกิเลส ตัณหา และอัตตาที่อยู่ในจิตใจ อันจะนำไปสู่การเกิดคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆต่อไป ดังที่ พระธรรมปิฎก (2542 : 247) กล่าวว่า จิตใจมีเจตน์เจ้านั่งเป็นตัวชี้หน้ากำหนดพฤติกรรม และสภาพจิตใจที่พอใจมีความสุขก็ทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง ปัญญาจะทำงานได้ผล และพัฒนาไปได้ต้องอาศัยสภาพจิตใจที่เหมาะสม

2. คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาเพิ่มรายได้ด้วยการลดรายจ่าย ในการผลิต และการดำรงชีวิต

จากการที่ผู้ฝึกอบรมมีศีล ลดละ เลิกอบายมุข ลดค่าใช้จ่ายส่วนเกินด้วยการทำบุญชีวภาพ กสิกรรมไร้สาร ปลูกสิ่งที่กิน กินสิ่งที่ปลูก ทำน้ายาอเนกประสงค์ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีฐานะความเป็นอยู่อย่างพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ พระธรรมปิฎก (2542 : 198) กล่าวว่า พฤติกรรมทางเศรษฐกิจ เมื่อมีหลักศาสนาเข้ามาสัมพันธ์ การผลิต บริโภค หรือแบ่งปัน กระจายรายได้ เริ่มต้นจากจุดยืนที่ตัวมนุษย์ว่าความรู้จักประมาณ หรือรู้จักพอดี อภิชาติ พันธเสน (2544 : 716) กล่าวว่า สามารถนำประเด็นทางพุทธศาสนาไปประยุกต์กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น หลักการพึ่งตนเอง, ความไม่ประมาท, อหิงสาหรือการมีจิตใจเมตตา, สัมมาอาชีวะ หรือการประกอบอาชีพสุจริต ขยัน อดทน, การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ดำเนิน

ชีวิตตามทางสายกลาง, การละกิเลสและความโลภ, ชื่อสัตย์สุจริตและมีหิริโอตตัปปะ โดย ประเวศ วะสี (2533 : 49-59) กล่าวว่า ชุมชนที่การประยุกต์ศาสนธรรม เมื่อจิตใจพัฒนาด้วยศาสนา มีศีลเป็นแกน จะช่วยให้พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ มีการผลิตเพื่อใช้เอง กินเองก่อน ไม่ต้องใช้ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลง สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ, สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ และวิจิต นันทสุวรรณ (2532 : 117) ที่กล่าวถึงการทำนเกษตรแบบพอเพียงของ วิบูลย์ เข็มเฉลิม ที่ว่า ผมให้ความสำคัญกับการเกษตรที่กลับไปสู่การดำรงชีวิต เพื่อทำตัวให้สมบูรณ์ เกิดการพึ่งตนเอง ให้มีชีวิตอยู่อย่างสงบ และเป็นสุข ขยายในส่วนที่เกินความจำเป็น

3. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาดูแลสุขภาพ และสร้างเสริมสุขภาพ ให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง

จากการมีศีล ลดละ เลิกอบายมุข ทำกสิกรรมไร้สาร ทานอาหารที่มีประโยชน์ พร้อมทั้งรักษาสีงแวดล้อม และปฏิบัติตามหลัก 5 ส. ทำให้ผู้ปฏิบัติมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง สอดคล้องกับ พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงให้ไว้ว่า “การรักษาความสมบูรณ์ของร่างกายเป็นปัจจัยของเศรษฐกิจที่ดี และสังคมที่มั่นคง เพราะร่างกายที่แข็งแรงนั้น โดยปกติจะอำนวยผลให้ สุขภาพจิตใจสมบูรณ์ด้วย และเมื่อมีสุขภาพสมบูรณ์ดีพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมมีกำลังทำประโยชน์ สร้างสรรค์เศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมืองได้เต็มที่ ทั้งไม่เป็นภาระแก่สังคมด้วย” (มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2539 : 266) ทั้งนี้ตรงกับหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาล (โรงพยาบาลธัญญารักษ์, 2545 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ที่ให้มีสุขภาพ 5 อ. คือ อาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกาย อารมณ์ดีสดชื่น เบิกบาน อโรคยาโดยไม่สรรหาโรคภัยมาสู่ตน และอนามัยชุมชนรักษาระบบชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ บทความของ น.พ. สุรเกียรติ์ อาชานุกาภ (สถาบันฝึกอบรมผู้นำ, มปป : 48-52) ที่กล่าวว่าถ้าอยากมีสุขภาพดีต้อง ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ กินอาหารให้ได้สัดส่วน และทำความดีต่อผู้อื่นให้มากขึ้น ด้วยความไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ผู้อื่น ซึ่งภาวะจิตใจมีผลต่อการหลั่งสารเมื่อจิตทุกข์ หรือสุข คือเมื่อมีความเครียด ร่างกายจะหลั่งสาร อะดรีนาลีน ทำให้หัวใจทำงานหนัก ใจสั่น ความดันเลือดสูง และหลั่งสารสเตียรอยด์ ทำให้ภูมิคุ้มกันบกพร่อง หรืออ่อนแอ แต่ในขณะที่คนมีจิตสงบ มีสมาธิ ร่างกายจะหลั่งสาร เอ็นดอร์ฟิน ทำให้มีความสุข เคลิบเคลิ้ม ไม่เจ็บปวด สร้างภูมิคุ้มกัน โดยกล่าวได้ว่า มโนกรรม วชิกรรม และกายกรรมในเชิงกุศลช่วยสร้างเสริมสุขภาพ

4. คุณภาพชีวิตด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาสร้างสรรค์พัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม

จากการที่ผู้ฝึกอบรมมีศีล เสียสละเห็นแก่ส่วนรวม ชื่อสัตย์ไม่คดโกง เป็นคนดีช่วยเหลือผู้อื่น พึ่งพาอาศัยกัน รักในวัฒนธรรมไทย และรักษาสีงแวดล้อมด้วยหลัก 5 ส. ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นที่รักของครอบครัว และชุมชน ประเวศ วะสี (2533 : 49-59) กล่าวว่า ชุมชนที่การประยุกต์ศาสนธรรม เมื่อจิตใจพัฒนาด้วยศาสนา มีศีลเป็นแกน พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ทำให้

สมาชิกของชุมชนมีความสงบสบาย มีเวลาว่างมากพอที่จะช่วยเหลือกัน เกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพากันด้วยธรรม การให้คือการได้ บุญคือรายได้ นิยมบุญ มอบความสุขสู่มวลมนุษย์ สรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อม ด้วยเพราะความไม่โลภ การทำเกษตรพึ่งตนเอง จึงไม่ต้องใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง หรือใช้ปุ๋ย ในด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระธรรมปิฎก (2542 : 247) กล่าวว่า ในทางพุทธศาสนามองความงาม และการมีความสุขกับธรรมชาติ และมองสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติเป็นเพื่อนร่วมกฎธรรมชาติเดียวกัน จึงต้องมีไมตรีต่อกัน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นหลังเกษตรกรรมผ่านการอบรมจากโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต มี 4 ด้าน คือ

1. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาพัฒนาจิตใจให้มีความสุข และความสงบในการดำรงชีวิต
2. คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาเพิ่มรายได้ด้วยการลดรายจ่าย ในการผลิต และการดำรงชีวิต
3. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาดูแลสุขภาพ และสร้างเสริมสุขภาพให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง
4. คุณภาพชีวิตด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้จากการอบรมมาสร้างสรรค์พัฒนา ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประกาศ ขวัญชัยรัตน์ (2522) ศึกษาการติดตามผลการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นที่จัดโดยวิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์ พบว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในวิชาสวนผัก และวิชาการทำนาระดับที่ทำให้ดูได้ วิธีการเพาะเห็ดระดับที่อธิบายได้ เกษตรกรส่วนมากเห็นว่าได้รับประโยชน์จากเนื้อหาวิชาที่ฝึกอบรมมากพอสมควร

ธำรง แสงอรุณ (2526) ศึกษาการติดตามผลการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรมสงขลา พบว่าเมื่อผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาอาชีพของตนดีขึ้น วิชาที่ใช้ประโยชน์ได้มากคือวิชาการทำนา ส่วนวิชาการเลี้ยงสุกรนั้นนำไปใช้ได้น้อยกว่า

วัลลภ พรหมทอง (2529) ศึกษาการติดตามผลการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรมพิจิตร พบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนมากนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติร้อยละ 70 และผู้เข้ารับการฝึกอบรมศรัทธา อาจารย์ วิทยากร ในระดับสูง ในด้านการถ่ายทอดความรู้ การให้ความสนิเทศน์ ใช้ง่าย

นงคราญ กาญจนประเสริฐ และคณะ (2530) ศึกษาพฤติกรรมของประชากรผู้ซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมพัฒนาจิตใจตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง พบว่า กระบวนการฝึกอบรมประสบผลในการพัฒนาจิตใจของประชากรชนบทให้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน

ด้านต่าง ๆ ในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม เช่น ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมแรงกัน ในการพัฒนาท้องถิ่นของตน การเสียสละแรง เวลา กำลังทรัพย์ทำให้หมู่บ้าน มีความเจริญทางด้านวัตถุ และจิตใจ ประชาชนมีความเข้มแข็ง ตื่นตัวที่จะพัฒนาตนเอง และพัฒนาหมู่บ้านของตน มีความรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความคิดที่จะพึ่งตนเอง รู้จักปรึกษาหารือร่วมกัน แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านตน ลดละอบายมุข การพนัน รู้จักประหยัด ขยันในการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต และมีการพัฒนาอาชีพเสริมทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น

นิพนธ์ พึ่งเจริญ (2530) ศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ของวิทยาลัยเกษตรกรรมสิงห์บุรี พบว่า ผู้รับการอบรมเห็นว่าหลักสูตรทั้งภาคเนื้อหา การปฏิบัติ และการนำไปประกอบอาชีพ มีความเหมาะสมมาก ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีรายได้คงเดิมมีเพียงส่วนน้อยที่มีรายได้เพิ่มขึ้น

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล (2531) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมผู้นำยุวพุทธ ด้วยกระบวนการพัฒนาจิตใจตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัด อุบลราชธานี พบว่าเยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรมสามารถชี้แนะ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ คือ ความกตัญญู มีอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านความรู้ประสบการณ์ ด้านศีลธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านอารมณ์ ด้านการประหยัด และด้านการละเว้นจากอบายมุข ไปในทางที่ดีขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม เมื่อระยะเวลาผ่านพ้นไปยิ่งทำให้การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีมากขึ้น

จิรินทร์ ธาณรัตน์ (2532) ศึกษาโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เรื่อง การใช้ทรัพยากรให้เป็น พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม และการแสดงความคิดเห็น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเข้าใจ ในเนื้อหา มาก และมากที่สุด ในกิจกรรมเรื่อง การเกษตรแบบเห็ดอยู่เอ็ดกิน พรุ้งนี้ต้องดีกว่าวันนี้ มารูจักใช้ และรักษาป่าไม้ดินและน้ำ การลดค่าใช้จ่ายเพื่อเพิ่มรายได้ และขยันดีมีกิน คิดเป็น ร้อยละ 85, 84, 81, 79 และ 66 ตามลำดับ การติดตามผลการฝึกอบรมสังเกตพบการปลูกพืชผักสวนครัว โดยผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของการปลูกพืชผักสวนครัว ได้ผลผลิตพอสมควร ประมาณร้อยละ 50 ปลูกไว้ที่ปลายนา ร้อยละ 20 ได้ทำแปลงพืชผักสวนครัวในบริเวณบ้านมีการกั้นด้วยมุ้งไนลอนและไม้

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิธ สมัครการ (2534) อ้างจาก นิติพงษ์ ส่งศรีโรจน์ (2540 : 17-18) ศึกษาคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร 200 ราย แยกเป็นชุมชนแออัด 100 ราย และอยู่นอกชุมชนแออัด 100 ราย ตัวอย่างในจังหวัด ภาคกลาง 400 ราย แยกเป็นเขตเทศบาล 200 ราย และอยู่ในชุมชนชนบทนอกเขตเทศบาล 200 ราย โดยสอบถามความพึงพอใจมิติที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิต 13 มิติ คือ ครอบครัว, สังคม, การพักผ่อน, สุขภาพ, สาธารณสุข, สินค้าบริการ, ความเชื่อ, ศาสนา, ทรัพย์สิน, ตนเอง, ท้องถิ่น, รัฐบาล, และประเทศ ผลการวิจัย พบว่า คนในกรุงเทพมหานคร และในต่างจังหวัด

ภาคกลาง ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมของตน และค่อนข้างสูงมาก ในมิติด้านความเชื่อ ศาสนา ครอบครัว และตนเอง

ณรงค์ สามารถ (2535) ศึกษาการติดตามผลวิชาการปลูกพืช และการตกแต่งต้นไม้สำหรับประชาชนของกองสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2533-2534) พบว่าผู้เข้ารับการอบรมร้อยละ 56.6 สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้น้อย อีกร้อยละ 43.4 สามารถนำความรู้ไปใช้ได้มาก ปัญหาที่เกิดจากการนำความรู้ไปใช้คือเรื่องการขยายพันธุ์พืชซึ่งเกิดจากมีความรู้ความเข้าใจยังไม่เพียงพอเนื่องจากยังไม่เคยปฏิบัติมาก่อน และพบว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยสามารถนำความรู้จากการอบรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด

อัจฉรา แสงขำ (2534) ศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้นโดยการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล พบว่า ผลการฝึกอบรมด้านความรู้ และทักษะในการทากิ่งแบบเสียบข้าง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำคะแนนเพิ่มขึ้นจากก่อนการฝึกอบรม เท่ากับ 3.5 และ 6.95 คะแนน ตามลำดับ

นิติพงษ์ สังศรีโรจน์ (2540) ศึกษาองค์การธุรกิจเอกชนกับการพัฒนารายได้และคุณภาพชีวิตของชาวชนบท ศึกษากรณีโครงการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริของกลุ่มบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ ณ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า หากจัดลำดับความสำคัญของดัชนีที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมโครงการจะพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการให้ความสำคัญกับ สุขภาพ การออม การศึกษา ที่อยู่อาศัย หนี้สิน สิ่งอำนวยความสะดวก อาหาร และยานพาหนะ ตามลำดับ

พอพันธ์ อีฐรัตน์ (2541) ศึกษาบทบาทโครงการส่งเสริมศิลปาชีพต่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอบึงสามพัน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า บทบาทของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพมีผลต่อการพัฒนาอาชีพ และสร้างคุณภาพชีวิต 4 ด้านคือ ด้านที่อยู่อาศัย ชาวบ้านมีการปลูกที่อยู่อาศัยกันมากขึ้น สามารถพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัย และรักษาความสะอาดถูกหลักอนามัยมากขึ้น, ด้านการทานอาหารมีการดูแลตนในการทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ มีคุณค่าแก่ร่างกาย ไม่ทานอาหารสุกๆดิบๆ และมีอาหารและผักปลอดสารพิษไว้บริโภค, ด้านการแต่งตัว และดูแลสุขภาพรู้จักปรับปรุงตนเองด้วยการแต่งกายให้เข้ากับงานตามโอกาสสำคัญ และประชาชนรู้จักรักษาสุขภาพรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามฤดูกาล, ด้านการศึกษาเมื่อมีรายได้ก็นำเงินไปออมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษา อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษา ศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอศอก จังหวัดนครปฐม เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล และเพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตหลังการฝึกอบรมของเกษตรกรที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การกำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้วิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม และศึกษาคุณภาพชีวิตหลังการฝึกอบรมของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรที่ผ่านการอบรมแล้วประมาณ 8 เดือน ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม จากศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอศอก ในเดือน กันยายน และตุลาคม 2545 รวม 2 รุ่น (มูลนิธิธรรมสันติ. 2545ก : 98 ; มูลนิธิธรรมสันติ. 2545ข : 75) ดังนี้

รุ่นที่1 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25 - 29 กันยายน 2545 ประชากร 98 คน

รุ่นที่2 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 1 - 5 ตุลาคม 2545 ประชากร 67 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากรายชื่อเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม จากศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอศอก โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ ยามาเน่ (Yamane. 1967 : 580-581) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่าง

N = ขนาดประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ระดับ 0.05

จากการคำนวณได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 116 คน แบ่งเป็น

รุ่นที่ 1 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 กันยายน 2545 กลุ่มตัวอย่าง 69 คน

รุ่นที่ 2 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 1 - 5 ตุลาคม 2545 กลุ่มตัวอย่าง 47 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษา ศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมมอโคก จังหวัดนครปฐม คือ

1. ตัวแปรด้านต้นทุนการฝึกอบรม ได้แก่

1.1 ต้นทุนส่วนบุคคล ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขึ้นรถที่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดให้, ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากจุดที่ลงรถกลับบ้าน, ค่าใช้จ่ายส่วนตัวระหว่างที่ฝึกอบรม และค่าเสียโอกาสของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยถือเกณฑ์อัตรารายได้เดียวกันตามอัตราค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 133 บาท ตามประกาศของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2545

2.2 ต้นทุนส่วนสังคม คืองบประมาณของรัฐบาลที่จ่ายผ่านธ.ก.ส. ในการฝึกอบรม วันละ 129,250 บาท โดยไม่คิดค่าเสียโอกาสของต้นทุนส่วนสังคม

2. ตัวแปรด้านประสิทธิผล หมายถึง จำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป

3. ตัวแปรด้านคุณภาพชีวิตหลังการฝึกอบรม เป็นการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม ว่าการฝึกอบรมทำให้ชีวิตมีความพึงพอใจด้วยความสุขในระดับใด จากองค์ประกอบ 4 ด้าน ประกอบด้วย

3.1 คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

3.2 คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ

3.3 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ

3.4 คุณภาพชีวิตด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยค้นคว้าจากข้อมูลเอกสาร บทความ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยลงพื้นที่ชุมชนสันติอโศก ชุมชนปฐมอโศก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สำนักงานใหญ่ และสาขาต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการสร้างเครื่องมือให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่มีความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ เนื้อหา และตามโครงสร้างภายใต้ความควบคุมของประธาน และกรรมการควบคุมปริญญาพันธ์ และการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จากสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาค สังกัดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และผู้เชี่ยวชาญจากชุมชนปฐมอโศก รวม 3 ท่าน หลังจากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างอื่น (Try Out) ที่ผ่านการอบรมจากชุมชนปฐมอโศก ระหว่างวันที่ 11-15 กันยายน 2545 จำนวน 30 คน พบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นไม่สูงนัก และมีค่าอำนาจจำแนกบางข้อเป็นลบ ผู้วิจัยจึงได้ปรับปรุง และตัดแบบสอบถามบางข้อ ทำให้ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามประสิทธิภาพการฝึกอบรม เท่ากับ 0.71 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามคุณภาพชีวิตเท่ากับ 0.91 โดยไม่มีข้อใดมีอำนาจจำแนกเป็นลบ เครื่องมือหลังการปรับปรุงแบ่งได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้กรอกแบบสอบถาม มีจำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลในการฝึกอบรม มีจำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 3 สอบถามประสิทธิภาพการฝึกอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิต มีจำนวน 21 ข้อ เป็นแบบสอบถามที่ใช้มาตรวัดอันตรภาค (Interval Scale) ตามวิธีวัดของ Rensis Likert 3 ระดับ (Best and Kahn. 1986 : 181) เพื่อสอบถามการปฏิบัติก่อนฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม มีลักษณะคำตอบเป็น 3 คำตอบ คือ

ทำประจำ หมายถึง ผู้ตอบเห็นว่าข้อความที่ถามนั้นเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกครั้ง หรือใช้ทุกครั้งที่มีโอกาส โดยปฏิบัติประมาณสัปดาห์ละ 4 ครั้งขึ้นไป หรือปฏิบัติประมาณเดือนละ 4 ครั้งขึ้นไป (ข้อ 7, 11 และ 12)

ทำบางครั้ง หมายถึง ผู้ตอบเห็นว่าข้อความที่ถามนั้นเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติบ้างแต่ไม่ทุกครั้ง หรือใช้เป็นครั้งคราว โดยปฏิบัติประมาณสัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง หรือปฏิบัติประมาณเดือนละ 1-3 ครั้ง (ข้อ 7, 11 และ 12)

ไม่ทำ หมายถึง ผู้ตอบเห็นว่าข้อความที่ถามนั้นเป็นพฤติกรรมที่ไม่เคยปฏิบัติเลย เกณฑ์การให้คะแนน (ทรงวุฒิ ขวาทไทย. 2541 : 60) กรณีข้อคำถามเชิงบวก ดังนี้

ทำประจำ หมายถึง ระดับคะแนน 2 คะแนน

ทำบางครั้ง หมายถึง ระดับคะแนน 1 คะแนน

ไม่ทำ	หมายถึง ระดับคะแนน 0 คะแนน
กรณีข้อคำถามเชิงลบ (ข้อ 4-8 และข้อ 11) มีเกณฑ์ให้คะแนน	
ทำประจำ	หมายถึง ระดับคะแนน 0 คะแนน
ทำบางครั้ง	หมายถึง ระดับคะแนน 1 คะแนน
ไม่ทำ	หมายถึง ระดับคะแนน 2 คะแนน

เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป การวิจัยครั้งนี้ถือเป็นประสิทธิผลการฝึกอบรม

ตอนที่ 4 สอบถามคุณภาพชีวิต มีจำนวน 19 ข้อ วัดจากองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 4 ด้าน ใช้มาตรวัดอันตรภาค (Interval Scale) ตามวิธีวัดของ Rensis Likert 5 ระดับ (เชดคักดี โฆวาสินธุ์, 2520 : 50-56) ในการวัด และเทียบผลการวัดกับมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ที่ตั้งไว้คือ

ระดับค่าเฉลี่ย	4.51-5.00	หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ระดับค่าเฉลี่ย	3.51-4.50	หมายถึง เห็นด้วย
ระดับค่าเฉลี่ย	2.51-3.50	หมายถึง ไม่แน่ใจ
ระดับค่าเฉลี่ย	1.51-2.50	หมายถึง ไม่เห็นด้วย
ระดับค่าเฉลี่ย	1.00-1.50	หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหน่วยวิเคราะห์จากเอกสาร สัมภาษณ์ สังเกต และลงพื้นที่ ควบคู่กับการศึกษาข้อมูลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามความมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยไปยัง สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาค สังกัดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สารนาค ได้ทำหนังสือต่อไปยังธ.ก.ส.สาขาโคกสำโรง สาขานันทบุรี และสาขาลำน้ำราชมงคล จังหวัดลพบุรี เพื่อให้สาขาอนุเคราะห์ข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย

2. ทดสอบเครื่องมือด้วยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในวันที่ 6 มิถุนายน 2546 โดยนำแบบสอบถามไปให้เกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 11-15 กันยายน 2545 จำนวน 30 คน ตอบแบบสอบถาม และนำข้อมูลที่ได้รับมาหาค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่น และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม

3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยไปให้กลุ่มตัวอย่างทางจดหมาย โดยส่งไปครั้งที่ 1 จำนวน 116 ฉบับ ในวันที่ 11 มิถุนายน 2546 ได้รับการตอบกลับมาฉบับแรกในวันที่ 21 มิถุนายน 2546 และรอจนถึงวันที่ 26 มิถุนายน 2546 รวมได้รับ

แบบสอบถามกลับมา 47 ฉบับ ผู้วิจัยจึงจัดส่งจดหมายทวงถาม และจัดส่งแบบสอบถามเป็นครั้งที่ 2 จำนวน 58 ฉบับ ในวันที่ 27 มิถุนายน 2546 และรอจนถึงวันที่ 12 กรกฎาคม 2546 สามารถรวบรวมแบบสอบถามได้ทั้งหมด 105 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.52 แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 กันยายน 2545 จำนวน 63 ฉบับ และวันที่ 1-5 ตุลาคม 2545 จำนวน 42 ฉบับ

4. นำข้อมูลที่ได้มารวบรวม และวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม Microsoft Excel 2000 และโปรแกรม SPSS for Windows 10.0 นำเสนอโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. ค่าสถิติพื้นฐาน แบ่งออกเป็น

1.1 ค่าร้อยละ (อภิสิทธิ์ จันตะนี. 2538 : 182)

$$P = \left(\frac{f}{n} \right) 100$$

เมื่อ	P	คือ	ค่าร้อยละ
	f	คือ	ค่าความถี่ที่ต้องการให้เป็นร้อยละ
	n	คือ	จำนวนความถี่ทั้งหมด

1.2 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต โดยใช้สูตรดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตน์ . 2537 : 40)

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n X_i}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	คือ	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต
	$\sum x$	คือ	ผลรวมทั้งหมดของข้อมูล
	N	คือ	จำนวนของข้อมูลทั้งหมด

1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สูตรดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตน์ . 2537 : 74)

$$S.D. = \sqrt{\frac{n \sum x^2 - \left(\sum x_i\right)^2}{n - (n - 1)}}$$

- เมื่อ S.D. คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- $\sum x^2$ คือ ผลรวมทั้งหมดของข้อมูล
- $\sum x$ คือ ผลรวมทั้งหมดของข้อมูลแต่ละตัวยกกำลังสอง
- n คือ จำนวนข้อมูลทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

2. สถิติในการใช้ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของ Cronbach มีสูตรดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 85-86)

$$\alpha = \frac{n}{n - 1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right]$$

- เมื่อ α คือ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
- n คือ จำนวนของแบบสอบถาม
- $\sum S_i^2$ คือ ค่าความแปรปรวนของแบบสอบถามแต่ละข้อ
- S^2 คือ ค่าความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งหมด

3. สถิติที่ใช้ในการหาอัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม (เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. 2542 : 246)

อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล =

ค่าใช้จ่ายสุทธิเป็นค่าเงิน

ผลลัพธ์สุทธิที่ไม่เป็นค่าเงิน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการศึกษา อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนวบุญนิยม กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปรุหมอโคก จังหวัดนครปฐม เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล และเพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตหลังการฝึกอบรมของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 5 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ต้นทุนส่วนสังคม และต้นทุนส่วนบุคคล ในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ตอนที่ 5 การศึกษาคุณภาพชีวิตหลังการฝึกอบรม ของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
MAX	แทน	ค่าสูงสุด
MIN	แทน	ค่าต่ำสุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการเก็บรวบรวมข้อมูล

หน่วย : คน

เกษตรกรที่ฝึกอบรม	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	รวบรวมแบบสอบถาม	
			จำนวน	ร้อยละ
- วันที่ 25 - 29 กันยายน 2545	98	69	63	91.30
- วันที่ 1 - 5 ตุลาคม 2545	67	42	42	87.36
รวม	165	116	105	90.52

จากตาราง 1 พบว่า การส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมธานี ระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 และวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 จำนวน 116 คน ได้รับแบบสอบถามคืนมา 105 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.52 โดยเป็นเกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 จำนวน 63 ฉบับ และวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 จำนวน 42 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.30 และร้อยละ 87.36 ตามลำดับ

ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ความเกี่ยวข้องกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของเกษตรกร

ตาราง 2 แสดงข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

รายการข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	69	65.71
- หญิง	36	34.29
รวม	105	100.00

ตาราง 2 (ต่อ)

รายการข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อายุ		
20 - 29 ปี	3	2.85
30 - 39 ปี	21	20.00
40 - 49 ปี	32	30.48
50 - 59 ปี	27	25.72
60 - 69 ปี	19	19.05
70 ปีขึ้นไป	3	2.85
รวม	105	100.00
สถานภาพสมรส		
- แต่งงาน	93	88.57
- โสด	12	11.43
รวม	105	100.00
ระดับการศึกษาสูงสุด		
- ไม่เคยเรียนหนังสือ	9	8.57
- เรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ	5	4.76
- จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ	80	76.19
- จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	7	6.67
- จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	4	3.81
- จบสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	0	0.00
รวม	105	100.00
ความเกี่ยวข้องกับ ธ.ก.ส.		
- เข้าโครงการพักชำระหนี้	10	9.52
- เข้าโครงการลดภาระหนี้	39	37.14
- เกษตรกรลูกค้า	45	42.86
- ไม่ใช่ลูกค้า ธ.ก.ส.	11	10.48
รวม	105	100.00

จากตาราง 2 พบว่า เกษตรกรเป็นเพศชาย จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 65.71 เป็นเพศหญิง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 34.29 โดยร้อยละ 30.48 มีอายุระหว่าง 40-49 ปี

รองลงมามีอายุระหว่าง 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.72 ทั้งนี้เป็นเกษตรกรที่แต่งงาน ร้อยละ 88.57 และโสด ร้อยละ 11.43 ในด้านระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 76.19 จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ ด้านความสัมพันธ์กับธ.ก.ส. เกษตรกรร้อยละ 10.48 ไม่ใช่ลูกค้าของธ.ก.ส. และอีกร้อยละ 89.52 เป็นลูกค้าของธ.ก.ส. ซึ่งในจำนวนนี้ร้อยละ 42.86 เป็นเกษตรกรลูกค้าทั่วไปของ ธ.ก.ส. รองลงมาเป็นเกษตรกรที่เข้าโครงการลดภาระหนี้ และเข้าโครงการพักชำระหนี้ ร้อยละ 37.14 และร้อยละ 9.52 ตามลำดับ

ตาราง 3 แสดงค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลเฉลี่ย ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

หน่วย : บาท / คน / เดือน

ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล	ก่อนฝึกอบรม		หลังฝึกอบรม		
	จำนวน (คน)	ค่าใช้จ่าย	จำนวน (คน)	ค่าใช้จ่าย	
				หลังอบรม	ลดลง
- ค่าเครื่องดื่มมีนเมา	50 (47.62)	453.40	35 (33.33)	322.00	131.40 (28.98)
- ค่าบุหรื หรือยาสูบ	26 (24.76)	333.46	25 (23.81)	193.00	140.46 (42.12)
- ค่าการพนัน ไพ่ ล็อตเตอรี่ หอย	79 (75.24)	194.11	40 (38.10)	133.12	60.99 (31.42)
- ค่าเครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ	78 (74.29)	233.63	67 (63.81)	175.79	57.84 (24.76)

จากตาราง 3 ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล พบว่า ค่าเครื่องดื่มมีนเมา ก่อนการฝึกอบรม เกษตรกร ร้อยละ 47.62 มีค่าใช้จ่ายด้านเครื่องดื่มมีนเมา ประมาณเดือนละ 453.40 บาท หลังการฝึกอบรมเหลือเกษตรกรที่ดื่มอยู่ร้อยละ 33.33 สามารถลดค่าใช้จ่ายในการดื่มไปร้อยละ 28.98 ด้านบุหรืหรือยาสูบ ก่อนฝึกอบรมเกษตรกรสูบบุหรื หรือยาสูบร้อยละ 24.76 มีค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 333.46 บาท หลังการฝึกอบรมเหลือผู้สูบบุหรือยู่ร้อยละ 23.81 และสามารถลดค่าใช้จ่ายในการสูบไปร้อยละ 42.12 ด้านการพนัน พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ 75.24 มีค่าใช้จ่ายด้านการพนัน ประมาณเดือนละ 194.11 บาท หลังการฝึกอบรมเหลือผู้เล่นการพนันอยู่ร้อยละ 38.10 สามารถลดค่าใช้จ่ายไปร้อยละ 31.42 ด้านเครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ 74.29 มีค่าใช้จ่ายในการดื่ม ประมาณเดือนละ

233.63 บาท หลังการฝึกอบรมเหลือผู้ดื่มอยู่ร้อยละ 63.81 และสามารถลดค่าใช้จ่ายในการดื่มไปร้อยละ 24.76

ตาราง 4 แสดงค่าใช้จ่ายของครอบครัวเฉลี่ย ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

หน่วย : บาท / ครอบครัว / เดือน			
ค่าใช้จ่ายของครอบครัว	ก่อนฝึกอบรม	หลังฝึกอบรม	
		คงเหลือ	ลดลง
- ค่าอาหาร	1,596.00	1,164.19	431.81 (27.06)
- ค่าสบู่ แชมพู น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน	336.90	203.33	133.57 (39.66)
- ค่าปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัด วัชพืช และศัตรูพืช	452.79	329.89	122.90 (27.14)

จากตาราง 4 ค่าใช้จ่ายของครอบครัว พบว่า ค่าอาหาร ก่อนการฝึกอบรมครอบครัวเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายด้านค่าอาหารประมาณเดือนละ 1,596 บาท หลังฝึกอบรมค่าใช้จ่ายลดลงประมาณเดือนละ 431.81 บาท ด้านค่าสบู่ แชมพู น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน ก่อนการฝึกอบรมครอบครัวเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 336.90 บาท หลังฝึกอบรมมีค่าใช้จ่ายลดลงประมาณเดือนละ 133.57 บาท ด้านค่าปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืช ศัตรูพืช ก่อนการฝึกอบรมครอบครัวเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 452.79 บาท หลังฝึกอบรมมีค่าใช้จ่ายลดลงประมาณเดือนละ 122.90 บาท

ตาราง 5 แสดงค่าใช้จ่ายที่ลดลงหลังการฝึกอบรม ของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ค่าใช้จ่าย	หลังการฝึกอบรม	
	ค่าใช้จ่ายลดลง (บาท)	ร้อยละ
- ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล	97.67	31.82
- ค่าใช้จ่ายของครอบครัว	229.43	31.29
รวม	154.14	31.59

จากตาราง 5 พบว่า เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลได้เฉลี่ยเดือนละ 97.67 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.82 ของค่าใช้จ่ายเดิม ลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้เฉลี่ยเดือนละ 229.43 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.29 ของค่าใช้จ่ายเดิม กล่าวได้ว่าหลังการฝึกอบรมเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายต่างๆ ประมาณ 154.14 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.59 ของค่าใช้จ่ายเดิม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ต้นทุนส่วนสังคม และต้นทุนส่วนบุคคลในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ต้นทุนการฝึกอบรมที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. ต้นทุนส่วนบุคคล ประกอบด้วย ค่าเดินทางไปขึ้นรถที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดให้, ค่าเดินทางจากจุดที่ลงรถกลับบ้าน, ค่าใช้จ่ายส่วนตัวระหว่างฝึกอบรม และค่าเสียโอกาสของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรม โดยถือเกณฑ์อัตรารายได้เดียวกันตามอัตราค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 133 บาท ตามประกาศของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2545

ตาราง 6 แสดงต้นทุนรวมส่วนบุคคลในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

หน่วย : บาท			
ต้นทุนรวมส่วนบุคคล	เกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่าง		รวม
	25-29 ก.ย. 2545	1-5 ต.ค. 2545	
- ค่าเดินทางไป	225	449	674
- ค่าเดินทางกลับ	177	226	403
- ค่าใช้จ่ายระหว่างฝึกอบรม	355	285	640
- ค่าเสียโอกาส 5 วันของกลุ่มตัวอย่าง	41,895	27,930	69,825
ต้นทุนรวมส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	42,652	28,890	71,542

จากตาราง 6 ต้นทุนส่วนบุคคลในการฝึกอบรม 2 รุ่น คือ ระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 เกษตรกรมีค่าเดินทางไปขึ้นรถที่ธ.ก.ส.จัดให้เป็นเงิน 225 บาท เป็นค่าเดินทางจากจุดที่ลงรถกลับบ้านเท่ากับ 177 บาท มีค่าใช้จ่ายระหว่างฝึกอบรม 5 วัน 4 คืนเท่ากับ 355 บาท และค่าเสียโอกาสจากการสูญเสียรายได้ขณะมารับการฝึกอบรม จำนวน 5 วัน วันละ 133 บาท ทำให้เกษตรกร 63 คนมีค่าเสียโอกาสรวม 41,895 บาท ส่วนเกษตรกรที่ฝึกอบรม ระหว่างวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 มีค่าเดินทางไป และเดินทางกลับเป็นเงิน 449 บาท และ 226 บาท ตามลำดับ มีค่าใช้จ่ายระหว่างการฝึกอบรม เท่ากับ 285 บาท และมีค่าเสียโอกาสของเกษตรกร 42 คน

เท่ากับ 27,930 บาท ดังนั้น ต้นทุนรวมส่วนบุคคลในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต เท่ากับ 71,542 บาท

2. ต้นทุนส่วนสังคม คือ เงินงบประมาณที่รัฐบาลจ่ายผ่านธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อการฝึกอบรมรุ่นละ 129,250 บาท แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จ่าย ให้ชุมชนอโคก รุ่นละ 100,000 บาท ค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร รุ่นละ 20,000 บาท ค่าประกัน อุบัติเหตุ รุ่นละ 4,250 บาท และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด รุ่นละ 5,000 บาท

ตาราง 7 แสดงต้นทุนรวมส่วนสังคมในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิต เกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

หน่วย : บาท			
ต้นทุนรวมส่วนสังคม	เกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่าง		รวม
	25-29 ก.ย. 2545	1-5 ต.ค. 2545	
- ค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้ศูนย์ฝึกอบรม	100,000	100,000	200,000
- ค่าพาหนะในการเดินทาง	20,000	20,000	40,000
- ค่าประกันอุบัติเหตุ	4,250	4,250	8,500
- ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	5,000	5,000	10,000
รวม	129,250	129,250	258,500
เกษตรกรที่ได้รับการอบรมทั้งหมด (คน)	98	67	165
ต้นทุนส่วนสังคมเฉลี่ยต่อคน	1,318.88	1,929.10	3,247.98
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (คน)	63	42	105
ต้นทุนรวมส่วนสังคมของกลุ่มตัวอย่าง	83,089.44	81,022.20	164,111.64

จากตาราง 7 ต้นทุนส่วนสังคมในการฝึกอบรม 2 รุ่น ใช้เงินงบประมาณเท่ากับ 258,500 บาท โดยการฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 และระหว่างวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 มีเกษตรกรฝึกอบรมทั้งหมด 98 คน และ 67 คน ตามลำดับ ต้นทุนส่วนสังคมเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 1,318.88 บาท และ 1,929.10 บาทตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามจำนวนเกษตรกรที่ใช้ใน การวิจัย ทำให้ต้นทุนรวมส่วนสังคมของเกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 และระหว่างวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 มีค่าเท่ากับ 83,089.44 บาท และ 81,022.20 บาท ตามลำดับ ดังนั้น ต้นทุนรวมส่วนสังคมในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต เท่ากับ 164,111.64 บาท

ตาราง 8 แสดงต้นทุนรวมของการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร
หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

หน่วย : บาท

ต้นทุน	เกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่าง		รวม
	25-29 ก.ย. 2545	1-5 ต.ค. 2545	
ต้นทุนรวมส่วนสังคม	83,089.44	81,022.20	164,111.64
ต้นทุนรวมส่วนบุคคล	42,652.00	28,890.00	71,542.00
ต้นทุนรวมของการฝึกอบรม	125,741.44	109,912.20	235,653.64

จากตาราง 8 ต้นทุนรวมส่วนสังคมของเกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 และระหว่างวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 มีค่าเท่ากับ 83,089.44 บาท และ 81,022.20 บาท ตามลำดับ ต้นทุนรวมส่วนบุคคลของเกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 และเกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 มีค่าเท่ากับ 42,652 บาท และ 28,890 บาท ตามลำดับ ดังนั้น ต้นทุนรวมของการฝึกอบรมเกษตรกร โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต เท่ากับ 235,653.64 บาท

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ประสิทธิผลการฝึกอบรม คือ จำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนน หลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป อันเป็นการสอบถามการปฏิบัติ ทั้งก่อนการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม โดยเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ ทักษะ และทัศนคติจากการฝึกอบรมไปปฏิบัติ และแสดงพฤติกรรมการลดละ เลิกกิเลส, การลดละ เลิกอบายมุข, การลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว, การลดต้นทุนการผลิต, การทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม

ตาราง 9 แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกกิเลส

หน่วย : คน (ร้อยละ)

ด้านการลดละ เลิกกิเลส	ก่อนฝึกอบรม			หลังฝึกอบรม		
	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ
- การเสียสละ ช่วยเหลือ ผู้อื่นด้วยสิ่งของ หรือร่างกาย	45 (42.86)	60 (57.14)	0 (0.00)	71 (67.62)	34 (32.38)	0 (0.00)

ตาราง 9 (ต่อ)

		หน่วย : คน (ร้อยละ)					
		ก่อนฝึกอบรม			หลังฝึกอบรม		
ด้านการลดละ เลิกกิเลส		ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ทำ	ไม่ทำ
		ประจำ	บางครั้ง		ประจำ	บางครั้ง	
- การสำรวม กาย วาจา ใจ		81	22	2	91	13	1
ไม่ให้ส่อไปทางชู้สาว		(77.15)	(20.95)	(1.90)	(86.67)	(12.38)	(0.95)
- การมีสติในการพูด พูดสิ่ง		71	32	2	91	13	1
ที่เป็นสาระ ไม่พูดเท็จ นินทา		(67.62)	(30.48)	(1.90)	(86.67)	(12.38)	(0.95)
ส่อเสียด หยาบคาย ไร้สาระ							

จากตาราง 9 พบว่า การเสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่น ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมาก จะช่วยเหลือเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 57.14 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมากจะช่วยเหลือเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 67.62 การสำรวม กาย วาจา ใจ ไม่ให้ส่อไปทางชู้สาว ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ 77.15 สำรวมเป็นประจำ หลังฝึกอบรมเกษตรกรที่สำรวมประจำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 86.67 การมีสติในการพูด ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ 67.62 มีสติในการพูดเป็นประจำ หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่มีสติในการพูดเป็นประจำ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 86.67

ตาราง 10 แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกกิเลส

		หน่วย : คน (ร้อยละ)			
ด้านการลดละ เลิกกิเลส		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	2	2
		(0.00)	(0.00)	(0.63)	(0.63)
	ทำบางครั้ง	0	58	2	60
		(0.00)	(18.42)	(0.63)	(19.05)
	ทำประจำ	197	56	0	253
		(62.54)	(17.78)	(0.00)	(80.32)
รวม	197	114	4	315	
	(62.54)	(36.20)	(1.26)	(100.00)	

จากตาราง 10 เป็นการนำข้อมูลจากตาราง 9 ที่แสดงการปฏิบัติด้านการลดละ เลิกกิเลส ทั้ง 3 ข้อมารวมกัน พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ 62.54 ลดละ เลิกกิเลส เป็นประจำ หลังการฝึกอบรมจำนวนเกษตรกรที่สามารถลดละ เลิกกิเลส เป็นประจำ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 80.32

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 0.63 ที่ก่อนฝึกอบรมไม่เคยลดละ เลิกกิเลส แต่หลังฝึกอบรมสามารถลดละ เลิกกิเลสเป็นบางครั้ง และมีเกษตรกรร้อยละ 17.78 ที่ก่อนการฝึกอบรมลดละ เลิกกิเลสเป็นบางครั้ง แต่หลังการฝึกอบรมสามารถลดละ เลิกกิเลสได้เป็นประจำ

ทั้งนี้เมื่อนำตัวเลข 0.63 และ 17.78 ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรมารวมกัน สามารถสรุปได้ว่า หลังการฝึกอบรมมีเกษตรกรที่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดละ เลิก กิเลส ให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 18.41

ตาราง 11 แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกอบายมุข

ด้านการลดละ เลิกอบายมุข	หน่วย : คน (ร้อยละ)					
	ก่อนฝึกอบรม			หลังฝึกอบรม		
	ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ
- การดื่มเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ เช่น เหล้า เบียร์ สาโท	24 (22.86)	26 (24.76)	55 (52.38)	3 (2.85)	32 (30.48)	70 (66.67)
- การสูบบุหรี่ หรือยาสูบ	22 (20.95)	4 (3.81)	79 (75.24)	4 (3.81)	21 (20.00)	80 (76.19)
- การเล่นการพนัน เช่น ไพ่ ไฮโล	2 (1.90)	8 (7.62)	95 (90.48)	0 (0.00)	4 (3.81)	101 (96.19)
- การเล่นหวย หรือ ล็อตเตอรี่	18 (17.14)	60 (57.14)	27 (25.72)	0 (0.00)	40 (38.10)	65 (61.90)
- การดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ	34 (32.38)	44 (41.90)	27 (25.72)	7 (6.67)	60 (57.14)	38 (36.19)

จากตาราง 11 พบว่า การดื่มเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ 47.62 จะดื่มเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ดื่มเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ลดลงเหลือร้อยละ 33.33 การสูบบุหรี่ หรือยาสูบ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรสูบบุหรี่ประจำ ร้อยละ 20.95 สูบบางครั้ง ร้อยละ 3.81 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่สูบบุหรี่ประจำลดลงเหลือร้อยละ 3.81 กลายเป็นผู้ที่สูบ

บางครั้ง โดยมีเกษตรกรที่สูบบางครั้งเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 การเล่นพนัน ก่อนการฝึกอบรม เกษตรกรเล่นการพนัน คิดเป็นร้อยละ 9.52 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่เล่นการพนันลดลง เหลือเฉพาะผู้ที่เล่นเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 3.81 การเล่นหวย หรือลอตเตอรี่ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรเล่นหวย หรือลอตเตอรี่ร้อยละ 74.28 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่เล่นหวย หรือลอตเตอรี่ ลดลงเหลือร้อยละ 38.10 การดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรจะดื่ม ร้อยละ 74.28 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ดื่มลดลงเหลือร้อยละ 63.81

ตาราง 12 แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดละ เลิกอบายมุข

		หน่วย : คน (ร้อยละ)			
ด้านการลดละ เลิกอบายมุข		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	14	14
		(0.00)	(0.00)	(2.67)	(2.67)
	ทำบางครั้ง	0	78	79	157
		(0.00)	(14.86)	(15.05)	(29.91)
	ทำประจำ	283	64	7	354
		(53.90)	(12.19)	(1.33)	(67.42)
รวม	283	142	100	525	
	(53.90)	(27.05)	(19.05)	(100.00)	

จากตาราง 12 เป็นการนำข้อมูลจากตาราง 11 ที่แสดงการปฏิบัติด้านการลดละ เลิกอบายมุข ทั้ง 5 ข้อมารวมกัน พบว่า ก่อนการฝึกอบรมมีเกษตรกรร้อยละ 53.90 ที่ลดละ เลิกอบายมุขเป็นประจำ หรือไม่ใช้-ไม่ติดอบายมุขเลย หลังการฝึกอบรมจำนวนเกษตรกรที่ลดละ เลิกอบายมุขเป็นประจำ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 67.42

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 15.05 ที่ก่อนฝึกอบรมไม่เคยลด ละเลิกอบายมุข แต่หลังอบรมสามารถลดอบายมุขเป็นบางครั้ง มีเกษตรกรร้อยละ 1.33 ที่ก่อนฝึกอบรมไม่เคยลดอบายมุข แต่หลังฝึกอบรมสามารถลดอบายมุขเป็นประจำ หรือเลิกอบายมุขได้ และมีเกษตรกรร้อยละ 12.19 ที่ก่อนการฝึกอบรมลดอบายมุขเป็นบางครั้ง แต่หลังการฝึกอบรมสามารถเลิกอบายมุขได้

ทั้งนี้เมื่อนำตัวเลข 15.05, 1.33 และ 12.19 ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรมารวมกัน สามารถสรุปได้ว่า หลังการฝึกอบรมมีเกษตรกรที่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดละ เลิกอบายมุขให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 28.57

ตาราง 13 แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

		หน่วย : คน (ร้อยละ)				
ด้านการลด ค่าใช้จ่ายในครอบครัว		ก่อนฝึกอบรม			หลังฝึกอบรม	
		ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง ไม่ทำ
- การกินสิ่งที่ปลูกเอง		22	79	4	75	29
เช่น ผักสวนครัว สมุนไพร		(20.95)	(75.24)	(3.81)	(71.43)	(27.62)
เห็ด ถั่วงอก						(0.95)
- การใช้น้ำยาอเนก						
ประสงค์ แชมพูสมุนไพร		0	0	105	28	40
น้ำยาล้างจาน น้ำยาซัก		(0.00)	(0.00)	(100.00)	(26.67)	(38.10)
ล้างที่ทำเอง						(35.23)

จากตาราง 13 พบว่า การกินสิ่งที่ปลูกเอง ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมากกินสิ่งที่ปลูกเองเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 75.24 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรกินสิ่งที่ปลูกเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 71.43 การใช้น้ำยาอเนกประสงค์ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรทั้งหมดไม่เคยใช้น้ำยาอเนกประสงค์ที่ทำเอง หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ใช้น้ำยาอเนกประสงค์ที่ทำเองเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 64.77

ตาราง 14 แสดงผลรวมการปฏิบัติของเกษตรกร ด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

		หน่วย : คน (ร้อยละ)		
ด้านการลด ค่าใช้จ่ายในครอบครัว		ก่อนฝึกอบรม		
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	38
		(0.00)	(0.00)	(18.09)
	ทำบางครั้ง	0	26	43
		(0.00)	(12.38)	(20.48)
	ทำประจำ	22	53	28
		(10.48)	(25.24)	(13.33)
รวม		22	79	109
		(10.48)	(37.62)	(51.90)

จากตาราง 14 เป็นการนำข้อมูลจากตาราง 13 ที่แสดงการปฏิบัติด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทั้ง 2 ข้อมารวมกัน พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ 51.90 ไม่เคยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว หลังการฝึกอบรมเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวอยู่ในระดับประจำ คิดเป็นร้อยละ 49.05

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 20.48 ที่ก่อนฝึกอบรมไม่เคยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว แต่หลังอบรมสามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้เป็นบางครั้ง มีเกษตรกรร้อยละ 13.33 ที่ก่อนอบรมไม่เคยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว แต่หลังอบรมสามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้เป็นประจำ และมีเกษตรกรร้อยละ 25.24 ที่ก่อนอบรมลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวบางครั้ง แต่หลังอบรมสามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้เป็นประจำ

ทั้งนี้เมื่อนำตัวเลข 20.48, 13.33 และ 25.24 ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรมารวมกัน สามารถสรุปได้ว่า หลังการฝึกอบรมมีเกษตรกรที่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 59.05

ตาราง 15 แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการลดต้นทุนการผลิต

ด้านการลด ต้นทุนการผลิต	หน่วย : คน (ร้อยละ)					
	ก่อนฝึกอบรม			หลังฝึกอบรม		
	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ
- การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี กำจัดวัชพืชหรือสารเคมี กำจัดศัตรูพืช	67 (63.81)	23 (21.90)	15 (14.29)	13 (12.38)	70 (66.67)	22 (20.95)
- การใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำ หมักชีวภาพ สารสกัดชีว ภาพกำจัดศัตรูพืชที่ทำเอง	0 (0.00)	28 (26.67)	77 (73.33)	20 (19.05)	51 (48.57)	34 (32.38)

จากตาราง 15 พบว่า การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืช หรือสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมากใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรมเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 63.81 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมากใช้สารเคมีในการทำเกษตรเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 66.67 การใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ หรือสารสกัดชีวภาพกำจัดศัตรูพืชที่ทำเอง ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ หรือสารสกัดชีวภาพที่ทำเองคิดเป็นร้อยละ 26.67 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ หรือสารสกัดชีวภาพที่ทำเองเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 67.62

ตาราง 16 แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการลดต้นทุนการผลิต

หน่วย : คน (ร้อยละ)

ด้านการลดต้นทุนการผลิต		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	47	47
		(0.00)	(0.00)	(22.38)	(22.38)
	ทำบางครั้ง	0	36	85	121
		(0.00)	(17.14)	(40.48)	(57.62)
	ทำประจำ	15	15	12	42
		(7.14)	(7.14)	(5.72)	(20.00)
	รวม	15	51	144	210
		(7.14)	(24.28)	(68.58)	(100.00)

จากตาราง 16 เป็นการนำข้อมูลจากตาราง 15 ที่แสดงการปฏิบัติด้านการลดต้นทุนการผลิต ทั้ง 2 ข้อมารวมกัน พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมาก ไม่ลดต้นทุนการผลิต คิดเป็นร้อยละ 68.58 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมากสามารถลดต้นทุนการผลิต เป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 57.62

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 40.48 ที่ก่อนการฝึกอบรมไม่เคยลดต้นทุนการผลิต แต่หลังการฝึกอบรมสามารถลดต้นทุนการผลิตได้เป็นบางครั้ง มีเกษตรกรร้อยละ 5.72 ที่ก่อนการฝึกอบรมไม่เคยลดต้นทุนการผลิต แต่หลังการฝึกอบรมสามารถลดต้นทุนการผลิตได้เป็นประจำ และมีเกษตรกรร้อยละ 7.14 ที่ก่อนการฝึกอบรมลดต้นทุนการผลิตบางครั้ง แต่หลังการฝึกอบรมสามารถลดต้นทุนการผลิตได้เป็นประจำ

ทั้งนี้เมื่อนำตัวเลข 40.48, 5.72 และ 7.14 ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรมารวมกัน สามารถสรุปได้ว่า หลังการฝึกอบรมมีเกษตรกรที่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดต้นทุนการผลิตให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 53.34

ตาราง 17 แสดงรายละเอียดการปฏิบัติ ด้านการทำกิจกรรม 5 ส.และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรม
บุญนิยม

การทำกิจกรรม5ส และ ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรม บุญนิยม	หน่วย : คน (ร้อยละ)					
	ก่อนฝึกอบรม			หลังฝึกอบรม		
	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ
- การดูแลรักษา ผีวหนังสือ พื้น เล็บ ร่างกายให้ สะอาด	70 (66.67)	34 (32.38)	1 (0.95)	91 (86.67)	14 (13.33)	0 (0.00)
- การดูแลสุขภาพร่างกาย ให้แข็งแรงไม่ให้เจ็บป่วย	72 (68.57)	33 (31.43)	0 (0.00)	86 (81.90)	19 (18.10)	0 (0.00)
- การดูแลที่พักอาศัย ของ ใช้ภายในบ้าน ให้สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย	80 (76.19)	25 (23.81)	0 (0.00)	94 (89.52)	11 (10.48)	0 (0.00)
- การดูแลบริเวณบ้าน ภายนอกตัวบ้าน ให้สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย	54 (51.43)	51 (48.57)	0 (0.00)	85 (80.95)	20 (19.05)	0 (0.00)
- การกินอาหารสะอาด และมีประโยชน์	57 (54.29)	48 (45.71)	0 (0.00)	87 (82.86)	18 (17.14)	0 (0.00)
- การลดการกินเนื้อสัตว์ และกินข้าวกล้อง ถั่ว งา หรือโปรตีนเกษตรแทน	0 (0.00)	14 (13.33)	91 (86.67)	3 (2.85)	45 (42.86)	57 (54.29)
- การแยกขยะ และนำ ขยะที่ยังมีประโยชน์กลับ ไปใช้ใหม่	18 (17.14)	44 (41.90)	43 (40.96)	56 (53.33)	32 (30.48)	17 (16.19)
- การล้างจานโดยเริ่มล้าง จากถึงน้ำที่ผสมน้ำยาล้าง จาน แล้วล้างในถึงน้ำเปล่า อีก 3-5ถึงและเช็ดให้แห้ง	45 (42.86)	26 (24.76)	34 (32.38)	63 (60.00)	29 (27.62)	13 (12.38)

ตาราง 17 (ต่อ)

การทํากิจกรรม5ส และ ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรม บุญนิยม	หน่วย : คน (ร้อยละ)					
	ก่อนฝึกอบรม			หลังฝึกอบรม		
	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ	ทำ ประจำ	ทำ บางครั้ง	ไม่ทำ
- การเข้านอนตั้งแต่หัวค่ำ	72	27	6	84	20	1
ตื่นนอนตอนเช้ามีด และ	(68.57)	(25.72)	(5.71)	(80.00)	(19.05)	(0.95)
พักผ่อนอย่างเพียงพอ						

จากตาราง 17 พบว่า การดูแลร่างกายให้สะอาด ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรดูแลสุขภาพสะอาดเป็นประจำ ร้อยละ 66.67 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ดูแลสุขภาพสะอาดเป็นประจำเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 86.67 การดูแลสุขภาพให้แข็งแรง ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงเป็นประจำร้อยละ 68.57 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงเป็นประจำเพิ่มขึ้นร้อยละ 81.90 การดูแลที่พักอาศัย ของใช้ภายในบ้าน ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรดูแลสุขภาพภายในบ้านเป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 76.19 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ดูแลสุขภาพภายในบ้านเป็นประจำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 89.52 การดูแลบริเวณบ้าน ภายนอกตัวบ้าน ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรดูแลสุขภาพเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 51.43 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ดูแลสุขภาพเป็นประจำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 80.95 การกินอาหารสะอาดและมีประโยชน์ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรกินอาหารที่มีประโยชน์เป็นประจำ ร้อยละ 54.29 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่กินอาหารที่มีประโยชน์เป็นประจำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 82.86 การลดการกินเนื้อสัตว์ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรลดการกินเนื้อสัตว์ ร้อยละ 13.33 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรลดการกินเนื้อสัตว์เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 45.71 การแยกขยะ และนำขยะที่ยังมีประโยชน์กลับไปใช้ใหม่ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรแยกขยะ และนำกลับมาใช้ใหม่ร้อยละ 59.04 หลังฝึกอบรมเกษตรกรที่แยกขยะ และนำกลับมาใช้ใหม่เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 83.81 การล้างจานอย่างประหยัด ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรล้างจานด้วยวิธีนี้ร้อยละ 67.62 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรที่ล้างจานด้วยวิธีนี้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 87.62 การเข้านอนตั้งแต่หัวค่ำ ตื่นนอนตอนเช้ามีด และพักผ่อนอย่างเพียงพอ ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมากทำเป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 68.57 หลังการฝึกอบรมเกษตรกรส่วนมากทำเป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 80.00

ตาราง 18 แสดงผลรวมการปฏิบัติ ด้านการทำกิจกรรม 5 ส.และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม
หน่วย : คน (ร้อยละ)

ด้านการทำกิจกรรม 5 ส.และ		ก่อนฝึกอบรม			รวม
ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	88	88
		(0.00)	(0.00)	(9.31)	(9.31)
	ทำบางครั้ง	0	148	60	208
		(0.00)	(15.66)	(6.35)	(22.01)
	ทำประจำ	468	154	27	649
		(49.52)	(16.30)	(2.86)	(68.68)
	รวม	468	302	175	945
		(49.52)	(31.96)	(18.52)	(100.00)

จากตาราง 18 เป็นการนำข้อมูลจากตาราง 17 ที่แสดงการปฏิบัติด้านการทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม ทั้ง 9 ข้อมารวมกัน พบว่า ก่อนการฝึกอบรม เกษตรกรส่วนมากทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยมเป็นประจำ คิดเป็น ร้อยละ 49.52 หลังการฝึกอบรมจำนวนเกษตรกรสามารถทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยมเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 68.68

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 6.35 ที่ก่อนฝึกอบรมไม่เคยปฏิบัติ แต่หลังฝึกอบรมสามารถปฏิบัติเป็นบางครั้ง มีเกษตรกรร้อยละ 2.86 ที่ก่อนการฝึกอบรมไม่เคยปฏิบัติ แต่หลังฝึกอบรมสามารถปฏิบัติได้เป็นประจำ และมีเกษตรกรร้อยละ 16.30 ที่ก่อนฝึกอบรมปฏิบัติบางครั้ง แต่หลังฝึกอบรมสามารถปฏิบัติได้เป็นประจำ

ทั้งนี้เมื่อนำตัวเลข 6.35, 2.86 และ 16.30 ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรมารวมกัน สรุปได้ว่า หลังฝึกอบรมมีเกษตรกรที่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม ให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 25.51

ตาราง 19 แสดงคะแนนในการปฏิบัติของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ
และคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คะแนน	MAX	MIN	$\bar{X}$	S.D.
ก่อนการฝึกอบรม	32	12	25.31	3.92
หลังการฝึกอบรม	39	18	32.54	4.56

จากตาราง 19 พบว่า คะแนนในการปฏิบัติของเกษตรกร ก่อนการฝึกอบรมเกษตรกร มีคะแนนสูงสุด 32 คะแนน คะแนนต่ำสุด 12 คะแนน มีค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนการฝึกอบรมเท่ากับ 25.31 คะแนน หลังการฝึกอบรมเกษตรกรมีคะแนนสูงสุด 39 คะแนน คะแนนต่ำสุด 18 คะแนน มีค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการฝึกอบรมเท่ากับ 32.54 คะแนน

ตาราง 20 แสดงประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตเกษตรกร
หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

ประสิทธิผล	จำนวน	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.
ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 25 ขึ้นไป	70	66.67	37.27	12.69
ไม่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 25	35	33.33	14.55	6.26
รวม	105	100	29.70	15.34

จากตาราง 20 พบว่า ประสิทธิผลการฝึกอบรมที่พิจารณาจาก จำนวนเกษตรกรที่ผ่านการอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป มีเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าว จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 มีค่าเฉลี่ยของคะแนนที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 37.27 และไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 มีค่าเฉลี่ยของคะแนนที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 14.55 ซึ่งเกษตรกรทั้งหมดมีค่าเฉลี่ยของคะแนน ที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 29.70

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม โครงการพัฒนา
ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ซึ่งเป็นการคำนวณผลหารของปัจจัยต้นทุนการฝึกอบรมทั้งต้นทุนส่วนบุคคล และส่วนสังคม กับจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่า คะแนนก่อนฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป โดยสามารถสร้างเป็นสูตรในการวิจัย ดังนี้

$$\text{อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล} = \frac{\text{ต้นทุนรวมของการฝึกอบรม (บาท)}}{\text{จำนวนผู้ที่มีผลรวมของคะแนน เพิ่มขึ้นร้อยละ 25 ขึ้นไป (คน)}}$$

ต้นทุนรวมของการฝึกอบรม เท่ากับ 235,653.64 บาท ได้จาก ผลรวมของต้นทุนรวมส่วนบุคคล และต้นทุนรวมส่วนสังคม โดยผู้วิจัยได้แสดงไว้ในตาราง 6 ถึง ตาราง 8

ประสิทธิผลการฝึกอบรม เท่ากับ 70 คน ซึ่งได้จากจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังอบรม ในด้านการลดละ เลิกกิเลส อบายมุข ด้านการลดค่าใช้จ่าย ในครอบครัว ด้านการลดต้นทุนการผลิต ด้านการทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม เพิ่มขึ้นมากกว่า คะแนนก่อนอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป โดยผู้วิจัยได้แสดงรายละเอียดของการปฏิบัติ คะแนน และประสิทธิผล จากตาราง 9 ถึง ตาราง 20

ดังนั้น อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต คือ 3,366.48 บาท หมายความว่า หากต้องการให้เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป อีก 1 คน จะต้องใช้ต้นทุนรวมของการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นอีก 3,366.48 บาท

ตอนที่ 5 การศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คุณภาพชีวิต เป็นการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม ว่า การฝึกอบรมทำให้ชีวิตมีความพึงพอใจด้วยความสุขในระดับใด จากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สุขภาพ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

ตาราง 21 แสดงคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
- การอบรมทำให้รู้สึกกว่าชีวิตมีคุณค่าขึ้น	4.58	0.55	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- การอบรมทำให้จิตใจมีความสุข แจ่มใส เบิกบาน มองโลกแง่ดี มีเมตตาต่อผู้อื่น	4.55	0.57	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- การอบรมทำให้กิเลส ความหงุดหงิด ความแปรปรวนในจิตใจลดลง	4.40	0.64	เห็นด้วย
- การอบรมทำให้มีความภูมิใจ มั่นใจในอาชีพ และมีความขยันในการประกอบอาชีพอยู่เสมอ	4.49	0.54	เห็นด้วย

ตาราง 21 (ต่อ)

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
- การอบรมทำให้มั่นใจว่าสามารถพึ่งตนเอง และขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นให้น้อยที่สุด	4.47	0.54	เห็นด้วย
- การอบรมทำให้มั่นใจว่าสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมถะ มีความพอเพียงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่	4.36	0.65	เห็นด้วย

จากตาราง 21 คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการอบรมทำให้รู้สึกกว่าชีวิตมีคุณค่าขึ้น และทำให้จิตใจมีความสุข แจ่มใส เบิกบาน มองโลกแง่ดี มีเมตตาต่อผู้อื่น มีค่าเฉลี่ย 4.58 และ 4.55 ตามลำดับ ทั้งนี้เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรม ทำให้กิเลส ความหงุดหงิด ความแปรปรวนในจิตใจลดลง ทำให้มีความภูมิใจ มั่นใจในอาชีพ และมีความขยันในการประกอบอาชีพอยู่เสมอ ทำให้มั่นใจว่าสามารถพึ่งตนเอง และขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นให้น้อยที่สุด และทำให้มั่นใจว่าสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมถะ มีความพอเพียงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.40, 4.49, 4.47 และ 4.36 ตามลำดับ

ตาราง 22 แสดงคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
- การอบรมมีส่วนทำให้ลดค่าใช้จ่ายส่วนตัว เช่น ค่าบุหรี่ สุรา ซา กาแฟ น้ำอัดลม เครื่องดื่มชูกำลัง หวย การพนัน หรือของฟุ่มเฟือยต่างๆ	4.46	0.57	เห็นด้วย
- การอบรมมีส่วนทำให้ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว เช่น ค่าอาหาร ค่าสบู่ แชมพู ผงซักฟอก	4.26	0.73	เห็นด้วย
- การอบรมมีส่วนทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายากำจัดศัตรูพืช	4.11	0.77	เห็นด้วย

จากตาราง 22 คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมมีส่วนทำให้ลดค่าใช้จ่ายส่วนตัว ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว และลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.46, 4.26 และ4.11 ตามลำดับ

ตาราง 23 แสดงคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
- การอบรมมีส่วนทำให้การเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลลดลง	4.27	0.71	เห็นด้วย
- การอบรมมีส่วนทำให้รู้จักใช้สมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่นรักษาโรค	3.90	0.60	เห็นด้วย
- การอบรมมีส่วนทำให้ใส่ใจกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น	4.47	0.50	เห็นด้วย
- การอบรมมีส่วนทำให้ใส่ใจกับการดูแลสุขภาพของร่างกาย ให้สมบูรณ์แข็งแรงมากขึ้น	4.37	0.49	เห็นด้วย

จากตาราง 23 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยว่า การฝึกอบรมมีส่วนทำให้การเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลลดลง ทำให้รู้จักใช้สมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่นรักษาโรค ทำให้ใส่ใจกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น และทำให้ใส่ใจกับการดูแลสุขภาพของร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงมากขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ย 4.27, 3.90, 4.47 และ4.37 ตามลำดับ

ตาราง 24 แสดงคุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรที่อบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
- การอบรมทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นใน ชุมชนเพิ่มขึ้น	4.26	0.60	เห็นด้วย

ตาราง 24 (ต่อ)

คุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
- การอบรมทำให้สามารถรวมกลุ่มร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหากับชุมชน	4.21	0.73	เห็นด้วย
- การอบรมทำให้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดในชุมชน	4.17	0.73	เห็นด้วย
- การอบรมทำให้มีส่วนช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน	4.14	0.75	เห็นด้วย
- การอบรมทำให้บริเวณบ้าน และชุมชนสะอาดขึ้น	4.31	0.61	เห็นด้วย
- การอบรมทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปสอน ถ่ายทอด บอกต่อผู้อื่น หรือพัฒนาผู้อื่น	4.37	0.72	เห็นด้วย

จากตาราง 24 คุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยว่า การฝึกอบรมมีส่วนทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถรวมกลุ่มร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหากับชุมชน ทำให้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดในชุมชน ทำให้มีส่วนช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทำให้บริเวณบ้าน และชุมชนสะอาดขึ้น และทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปสอน ถ่ายทอด บอกต่อผู้อื่น หรือพัฒนาผู้อื่น โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26, 4.21, 4.17, 4.14, 4.31 และ 4.37 ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิภาพการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต
2. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตหลังการฝึกอบรมของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ตัวแปรด้านต้นทุนการฝึกอบรม ได้แก่
 - 1.1 ต้นทุนส่วนบุคคล ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขึ้นรถที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดให้, ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากจุดที่ลงรถกลับบ้าน ค่าใช้จ่ายส่วนตัวระหว่างที่ฝึกอบรม และค่าเสียโอกาสของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยถือเกณฑ์อัตรารายได้เดียวกันตามอัตราค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 133 บาท ตามประกาศของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2545
 - 1.2 ต้นทุนส่วนสังคม คือ งบประมาณของรัฐบาลที่จ่ายผ่านธ.ก.ส.ในการฝึกอบรม วันละ 129,250 บาท โดยไม่คิดค่าเสียโอกาสของต้นทุนส่วนสังคม
 2. ตัวแปรด้านประสิทธิผล หมายถึง จำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่า คะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป
 3. ตัวแปรคุณภาพชีวิตระดับบุคคล เป็นการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม ว่าการอบรมทำให้ชีวิตมีความพึงพอใจด้วยความสุขในระดับใด จากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม
- ขอบเขตด้านพื้นที่ และเวลาที่ใช้ในการวิจัย
- ศึกษาจากเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมแล้วประมาณ 8 เดือน ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม จากศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมโมศก จังหวัดนครปฐม ในเดือนกันยายน และตุลาคม 2545 รวม 2 รุ่น คือ ระหว่างวันที่ 25-29 กันยายน 2545 และวันที่ 1-5 ตุลาคม 2545

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรที่ผ่านการอบรมแล้วประมาณ 8 เดือน ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ผ่านการอบรม จากศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมอโศก ในเดือน กันยายน และตุลาคม 2545 รวม 2 รุ่น มีประชากรรวม 165 คน แบ่งเป็น

รุ่นที่1 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 กันยายน 2545 ประชากร 98 คน

รุ่นที่2 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 1-5 ตุลาคม 2545 ประชากร 67 คน

กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากรายชื่อเกษตรกรที่ผ่านการอบรม มีขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตร Yamane 116 คน แบ่งเป็น

รุ่นที่1 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 กันยายน 2545 กลุ่มตัวอย่าง 69 คน

รุ่นที่2 ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 1-5 ตุลาคม 2545 กลุ่มตัวอย่าง 47 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการส่งแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยทางจดหมาย ไปให้กลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้กรอกแบบสอบถาม มีจำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลในการฝึกอบรม มีจำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 3 สอบถามประสิทธิผลการฝึกอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิต มีจำนวน 21 ข้อ

ตอนที่ 4 สอบถามคุณภาพชีวิต มีจำนวน 19 ข้อ

โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง ภายใต้วความควบคุมของประธาน และกรรมการควบคุมปริญญาโท และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จากสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค สังกัดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และผู้เชี่ยวชาญจากชุมชนปทุมอโศก รวม 3 ท่าน หลังจากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างอื่น (Try Out) ที่ผ่านการอบรมจากชุมชนปทุมอโศก ระหว่างวันที่ 11-15 กันยายน 2545 จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ประสิทธิผลการฝึกอบรม เท่ากับ 0.71 และได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามคุณภาพชีวิต เท่ากับ 0.91

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยไปยัง สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค สังกัดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค ได้ทำหนังสือต่อไปยัง ธ.ก.ส.สาขา

โคกสำโรง สาขาบ้านหมี่ และสาขาลำนาทรายณ์ จังหวัดลพบุรี เพื่อให้สาขานุเคราะห์ข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย

2. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยไปให้กลุ่มตัวอย่างทางจดหมาย ในวันที่ 11 มิถุนายน - 12 กรกฎาคม 2546 สามารถรวบรวมแบบสอบถามได้ทั้งหมด 105 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.52 แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 กันยายน 2545 จำนวน 63 ฉบับ และวันที่ 1-5 ตุลาคม 2545 จำนวน 42 ฉบับ

3. นำข้อมูลที่ได้มารวบรวม และวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม Microsoft Excel 2000 และโปรแกรม SPSS for Windows 10.0 นำเสนอโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด-ต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผลเพื่อวิเคราะห์อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป เกษตรกรเป็นเพศชาย ร้อยละ 65.71 อายุประมาณ 40-49 ปี ร้อยละ 30.48 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 88.57 มีการศึกษาสูงสุดระดับชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ คิดเป็นร้อยละ 76.19 โดยเป็นเกษตรกรลูกค้ำของ ธ.ก.ส.คิดเป็นร้อยละ 89.52 ด้านค่าใช้จ่ายของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายค่าปุ๋ย หรือยาสูบได้ร้อยละ 42.12 รองลงมาสามารถลดค่าใช้จ่ายค่าสบู่ แชมพู น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน ร้อยละ 39.66

ทั้งนี้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลได้ร้อยละ 31.82 ลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้ร้อยละ 31.29 ของค่าใช้จ่ายเดิม กล่าวได้ว่า หลังการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรจักรวรรชีวิต เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายลงจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 31.59 ของค่าใช้จ่ายเดิม

2. ต้นทุนที่ใช้ในการฝึกอบรม ประกอบด้วย ต้นทุนส่วนสังคม และต้นทุนส่วนบุคคล

2.1 ต้นทุนส่วนบุคคลในการฝึกอบรมของเกษตรกรที่ฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 เท่ากับ 42,652 บาท และระหว่างวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 เท่ากับ 28,890 บาท ดังนั้นต้นทุนรวมส่วนบุคคลในการฝึกอบรม คือ 71,542 บาท

2.2 ต้นทุนส่วนสังคมในการฝึกอบรม 2 รุ่นใช้เงินงบประมาณรวม 258,500 บาท ทั้งนี้การฝึกอบรมระหว่างวันที่ 25-29 ก.ย. 2545 มีต้นทุนส่วนสังคมเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 1,318.88 บาท ต้นทุนรวมส่วนสังคมของเกษตรกรเท่ากับ 83,089.44 บาท ส่วนการฝึกอบรมระหว่างวันที่ 1-5 ต.ค. 2545 มีต้นทุนส่วนสังคมเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 1,929.10 บาท ต้นทุนรวม

ส่วนสังคมของเกษตรกรเท่ากับ 81,022.20 บาท ดังนั้นต้นทุนรวมส่วนสังคมในการฝึกอบรม คือ 164,111.64 บาท

สรุปได้ว่า ต้นทุนรวมของการฝึกอบรมเกษตรกร โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต มีค่าเท่ากับ 235,653.64 บาท

3. ประสิทธิผลการฝึกอบรม คือ จำนวนเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม และมีผลรวมของคะแนน หลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่า คะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป ในด้านการลดละ เลิก กิเลส อบายมุข ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ลดต้นทุนการผลิต ทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม สามารถพิจารณา ได้ดังนี้

3.1 การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดละ เลิก กิเลส คิดเป็นร้อยละ 18.41

3.2 การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดละ เลิก อบายมุข คิดเป็นร้อยละ 28.57

3.3 การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดค่าใช้จ่าย ในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 59.05

3.4 การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดต้นทุน การผลิต คิดเป็นร้อยละ 53.34

3.5 การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการทำกิจกรรม 5 ส. และดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมบุญนิยม คิดเป็นร้อยละ 25.51

ทั้งนี้ มีเกษตรกรที่มีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อน การฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป รวม 70 คน

4. อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรม เป็นการคำนวณผลหารของปัจจัยต้นทุน การฝึกอบรมทั้งต้นทุนส่วนบุคคล และต้นทุนส่วนสังคม กับจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการอบรม และมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นมากกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ร้อยละ 25 ขึ้นไป เมื่อนำต้นทุนรวมของการฝึกอบรม 235,653.64 บาท หารด้วยประสิทธิผลการฝึกอบรม 70 คน ได้อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิต เกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต เท่ากับ 3,366.48 บาท

5. คุณภาพชีวิต เป็นการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่ผ่านการอบรม ว่าการฝึกอบรมทำให้ชีวิตมีความพึงพอใจด้วยความสุขในระดับใด ประกอบด้วย

5.1 คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการฝึกอบรมทำให้ชีวิตมี คุณค่าขึ้น และทำให้จิตใจมีความสุข แจ่มใส เบิกบาน มองโลกแง่ดี มีเมตตาต่อผู้อื่น โดยมีค่าเฉลี่ย 4.58 และ 4.55 ตามลำดับ ทั้งนี้เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมทำให้กิเลส ความหงุดหงิด ความแปรปรวนในจิตใจลดลง ทำให้มีความภูมิใจ มั่นใจในอาชีพ และมีความขยันในการ ประกอบอาชีพอยู่เสมอ ทำให้มั่นใจว่าสามารถพึ่งตนเอง และขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นให้

น้อยที่สุด และทำให้มั่นใจว่าสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมณะ มีความพอเพียงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.40, 4.49, 4.47 และ 4.36 ตามลำดับ

5.2 คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมมีส่วนทำให้ลดค่าใช้จ่ายส่วนตัว ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว และลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.46, 4.26 และ 4.11 ตามลำดับ

5.3 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมมีส่วนทำให้การเข้ารับรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลลดลง ทำให้รู้จักใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมารักษาโรค ทำให้ใส่ใจกับการดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงมากขึ้น และทำให้ใส่ใจกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 4.27, 3.90, 4.47 และ 4.37 ตามลำดับ

5.4 คุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมมีส่วนทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถรวมกลุ่มร่วมคิดร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหากับชุมชน ทำให้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดในชุมชน ทำให้มีส่วนร่วมช่วยรักษาสีเขียวของชุมชน ทำให้บริเวณบ้าน และชุมชนสะอาดขึ้น และทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปสอน ถ่ายทอด บอกต่อผู้อื่น หรือพัฒนาผู้อื่น โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26, 4.21, 4.17, 4.14, 4.31 และ 4.37 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ต้นทุนในการฝึกอบรม

ผลการวิจัย พบว่า ต้นทุนการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต สามารถแบ่งตามลักษณะผู้รับภาระของต้นทุนได้ ดังนี้

1.1 ต้นทุนส่วนบุคคล เป็นต้นทุนที่ผู้รับการฝึกอบรมต้องรับภาระ จากผลการวิจัยเกษตรกร 2 รุ่น มีต้นทุนส่วนบุคคลเฉลี่ย ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายส่วนตัวระหว่างที่ฝึกอบรมเฉลี่ยคนละ 6.21 บาท ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขึ้นรถที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดให้เฉลี่ยคนละ 7.13 บาท ค่าใช้จ่ายในเดินทางจากจุดที่ลงรถกลับบ้านเฉลี่ยคนละ 4.09 บาท และต้นทุนค่าเสียโอกาสที่เกิดจากการสูญเสียรายได้ไปขณะรับการอบรมต่อคนต่อวันเท่ากับ 133 บาท เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของต้นทุนส่วนบุคคลเอง พบว่า ต้นทุนส่วนบุคคลส่วนใหญ่เป็นค่าเสียโอกาสต่อคนต่อวันเท่ากับ 133 บาท หรือกล่าวได้ว่าการฝึกอบรม 5 วัน มีค่าเสียโอกาสต่อคนเท่ากับ 665 บาท

1.2 ต้นทุนส่วนสังคม เป็นต้นทุนที่รัฐเป็นผู้รับภาระต้นทุน เพราะเป็นเงินงบประมาณของรัฐบาล เพื่อการฝึกอบรม รุ่นละ 129,250 บาท แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้ชุมชนอโศก รุ่นละ 100,000 บาท (คิดเป็นร้อยละ 77.37 ของงบประมาณ) ค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร

รุ่นละ 20,000 บาท (คิดเป็นร้อยละ 15.47 ของงบประมาณ) ค่าประกันอุบัติเหตุ รุ่นละ 4,250 บาท (คิดเป็นร้อยละ 3.28 ของงบประมาณ) และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด รุ่นละ 5,000 บาท (คิดเป็นร้อยละ 3.87 ของงบประมาณ) กล่าวได้ว่าใช้งบประมาณในการฝึกอบรมเกษตรกรเฉลี่ยวันละ 25,850 บาท

ถ้าพิจารณาดำเนินงานส่วนสังคมเฉลี่ยต่อคนต่อวัน พบว่า การฝึกอบรมหลักสูตร สัจธรรมชีวิต 2 รุ่น มีต้นทุนเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 3,247.98 บาท ทั้งนี้การฝึกอบรม 2 รุ่น ใช้เวลาในการฝึกอบรมรวม 10 วัน ดังนั้นต้นทุนส่วนสังคมต่อคนต่อวัน เท่ากับ 324.80 บาท

เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของต้นทุนส่วนสังคม พบว่า การฝึกอบรมหลักสูตร สัจธรรมชีวิต เกษตรกรที่ฝึกอบรมเป็นเกษตรกรที่อยู่ไกลจากสถานที่ฝึกอบรมมาก จึงต้องมีค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร ค่าประกันอุบัติเหตุ และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเฉพาะ ต้นทุนที่จ่ายให้ชุมชนอโศกในการฝึกอบรม โดยไม่พิจารณาค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร ค่าประกันอุบัติเหตุ และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด พบว่า การฝึกอบรมหลักสูตร สัจธรรมชีวิต 2 รุ่น มีต้นทุนเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 2,512.95 บาท โดยการฝึกอบรม 2 รุ่น ใช้เวลาในการฝึกอบรมรวม 10 วัน ดังนั้น ต้นทุนส่วนสังคมเฉลี่ยต่อคนต่อวัน โดยไม่คิดค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร ค่าอุบัติเหตุ และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด มีค่าเท่ากับ 251.29 บาท

2. ศักยภาพและคุณภาพของการพัฒนา

เมื่อพิจารณาประสิทธิผล และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ที่ผ่านการอบรมโครงการ พัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตร สัจธรรมชีวิต สามารถแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

2.1 มีศีลเป็นเป้าหมาย โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตร สัจธรรมชีวิต เป็นการฝึกอบรมที่ใช้ศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในภาคเกษตรกรรม โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมเห็นว่า คุณค่าของชีวิตที่ดี ต้องเป็นคนดีมีศีล ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และเสียสละ เป็นพื้นฐานก่อน ดังพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่า ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ ผู้ที่จะสามารถประพฤติชอบ และหาเลี้ยงชีพชอบได้ด้วยนั้น ย่อมต้องมีทั้งวิชาความรู้ ทั้งหลักธรรมทางศาสนา เพราะสิ่งแรกเป็นปัจจัย สำหรับใช้กระทำการงาน สิ่งหลักเป็นปัจจัยสำหรับส่งเสริมความประพฤติ และการปฏิบัติงานให้ชอบ คือ ให้ถูกต้องและเป็นธรรม วิชาการกับหลักธรรมนี้มีประกอบกันพร้อมในผู้ใด ผู้นั้นจะได้ ประสบความสุขและความสำเร็จในชีวิตโดยสมบูรณ์ (ธำรงศ์ อุดมไพจิตรกุล และคณะ. 2545 : 68)

จากผลการวิจัย พบว่า การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรเปลี่ยนพฤติกรรม การลดละกิเลสให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 18.41 โดยผลดังกล่าวไม่สูงนักเนื่องมาจากเกษตรกรสามารถลดละกิเลสได้ก่อนการฝึกอบรม ทั้งนี้เพราะพื้นฐานของสังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา และอาชีพเกษตรกรรม อันถือเป็นวิถีชีวิตที่สงบ ประสานสัมพันธ์กับธรรมชาติ และศาสนธรรม (ประเวศ วะสี. 2530ก : 20) ดังนั้น การเฝ้าดีซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ และการขัดเกลาใน

สังคมเกษตรกรรมด้วยครอบครัว ชุมชน และพระพุทธศาสนา จึงมีส่วนทำให้เกษตรกรมีวิถีชีวิตที่สงบ เรียบง่าย กล่าวได้ว่าการฝึกอบรมช่วยส่งเสริม และยกระดับจิตใจของเกษตรกรให้สูงขึ้น ด้วยศีล มากกว่าช่วยเกษตรกรลดละกิเลส

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาผลการวิจัยด้านการลดละ เลิกอบายมุข พบว่า การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรเปลี่ยนพฤติกรรมลดละ เลิกอบายมุขให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 28.57 และสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านอบายมุขได้เฉลี่ยเดือนละ 97.67 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.82 ของค่าใช้จ่ายเดิม โดยเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านค่าน้ำหรือยาสูบได้มากที่สุด และทำให้จำนวนเกษตรกรที่เล่นการพนัน ไฟ หวย ล็อตเตอรี่ ลดลงมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรเกิดสัมมาทิฐิ เกิดแรงจูงใจในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตนเอง สอดคล้องกับ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล (2531) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมผู้นำยุวพุทธ ด้วยกระบวนการพัฒนาจิตใจตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ที่กล่าวว่า การพัฒนาจิตใจด้วยอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองทำให้ผู้ผ่านการฝึกอบรมซื่อสัตย์สุจริต โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเพื่อส่วนรวม และลดอบายมุข ละเว้นการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา การพนัน และการเที่ยวเตร่

ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการฝึกอบรมทำให้รู้สึกว่ามีคุณค่า และจิตใจมีความสุข โดยเมื่อเกษตรกรเกิดความเชื่อมั่น และปฏิบัติตนเป็นผู้มีศีล ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และเสียสละ ส่งผลให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของตนเอง จิตใจมีความสุข ความทุกข์ในใจลดลง มีความภูมิใจ และมั่นใจในการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพ สอดคล้องกับ การศึกษาบุญนิยม (ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงปฐมอโศก. 2544 : 61) ที่เน้นการนำหลักศาสนาพุทธเป็นแกนหลักในการพัฒนาให้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ เป็นอันดับแรก และให้ประจักษ์ชัดว่า หลักศาสนาพุทธสามารถนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง การใช้หลักสัมมาอาริยมรรคมีองค์ 8 จะทำให้มีการพัฒนา การคิด การพูด การกระทำ รวมไปถึงการประกอบสัมมาอาชีพอย่างมีสติตั้งมั่นด้วย ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับ พรรณทิวา รุจิพร (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2539 : 29) ที่กล่าวว่า พุทธธรรมเป็นอภิลักขิต มีความเป็นจริงในทุกกาลเวลา ทุกยุค ทุกสมัย ธรรมะในพระพุทธศาสนาจึงน่าจะเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่น่ามาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพได้ ถ้ามีการเผยแพร่ธรรมในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่เข้าใจ ให้บุคคลเกิดทิฐิ ความคิดเห็นที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เห็นคุณค่าของพุทธธรรม รู้สึกว่าพุทธธรรมมีคุณค่าประมาณมิได้ในการพัฒนาตนแต่ละคนไป ก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะปรับปรุงปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องตามธรรม ผลคือเป็นคนที่มีความคิดจิตใจที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนตน และผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม แล้วก็ป็นทรัพยากรที่มีประโยชน์ มีคุณค่า ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวมได้ในที่สุด

กล่าวได้ว่าการฝึกอบรมที่มีศีลเป็นเป้าหมาย ด้วยการเริ่มต้นพัฒนาที่จิตใจ ในแนวทางของศาสนธรรม มุ่งให้เป็นคนดีมีศีล สามารถดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพตามวิถีทางของศาสนา ทำให้เกษตรกรเห็นคุณค่าของตนเอง และพร้อมพัฒนาตนเองและอาชีพอย่างมั่นใจ

2.2 ปรับตัวสู่ความประหยัด เมื่อมีเป้าหมายชัดเจนที่จะเป็นคนมีศีล ก็ตั้งใจที่จะปฏิบัติ ลดตนเอง ปรับเปลี่ยน และปรับปรุงตน ด้วยความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และเสียสละ โดยการลดค่าใช้จ่ายด้านอบายมุข และค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

ทั้งนี้ผลการวิจัยด้านประสิทธิผลการฝึกอบรม พบว่า การฝึกอบรมมีส่วนทำให้เกษตรกรลดละอบายมุข คิดเป็นร้อยละ 28.57 ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 59.05 และลดต้นทุนการผลิต คิดเป็นร้อยละ 53.34 และลดค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลของเกษตรกรได้เฉลี่ยเดือนละ 97.67 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.82 ของค่าใช้จ่ายเดิม กล่าวได้ว่า การฝึกอบรมทำให้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย และหาสิ่งอื่นมาใช้ทดแทนเพื่อลดค่าใช้จ่าย ส่งผลให้เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้เฉลี่ยเดือนละ 229.43 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.29 ของค่าใช้จ่ายเดิม เช่น การทำน้ายาอเนกประสงค์แทนการใช้สารเคมีในการทำความสะดวก การใช้สารสกัดชีวภาพเพื่อลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร สอดคล้องกับแนวคิดกสิกรรมบุญนิยมที่ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เพื่อให้ได้พืชผักไร้สารพิษ (ภัทรพร สิริกาญจน. 2540 : 127) สามารถนำผลผลิตที่ปลอดสารพิษมาบริโภค หรือทานอาหารมังสวิรัตเพื่อลดค่าอาหาร ทำให้เกษตรกรยังมีเงินเหลือ มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง ปลอดภัยจากการสารพิษ หรือสารเคมี สอดคล้องกับ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2529 : 100) ที่กล่าวว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่พัฒนาจะเห็นว่า ปุ๋ยหมักเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น ถึงจะมีขั้นตอนยุ่งยาก ใช้เวลานาน และมีน้ำหนักมาก แต่ชาวบ้านก็นำไปใช้ที่ละเล็กละน้อย และสามารถประหยัดการลงทุนทางด้านการซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำ และสอดคล้องกับ จรินทร์ ธานีรัตน์ (2532) ศึกษาโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเรื่องการใช้ทรัพยากรให้เป็น โดยเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของการปลูกพืชผักสวนครัว ได้ผลผลิตพอสมควร

ทั้งนี้เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมมีส่วนทำให้คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจและสุขภาพดีขึ้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายละเอียด พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรมทำให้ลดค่าใช้จ่ายส่วนตัว ได้มากกว่าลดค่าใช้จ่ายด้านการประกอบอาชีพ โดยเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนตัวเฉลี่ยเดือนละ 97.67 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.82 ของค่าใช้จ่ายเดิม และสามารถลดค่าใช้จ่ายค่าสารเคมีในการทำเกษตรกรรม ได้เฉลี่ยเดือนละ 122.90 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.14 ของค่าใช้จ่ายเดิม ทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรยังมีความกังวลว่าหากลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรมจะมีผลให้รายได้ลดลง นอกจากนี้การลดค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่ฟุ่มเฟือยยังมีผลดีมากกว่า เพราะเป็นการเพิ่มรายได้ และช่วยให้สุขภาพดีขึ้น สอดคล้องกับสมณะเสียงศีล ที่กล่าวว่า โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต มุ่งให้เกษตรกรดำเนินชีวิตโดยการหันมาใช้เรื่องเกษตรอินทรีย์ เกษตรชีวภาพ เป็นการประหยัดรายจ่ายคือการเพิ่มรายได้ เราต้องสอนให้คนรู้จักประหยัดรายจ่าย หันมาทำเอง ฟังตนเอง ไม่ทำอะไรก็ต้องซื้อ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงก็ต้องซื้อจากต่างชาติ แล้วจะเหลืออะไร เพราะฉะนั้น

การประหยัดรายจ่ายคือการเพิ่มรายได้ที่ดี ต้องให้เกษตรกรพึ่งตนเอง จึงจะประสบผลสำเร็จในการพัฒนา (ภาวิณีเย์ เจริญยิ่ง. 2545 : 17)

เมื่อพิจารณาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ พบว่าเกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมมีส่วนทำให้สนใจในการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น มีการกินสิ่งที่ปลูกเอง ส่งผลให้สามารถลดค่าใช้จ่ายด้านค่าอาหารได้เฉลี่ยเดือนละ 431.81 บาท หรือลดลงร้อยละ 27.06 ของค่าใช้จ่ายเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พอพันธ์ อธิรัตน์ (2541) พบว่า โครงการส่งเสริมศิลปาชีพทำให้ชาวบ้านสามารถรักษาความสะอาดถูกหลักอนามัยมากขึ้น, รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ มีคุณค่าแก่ร่างกาย ไม่ทานอาหารสุกๆดิบๆ มีอาหาร ผักปลอดสารพิษไว้บริโภค

กล่าวได้ว่าหลังการพัฒนาให้เกษตรกรเป็นคนดีมีศีลแล้ว ก็มุ่งให้เกษตรกรลงมือปรับปรุงตนเอง ในการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพ ด้วยวิถีของศาสนา และความประหยัด รู้จักแสวงหาทางเลือก ปรับปรุงปัจจัยภายในตนทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้รู้จักพอเพียง และเผื่อแผ่และลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่างๆ สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2530ข : 84-93) กล่าวว่า ชาวอโศกถือเรื่องการลดกิเลส กินน้อยใช้น้อย ขยันทำงานให้มาก ที่เหลือแบ่งปันผู้อื่น ชาวอโศกกำลังนำเสนอเรื่องบุญนิยม ในขณะที่เศรษฐกิจแบบกิเลสนิยม พุดถึงรายได้ อันเป็นเงิน และดอกเบี้ย แต่ชาวอโศกพุดถึงดอกบุญ ถ้าถือว่าบุญคือรายได้ ก็เป็นรายได้ที่ทำให้ผู้ได้เป็นสุขผู้อื่นก็เป็นสุขด้วย บุญเป็นรายได้ที่ไม่มีผู้เสีย มีแต่ได้ด้วยกัน ในขณะที่รายได้ที่เป็นวัตถุและเงินเมื่อมีผู้ได้ก็ต้องมีผู้เสีย

2.3 สร้างเสริมประโยชน์สูง เมื่อประหยัด และมีพอเพียงก็ยังคงดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความขยัน ประหยัด พอเพียงอย่างเป็นปกติ เป็นผู้รู้คุณค่าของธรรมชาติและทรัพยากร พร้อมทั้งเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่น หรือแบ่งปันผู้อื่นตามศักยภาพ ความรู้ ความสามารถอย่างจริงใจ กล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีประโยชน์สูง

โดยผลการวิจัย พบว่า การฝึกอบรมได้ส่งผลดีต่อตัวเกษตรกรในด้านจิตใจ เศรษฐกิจ และสุขภาพ เนื่องด้วยการฝึกอบรมทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมลดละเลิกกิเลส, อบายมุข, ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว, ลดต้นทุนการผลิต และสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่ดีแก่เกษตรกรให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 18.42, 28.57, 59.05, 53.33 และ 25.51 ตามลำดับ และช่วยให้เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล และค่าใช้จ่ายในครอบครัว ประมาณเดือนละ 154.14 บาท หรือลดลงร้อยละ 31.59 ของค่าใช้จ่ายเดิม กล่าวได้ว่า การฝึกอบรมมีประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาตนเองของเกษตรกร ในการทำงาน การพักผ่อน การทำงาน การประหยัดทรัพยากร ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีให้คุ้มค่า การรักษาความสะอาด และสิ่งแวดล้อม ช่วยให้เป็นผู้ที่พึ่งตนเองได้ มีคุณภาพในการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพ ทั้งยังช่วยส่งเสริม ยกระดับจิตใจ คุณธรรม ศีลธรรมให้สูงขึ้น สอดคล้องกับ ชำรงค์ อุดมไพจิตรกุล และคณะ (2545 : 2) ที่กล่าวว่า สาระสำคัญของการจัดสรรทรัพยากรเพื่อมนุษย์นั้นไม่ใช่การทำให้รายได้สูงขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้มีการเพิ่มหลักอีก 4 ประการ คือ สุขภาพที่ดีและมีชีวิตที่ยืนยาว

ทัศนคติในเชิงบวก เสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และโอกาสทางสังคม เพื่อสร้างสรรค์และเพิ่มผลิตภาพเพื่อก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และมั่นใจในตนเอง พึ่งพาตนเองได้ และมีหลักประกันสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันเพื่อให้อยู่ด้วยความสุข มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และมูลค่าทางสังคม

จากการที่เกษตรกรสามารถขีดความสามารถ และจิตใจ ให้เป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พร้อมเสียสละ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อเนื่องในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ จิ้งเชียงผ่าซื่อ (2545 : 20-22) กล่าวว่า ระบบสังคมแบบบุญนิยม มีเป้าหมายระดับจุลภาค เป็นกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมจากปวงชนเป็นอารยชน โดยปรับเปลี่ยนทัศนคติปลูกจิตสำนึก ในแนวพุทธศาสนา และแนวคิดบุญนิยม ด้วยการลดละกิเลส ใช้ชีวิตในปัจจุบัน 4 กล้าเล็ก กล้าจน เอาส่วนเกินแจกจ่ายเสียสละเพื่อส่วนกลาง เพื่อสังคมส่วนรวม และเป้าหมายระดับมหภาค จากการรวมตัวเป็นสังคม เป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม เช่น ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม สาธารณสุข การเมือง การสื่อสาร เป็นต้น มีผลโดยตรงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระดับโลก

โดยผลการวิจัยด้านคุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมมีส่วนทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในชุมชน, ให้มีการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหาภายในชุมชน, โดยมีส่วนร่วมช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัด, มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม, ทำให้บริเวณบ้าน และชุมชนสะอาดขึ้น และยังสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปสอน ถ่ายทอด บอกต่อผู้อื่น หรือพัฒนาผู้อื่น โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26, 4.21, 4.17, 4.14, 4.31 และ 4.37 ตามลำดับ กล่าวคือ เมื่อเกษตรกรได้เปลี่ยนแปลงตนเอง ด้วยความตั้งใจ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และเสียสละ ได้ส่งผลให้เกษตรกรพร้อมที่จะช่วยเหลืองานของชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม อันจะส่งผลให้เกิดค่านิยม และวัฒนธรรมชุมชนที่ดี มีอุดมการณ์ร่วมกัน รักและเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกันได้ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับกรมการปกครอง (2542 : 65) ที่กล่าวว่า การสร้างเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง เริ่มจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ยึดหลักรักสามัคคีในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมคิด ร่วมทำ เพราะคนในท้องถิ่นจะทราบปัญหาที่แท้จริงของตนเอง เมื่อรวมกลุ่มแล้วต่อไปจึงขยายรวมกลุ่มเครือข่ายชุมชนต่างๆ ที่มีอยู่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มิใช่แต่เพียงเอื้ออาทรในกลุ่มคนในชุมชน แต่ยังรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในการปฏิบัติ การสร้างงานสร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่นถือเป็นหนทางหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิต อีกทั้งยังพลิกฟื้นแหล่งทำกินให้อุดมสมบูรณ์ และคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ

การฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรกิจกรรมชีวิต ได้ส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกร ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้ศาสนามาพัฒนาเกษตรกร และส่งเสริมให้เกษตรกรไปสร้างสังคม วิถีชุมชน วัฒนธรรม และสิ่ง

แวดล้อมต่อไป อันจะส่งผลให้มีวิถีของชุมชนที่มีอุดมการณ์ และการจัดการร่วมกัน ที่ดำเนินชีวิตด้วยความ “พอ” สำหรับตนเอง และ “เพื่อ” หรือ “เผื่อแผ่” สำหรับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว กล่าวได้ว่าการฝึกอบรมสามารถสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีประโยชน์สูง ที่สามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสร้างความยั่งยืน โดยสอดคล้องกับ ธรรมนูญ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2536) ศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน ศึกษากรณีชุมชนชาวโศก กล่าวว่า ระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ หรือแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นความพยายามในลักษณะคล้ายคลึงกันที่จะสร้างสังคมอุดมการณ์ขึ้นตามแนวคิด และทฤษฎีที่มีผู้คาดหวังไว้ สังคมดังกล่าวจึงสามารถสร้างในลักษณะมหภาคพร้อมๆ กันเป็นหน่วยใหญ่ได้ โดยการกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาล หรือการกำหนดเป็นแผนพัฒนาเป็นต้น สังคมโศกเป็นสังคมอุดมการณ์เช่นเดียวกัน หากมีขั้นตอนที่ต่างกันมาตั้งแต่เริ่มต้น กลุ่มโศกจะเริ่มต้นจากการให้คนขัดเกลาดนเอง ขยายคุณธรรมในคน จากคนหนึ่งสู่คนหนึ่ง จนเกิดเป็นหมู่กลุ่ม เมื่อหมู่กลุ่มเติบโตแข็งแรงพอที่จะสร้างสังคม สังคมอุดมการณ์ดังกล่าวจึงเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ตามแนวบุญนิยม กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมโศก จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป มีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลไปใช้

1. จากผลการวิจัยในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (ตาราง 24) ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะโดยลำดับ ดังนี้

1.1 เกษตรกรเห็นด้วยว่า การอบรมทำให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสอน ถ่ายทอด บอกต่อ หรือพัฒนาผู้อื่น เป็นอันดับหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมมีความตั้งใจ และปรารถนาที่จะถ่ายทอดความรู้ หรือทักษะจากการฝึกอบรมไปยังผู้อื่น ไม่ใช่เพียงการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตน หรือใช้ภายในครอบครัวเท่านั้น

ดังนั้นภาครัฐควรให้ความสำคัญที่จะสร้างเสริม หรือสนับสนุนให้เกษตรกรซึ่งอยู่ในภาคเศรษฐกิจหลักของประเทศ ให้มีความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในอาชีพเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาของตนไปสู่ผู้อื่นอยู่แล้ว รัฐบาลอาจส่งเสริมด้วยการให้รางวัลเป็นสิ่งจูงใจ เพื่อคัดเลือกเกษตรกรดีเด่น หรือเกษตรกรต้นแบบ เพื่อให้เกษตรกรเป็นแกนนำในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะอย่างจริงจัง เช่น การสร้างศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน ศูนย์ถ่ายทอดเทคนิค และเทคโนโลยีเกษตรในท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาเกษตรกรคนอื่นๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน ทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน

ในชุมชน ให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน และถือเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ทางหนึ่ง

1.2 เกษตรกรเห็นด้วยว่า การอบรมมีส่วนทำให้บริเวณบ้าน และชุมชนสะอาดขึ้น เป็นอันดับที่สอง แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรกิจกรรมชีวิตส่งเสริมให้เกษตรกรรักษาความสะอาดภายในบ้าน และบริเวณบ้าน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ายังไม่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกด้านการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนเกี่ยวกับการรักษาสีเขียวได้อย่างแท้จริง โดยผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดในชุมชน เป็นอันดับที่ห้า (รองสุดท้าย) และช่วยรักษาสีเขียวของชุมชน เป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งให้เห็นว่าเกษตรกรยังไม่พร้อมที่จะเสียสละเพื่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นการฝึกอบรมควรเพิ่มเติมเนื้อหา และกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของเกษตรกรในการพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น ให้เกษตรกรฝึกฝนกระบวนการคิด ระดมสมองรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้ภาครัฐควรส่งเสริมกิจกรรมที่เริ่มต้นด้วยการระดมความคิด เพื่อสร้างทักษะในการคิด การรวมกลุ่ม และความสามัคคีในชุมชน เช่น ให้ชุมชนรวมกลุ่มสร้างแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา สมุนไพร และทรัพยากรท้องถิ่น โดยเปิดให้ท้องถิ่นมีโอกาสในการจัดการ ดูแลทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง เช่น ดูแลทรัพยากรน้ำ ที่ดิน และป่าไม้ ดูแลผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นในรูปแบบสหกรณ์ ดูแลการจัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเยาวชนในท้องถิ่น เป็นต้น ถือเป็นการพัฒนาคนให้คนสามารถจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในท้องถิ่น ให้เกิดความสมดุล ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสามัคคี พี่พากัน ช่วยเหลือกันในการดูแลท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม

2. จากผลการวิจัยในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ (ตาราง 22) ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะโดยลำดับ ดังนี้

2.1 เกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรมมีส่วนทำให้ลดค่าใช้จ่ายส่วนตัว เป็นอันดับหนึ่ง โดยสอดคล้องกับค่าใช้จ่ายของเกษตรกร ที่พบว่า เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ได้แก่ ค่าเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ ค่าบุหรี่หรือยาสูบ ค่าการพนัน ไฟ หอย ลีดเดอร์ และค่าเครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ (ตาราง 3) ได้เฉลี่ยเดือนละ 97.67 บาท หรือร้อยละ 31.82 ของค่าใช้จ่ายเดิม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลด ละ เลิกอบายมุข (ตาราง 12) พบว่า ก่อนฝึกอบรมมีเกษตรกรไม่เคยลดละอบายมุข และหลังฝึกอบรมสามารถลดอบายมุขเป็นประจำ หรือเลิกอบายมุขได้ เพียงร้อยละ 13.52 เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านอบายมุข และลดละอบายมุข แต่ยังไม่สามารถเลิกอบายมุขได้

ดังนั้น หากการฝึกอบรมสามารถเพิ่มเนื้อหาการฝึกอบรม ให้เกษตรกรเกิดความตระหนักถึงโทษต่อสุขภาพ และความเสี่ยงของการติดอบายมุขให้ชัดเจนขึ้น โดยสร้างกิจกรรมให้เกษตรกร มีความตั้งใจ และความภูมิใจที่จะปรับปรุงตนเอง เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลิกอบายมุขได้อย่างถาวร เช่น เชิญวิทยากรที่มีทุกข์จากการใช้ออบายมุข และสร้าง

ทักษะการปฏิเสธ สร้างสัญญาใจร่วมกันภายในกลุ่มเกษตรกรในการเล็กรอบขาย หรือมีประกาศนียบัตรให้กับเกษตรกรที่สามารถเล็กรอบขายได้ เป็นต้น ทั้งนี้หากสามารถร่วมมือกับหน่วยงานที่ให้บริการด้านการรักษาผู้ติดยาเสพติดในด้านข้อมูล วิทยากร และยาเพื่อบรรเทาความต้องการ จะช่วยให้เกษตรกรมีโอกาสเล็กรอบขาย หรือสิ่งเสพติดได้มากขึ้น ทั้งยังก่อให้เกิดความประหยัดด้านงบประมาณ เวลา และกำลังคนในการพัฒนาได้อีกวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ สื่อมวลชน ในฐานะสื่อที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ทศนคติ และวิธีการดำเนินชีวิตกับประชาชน ได้อย่างใกล้ชิด ควรส่งเสริมสนับสนุนการลดละ เล็กรอบขายของประชาชนให้มากขึ้น เช่น เสนอผลเสียของอบายมุข เสนอวิธีการเล็กรอบขายที่สามารถทำได้เอง ลดการโฆษณาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอบายมุข เป็นต้น

2.2 เกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรมมีส่วนทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายากำจัดศัตรูพืช เป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งให้เห็นว่า การฝึกอบรมสามารถทำให้เกษตรกรตระหนักถึงปัญหาการใช้สารเคมีในการทำเกษตร แต่เกษตรกรยังไม่สามารถลดค่าใช้จ่ายได้ โดยเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายค่าปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืช และศัตรูพืช ได้เฉลี่ยเดือนละ 122.90 บาท หรือร้อยละ 27.14 ของค่าใช้จ่ายเดิม (ตาราง 4) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรยังกังวลว่าหากไม่ใช้สารเคมี แต่ใช้สารชีวภาพในการเกษตรแทน จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นแหล่งรายได้ของเกษตรกรจะลดลง

ดังนั้นภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร ควรส่งเสริมการทำให้และใช้สารชีวภาพ เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการใช้สารชีวภาพ ทดแทนสารเคมีในการทำเกษตร เช่น ร่วมกับนักวิชาการ และเกษตรกรที่มีประสบการณ์ด้านเกษตรชีวภาพ ให้ความรู้เพิ่มเติมด้านเกษตรชีวภาพ แก่เกษตรกร โดยอาจทำการสาธิต หรือฝึกอบรม ในที่ดินทำกินของเกษตรกร แจกสารสกัดชีวภาพ คู่มือการทำ และใช้สารชีวภาพ เพื่อให้เกษตรกรได้ทดลองใช้ และเปรียบเทียบผลผลิตที่ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ควรสร้างช่องทางการตลาดให้กับผลผลิตปลอดสารพิษ เพื่อให้เกษตรกรมีตลาดรับซื้อผลผลิตปลอดสารพิษ อันเป็นการสร้างทางเลือกในการทำเกษตรกรรม และสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรหันมาใช้สารชีวภาพมากขึ้น และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ

3. จากผลการวิจัยด้านต้นทุนการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรม (ตาราง 6-8) พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการสูญเสียรายได้ขณะมารับการฝึกอบรมสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.60 ของต้นทุนส่วนบุคคลทั้งหมด ในส่วนของต้นทุนส่วนสังคม (ตาราง 7) พบว่า การฝึกอบรมมีค่าใช้จ่ายด้านค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร ค่าประกันอุบัติเหตุ คิดเป็นร้อยละ 18.75 ของงบประมาณ แสดงให้เห็นว่าการฝึกอบรมที่นำเกษตรกรมายังศูนย์ฝึกอบรม ได้ส่งผลให้เกิดต้นทุนจากค่าเดินทาง ค่าประกันอุบัติเหตุ และค่าเสียโอกาสของเกษตรกรที่สูง

ดังนั้นหากการฝึกอบรมสามารถจัดได้ใกล้กับที่พัก หรือชุมชน หรือสถานที่ประกอบอาชีพของเกษตรกร เช่น ศาลาประจำหมู่บ้าน วัด โรงเรียน จะทำให้สามารถลดต้นทุนค่าเดินทางของเกษตรกร ค่าพาหนะรับส่งเกษตรกร ค่าประกันอุบัติเหตุลดลง และการฝึกอบรมในเวลาที่เกษตรกรว่างจากการประกอบอาชีพ จะช่วยให้ค่าเสียโอกาสของเกษตรกรลดลงด้วย ทั้งนี้การฝึกอบรมที่จัดในพื้นที่ หรือท้องถิ่นของเกษตรกร โดยนำวิทยากรบางส่วนจากศูนย์ฝึกอบรมเข้าไปร่วมกับวิทยากรในท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อร่วมมือกันจัดฝึกอบรม จะทำให้ต้นทุนที่ใช้ในการลงทุน และการดำเนินงานของศูนย์ฝึกอบรม เช่น ค่าสาธารณูปโภค ค่าวัสดุในการฝึกอบรม ค่าที่พัก ค่าอาหารลดลง โดยการฝึกอบรมที่จัดในท้องถิ่น ช่วยให้เกษตรกรได้ทดลอง และปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนเอง ทั้งทางด้านการประกอบอาชีพ การรวมกลุ่ม การสืบสานภูมิปัญญา และการรักษาสืบสานวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกฝน และเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้เรียนรู้กระบวนการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างแกนนำในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป กล่าวได้ว่า หากการฝึกอบรมสามารถผสมผสานความร่วมมือ ระดมทรัพยากร และวิธีการพัฒนาต่างๆ จากบุคคล ชุมชน ภาครัฐบาล ภาคเอกชน สถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคมอื่นๆ จะสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อบูรณาการยุทธวิธีใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาในอนาคต ทั้งยังช่วยลดความซ้ำซ้อนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และก่อให้เกิดความประหยัด

4. จากผลการวิจัยในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (ตาราง 21) ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะโดยลำดับ ดังนี้

4.1 เกษตรกรเห็นด้วยว่า การอบรมทำให้เกษตรกรรู้สึกว่าคุณค่าชีวิตมีคุณค่าขึ้นเป็นอันดับหนึ่ง ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดชั้นประถมศึกษา (ตาราง 2) ต้องการให้คนอื่นเห็นคุณค่า ต้องการที่จะได้รับการยกย่อง ต้องการมีเกียรติ และศักดิ์ศรีไม่แตกต่างจากคนทั่วไป กล่าวได้ว่า การส่งเสริมคุณค่าของเกษตรกร ด้วยการยกระดับจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจ และความภาคภูมิใจ มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเกษตรกร และภาคเกษตร

ดังนั้นภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริม และสนับสนุนให้ภาคเกษตรมีส่วนร่วมในการวางแผน ปฏิบัติ และแก้ปัญหาต่างๆด้วยตนเอง เพื่อให้เกษตรกรได้แสดงศักยภาพ อันจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ และความภาคภูมิใจในตนเอง โดยภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรลดบทบาท มาเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และวิชาการแทน และสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง และสังคม เช่น การให้เกษตรกรที่ผ่านกรอบรมกลับไปสอนเกษตรกรคนอื่นๆ การใช้วิทยากรในท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์กับการอบรม การให้เกษตรกรร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นโดยมีภาครัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และคำปรึกษา การให้รางวัลแก่เกษตรกรที่ทำเกษตรโดยใช้สารชีวภาพ หรือเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ท้องถิ่น เป็นต้น กล่าวได้ว่าการยกย่อง เห็นคุณค่า และให้ความสำคัญกับภาคเกษตรในฐานะภาคการผลิตที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ มี

ผลทำให้เกษตรกรมีความสุข มีความภูมิใจ มั่นใจ และรักในการประกอบอาชีพ รักในภูมิปัญญา วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และท้องถิ่นของตนเอง ส่งผลให้เกษตรกรมีความขยัน พึ่งพาตนเอง พอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ และพร้อมที่จะร่วมพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง

4.2 เกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรมทำให้มั่นใจว่าสามารถพึ่งตนเอง และขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นให้น้อยที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่า ความมั่นใจในการดำเนินชีวิต อย่างสมถะ มีความพอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ (ค่าเฉลี่ย 4.47 และ 4.36 ตามลำดับ) หรือ กล่าวได้ว่าเกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรมทำให้มั่นใจว่าสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมถะ มีความพอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ เป็นอันดับสุดท้าย ลักษณะดังกล่าวจะทำให้เกษตรกรมีความขยันในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ แต่ไม่รู้จักความพอเพียง หรือความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ มีผลให้เกษตรกรต้องพยายามเพิ่มรายได้ โดยอาจต้องใช้สารเคมีในการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิต และมีรายได้มาตอบสนองความต้องการต่างๆ ส่งผลให้เกษตรกรดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพด้วยความเครียด และอาจหันกลับมาพึ่งพาอบายมุข เพื่อหาความสุขชั่วคราว ทำร้ายสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมต่อไป

ดังนั้นหากการฝึกอบรมสามารถส่งเสริมให้เกษตรกรสร้างความสุขทางจิตใจ ให้แข็งแรง เพื่อให้มีอิทธิพลเหนือความสุขทางวัตถุ และฝึกฝนให้เกษตรกรมีความขยัน ควบคู่กับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูง และพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ โดยใช้ลักษณะของชาว อโศก หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตเรียบง่ายและสร้างประโยชน์ต่อท้องถิ่น เป็นตัวอย่างทาง รูปธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างสมถะ เช่น แนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งตนเอง พอเพียงในตนเอง แต่ก็มุ่งสร้างส่วนเกินทางเศรษฐกิจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพร้อมช่วยพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องตามแนวคิดบุญนิยม นอกจากนี้อาจพาแกนนำเกษตรกรไป ศึกษาดูงานในท้องถิ่นอื่นๆที่เกษตรกรสามารถพึ่งตนเอง มีความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ร่วมมือกันพัฒนา และรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน อันจะช่วยให้เกษตรกรเข้าใจถึงความพอเพียงได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยเกษตรกรควรรวมกลุ่มกับผู้ที่มีความคิดเดียวกัน ถ่ายทอดวิถีการ ดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม กับ เยาวชน หรือเกษตรกรอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในอุดมการณ์บุญนิยม ให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน สามารถทวนกระแสเศรษฐกิจ และสังคมบริโภคนิยมได้

4.3 เกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรมทำให้จิตใจมีความสุข แจ่มใส เบิกบาน มองโลกแง่ดี มีเมตตาขึ้น โดยมีระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่า การทำให้กิเลส ความหงุดหงิด แปรปรวน ในจิตใจลดลง (ค่าเฉลี่ย 4.55 และ 4.40 ตามลำดับ) กล่าวคือ เกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรม ทำให้จิตใจมีความสุข แจ่มใส เบิกบาน มองโลกแง่ดี มีเมตตาขึ้น เป็นอันดับสอง และการอบรม ทำให้กิเลส ความหงุดหงิด แปรปรวนในจิตใจลดลง เป็นอันดับที่ห้า (รองสุดท้าย) โดยประสิทธิผล ของการฝึกอบรมด้านการลดละกิเลส (ตาราง 10) พบว่า เกษตรกรได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การ ลดละกิเลสให้ดีขึ้นจากเดิม คิดเป็นร้อยละ 18.41 แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรกิจกรรมชีวิตสามารถ

ยกระดับจิตใจของเกษตรกร ให้เกิดความสุข ได้ดีกว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรลดละกิเลส ความหงุดหงิด และแปรปรวนในจิตใจ หรือกล่าวได้ว่าเกษตรกรมีความสุขจากปัจจัยอื่น ที่ไม่ใช่ความสุขจากการลดละกิเลส หรือความทุกข์ในจิตใจตนเอง

ดังนั้น หากการฝึกอบรมสามารถเพิ่มเนื้อหาให้เกษตรกรมีความสุข ด้วยวิธีการลดละกิเลส ความหงุดหงิดในจิตใจ แม้วิธีการลดทุกข์ในจิตใจ จะทำได้ยากกว่าการเพิ่มความสุข ความเบิกบาน เพราะปัจจุบันความสุขสามารถเพิ่มเติม หรือทดแทนได้ด้วยวัตถุ ที่ตอบสนองกิเลส หรือความพึงพอใจได้ แต่วิธีลดความทุกข์ หรือกิเลส นั้นต้องอาศัยความพยายาม ที่มักฝึกกิเลส ความต้องการ หรือความพึงพอใจของตนเอง การส่งเสริมให้เกษตรกรฝึกกิเลส หรือพอเพียง จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ มากกว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความสุข การฝึกอบรมควรมุ่งเพิ่มเติมวิธีการลดความโลภ โกรธ หลง ลดความทุกข์ และความเครียดต่างๆ อันจะช่วยให้เกษตรกรสร้างความสุขให้เกิดขึ้นที่จิตใจอย่างแท้จริง และการฝึกกิเลสยังช่วยให้การใช้บารมี และสารเคมีลดลง ช่วยให้เกิดความประหยัด พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และมีจิตใจอบอุ่นอารีต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม

5. จากผลการวิจัยในส่วนของคุณภาพชีวิต ด้านสุขภาพ (ตาราง 23) ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะโดยลำดับ ดังนี้

5.1 เกษตรกรให้ความสำคัญกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นอันดับหนึ่ง จากการที่เกษตรกรได้ใส่ใจกับการรับประทานอาหาร เกษตรกรจึงปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภค และส่งผลให้ค่าอาหารลดลงประมาณเดือนละ 431.81 บาท หรือลดลงร้อยละ 27.06 ของค่าใช้จ่ายเดิม (ตาราง 4) ค่าอาหารของเกษตรกรที่ลดลง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรก็ใส่ใจที่จะแสวงหาวิธีการเพื่อลดค่าใช้จ่าย และเสริมสร้างสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับอาหารที่รับประทานเป็นอย่างมาก

ดังนั้น หากการอบรมเพิ่มเนื้อหาด้านการประกอบอาหาร และการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพให้มากขึ้น เช่น ให้ความรู้เรื่องการปลูกผักสวนครัวที่มีประโยชน์ในการบริโภค และจำหน่าย คุณค่าทางอาหารของผักพื้นบ้าน หรือโทษภัยจากการทานผักที่มีสารพิษเป็นต้น อันจะช่วยให้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านอาหาร นอกจากนี้ภาครัฐควรปลูกฝังความรู้ด้านสุขศึกษาในการรักษาสุขภาพ การรักษาความสะอาด การออกกำลังกาย และการพักผ่อน ควบคู่กับความรู้ในการรับประทานที่มีประโยชน์ เพื่อให้เกษตรกรมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง

5.2 เกษตรกรเห็นด้วยว่าการอบรมมีส่วนทำให้รู้จักใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นรักษาโรค เป็นอันดับสุดท้าย และเกษตรกรเห็นด้วยว่าการฝึกอบรมทำให้การเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลลดลง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้การฝึกอบรมจะทำให้เกษตรกรมีสุขภาพดีขึ้น การเข้ารักษาพยาบาลลดลง แต่เกษตรกรยังไม่สามารถนำความรู้ด้านการใช้สมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการรักษาโรค ทั้งนี้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญของภาคการเกษตร และสังคมไทย เพราะเป็นถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สะสมมาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นสู่คนปัจจุบัน

ดังนั้นหากการอบรมสามารถเพิ่มเนื้อหาในด้านการใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มากขึ้น เช่น การฝึกอบรมในพื้นที่ หรือท้องถิ่นของเกษตรกร เรียนรู้การแพทย์ และการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น จากปราชญ์ชาวบ้าน หรือวิทยากรในท้องถิ่นที่มีความรู้ด้านการรักษาพยาบาล จะช่วยให้เกษตรกร ลดการพึ่งพาโรงพยาบาล สถานพยาบาล หรือร้านขายยาทั่วไป และยังช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ควรสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกสมุนไพร เพื่อใช้ในครอบครัว โดยนำสมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประกอบอาหาร ใช้ในการป้องกัน และการบำบัดรักษาโรค เป็นต้น นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการใช้สมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำลูกประคบ หรือผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในท้องถิ่น การทำสวนสมุนไพรในโรงเรียน การนำหลักสูตรชุมชนเรื่องสมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้สอน เป็นต้น

6. จากแบบสอบถามปลายเปิดที่สอบถามเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจ และเห็นประโยชน์ของการอบรม โดยต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดฝึกอบรมอีก และต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร ได้ชักชวน และสนับสนุนให้เกษตรกรรายอื่นๆ เข้ารับการอบรมอย่างทั่วถึง เพราะเป็นโครงการที่มีประโยชน์กับเกษตรกรทุกคน นอกจากนี้ยังมุ่งหวังให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำบุคลากรของเกษตรกรไปเข้ารับการฝึกอบรมด้วย เพื่อให้เยาวชนได้เกิดความเข้าใจต่อการดำเนินการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพในอนาคต ทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาอบายมุข การใช้สารเคมีในการเกษตร ปัญหาการกู้เงิน และส่งเสริมให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกในความพอเพียง และการพึ่งตนเอง มีความรักที่จะพัฒนาท้องถิ่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาอัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผล โดยเน้นที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม โดยไม่ได้ศึกษารายได้ที่ได้รับหลังการอบรม เนื่องจากการเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตรต้องใช้ระยะเวลาในการสรุปผล ดังนั้นหากการทำวิจัยครั้งต่อไปสามารถศึกษาถึงผลตอบแทนของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม จะเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรกิจกรรมชีวิต หรือโครงการอื่นๆที่ใช้หลักศาสนาพัฒนาจิตใจ ตัวตน และอาชีพ นำไปสู่ข้อสรุปถึงวิธีการ และความเหมาะสมในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการลงทุนทางการศึกษาและพัฒนาเกษตรกรในอนาคต

2. การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในด้านประชากรที่ใช้ในวิจัย โดยศึกษาเฉพาะศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอศอก จังหวัดนครปฐม และประชากร 2 รุ่น จากอำเภอบ้านหมี่ ชัยบาดาล และลำสนธิ จังหวัดลพบุรี เท่านั้น ดังนั้นหากการทำวิจัยครั้งต่อไปสามารถกำหนดขอบเขตในการ

วิจัยให้กว้างขึ้น โดยทำการวิจัยที่ศูนย์ฝึกอบรมอื่นๆ หรือใช้ประชากรที่ผ่านการฝึกอบรมจาก อำเภอ และจังหวัดต่างๆ จะทำให้ทราบลักษณะของเกษตรกรจากศูนย์ฝึกอบรม หรือทราบข้อมูล เฉพาะของเกษตรกรแต่ละพื้นที่ อันจะเป็นประโยชน์ในการจัดโครงการฝึกอบรมในอนาคตให้ เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกรแต่ละพื้นที่

3. การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพด้วยวิถีทางของ พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาเกษตรกร และอาชีพเกษตรกร เป็นสำคัญ โดยรายละเอียดของ หลักสูตรสัจธรรมชีวิตมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจ ให้เกษตรกรสามารถลดละเลิกกิเลส อบายมุข ลด ค่าใช้จ่ายในครอบครัว ลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ สร้างการรวมกลุ่ม และวัฒนธรรมของ ชุมชนที่ดี ดังนั้นหากการทำวิจัยครั้งต่อไปสามารถศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยพุทธ ศาสนา หรือศาสนาอื่น ในหน่วยวิเคราะห์อื่นๆ เช่น ผู้ติดยาเสพติด ผู้ต้องขัง คนพิการ ผู้ป่วย นักเรียน หรือเยาวชน จะทำให้สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วย วิถีทางของพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น ให้ควบคู่กับการพัฒนาสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ควรศึกษาถึงรายละเอียดของการพัฒนาด้วยว่าศาสนาสามารถส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ให้มี คุณภาพในด้านใดบ้าง เช่น ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการ ดำเนินชีวิต ด้านการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพื่อให้สามารถสรุปวิธีการใช้ศาสนาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง. (2542). พอยู่พอกิน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อสาธิตศึกษาดินแดน.
- กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2545). อัตราค่าจ้างขั้นต่ำ พ.ศ.2545. (ออนไลน์).
เนื้อหา : <http://www.labour.go.th/enew/a 1.doc>. 23 เมษายน 2546.
- กลุ่มผู้ฝึกฝน. (2543). สรรค่าสร้างคน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.
- กิตติกร สุนทรานุรักษ์. (2543). การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง:กรณีศึกษาชุมชนศิระะอโคก.
วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย. (2545ก). ประวัติ และการดำเนินงาน. (ออนไลน์).
เนื้อหา : <http://www.asoke.info/04Agriculture/OFNT/index.html>. 30มิถุนายน2545.
- (2545ข). โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจจรร
มชีวิต. (การถ่ายโอนข้อมูล). เนื้อหา. กรุงเทพฯ : สำนักงานพรรคเพื่อฟ้าดิน.
สันติอโคก. 30 มิถุนายน 2545.
- จรัสเรือง ศิริวัฒน์รักษ์. (2542). การพัฒนาแบบพึ่งตนเองกับการพัฒนาในเชิงพุทธ:กรณีศึกษา
ศิระะอโคก. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- จรินทร์ ธานีรัตน์. (2532). โครงการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเรื่องการใช้ทรัพยากร
ให้เป็น. กรุงเทพฯ : โครงการมหาวิทยาลัยสนับสนุนพัฒนาตามโครงการนำพระทัย
จากในหลวงเพื่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวพระราชดำริ (โครงการ
อีสานเขียว) มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- จึงเชียงฝ้าซือ. (2545). ระบบสังคมบุญนิยมในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.
- ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงปฐมอโคก. (2544). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.
- ชุมชนอโคก. (2545). โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตร
สัจจรรวมชีวิต. (ออนไลน์). เนื้อหา : <http://www.asoke.info>. 3 มิถุนายน 2545.
- (2544). ระบบบุญนิยม : วิถีชีวิตของชาวอโคก. (ซีดีรอม). เนื้อหา : ห้องสมุด
ชุมชนสันติอโคก. 30 มิถุนายน 2545.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2537). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ :
ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เชิดศักดิ์ ไชวาสินธุ์. (2520). การวัดทัศนคติและบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการ
ศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ณรงค์ สามารถ. (2535). การติดตามผลการอบรมวิชาการปลูกและตกแต่งต้นไม้สำหรับประชาชนของกองสวนสาธารณะกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2533-2534). วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ทรงวุฒิ ขวาทย์. (2541). การศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เทียนฉาย กิระนันท์. (2519). เศรษฐศาสตร์ : ทรัพยากรมนุษย์และกำลังคน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2545ก). วัตถุประสงค์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (ออนไลน์). เนื้อหา. เว็บไซต์ : <http://www.baac.or.th>. 23 ธันวาคม 2545.
- . (2545ข). การดำเนินงานสินเชื่อ ประจำปี 2545. (ออนไลน์). เนื้อหา. เว็บไซต์ : <http://www.baac.or.th>. 23 ธันวาคม 2545.
- . (2545ค). ผลิตภัณฑ์ตำบลไทย ความภูมิใจของแผ่นดิน 36 ปี ธ.ก.ส. มุ่งสู่ธนาคารพัฒนาชนบท 31 ตุลาคม-4 พฤศจิกายน 2545 ณ ฮอลล์ 5 อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2536). โครงสร้างอำนาจของชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนชาวโศก. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธำรง แสงอรุณ. (2526). การติดตามผลการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรมสงขลา. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล. (2543). เอกสารประกอบการเรียน จิตวิทยาสำหรับนักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล และคณะ. (2545). รายงานผลการวิจัย เศรษฐศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นงคราญ กาญจนประเสริฐ และคณะ. (2530). รายงานการวิจัย เรื่อง ศึกษาพฤติกรรมของประชากรผู้ซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมพัฒนาจิตใจตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง บริเวณจังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์ : วิทยาลัยครูนครสวรรค์.

- นิติพงษ์ สังศรีโรจน์. (2540). องค์การธุรกิจเอกชนกับการพัฒนารายได้และคุณภาพชีวิตของ
 ชาวชนบท ศึกษากรณีโครงการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริของกลุ่มบริษัท
 เครือเจริญโภคภัณฑ์ ณ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. ภาคนิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐ
 ศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิต
 พัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นิพนธ์ พึ่งเจริญ. (2530). การประเมินผลโครงการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ของ
 วิทยาลัยเกษตรกรรมสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์). กรุงเทพฯ :
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นิตา ชูโต. (2531). การประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มาสเตอร์เพรส.
- นิตารัตน์ ศิลปเดช. (2540). ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : พิศนธ์การพิมพ์.
- บุญคง หันจางสิทธิ์. (2540). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์ : ประชากร แรงงาน การศึกษา ฝึก
 อบรม ศาสนา จริยธรรม สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โอ.เอส
 พรินติ้ง เฮ้าส์.
- ปฐม นิคมานนท์. (2528). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : มปท.
- ประภาศ ขวัญชัยรัตน์. (2522). การติดตามผลเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นที่
 จัดโดยวิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์. วท.ม. (เกษตรศาสตร์).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ประเวศ วะสี. (2530ก). พุทธเกษตรกับศาสนาสันติสุขของสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- (2530ข). สอนโมกซ์ – ธรรมกาย – สันติอโศก. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- (2533). ปัญหาวิกฤตด้านชุมชนสู่ทางรอด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมูบ้าน.
- ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2529). การวิจัยประเมินผล : หลักการและกระบวนการ. กรุงเทพฯ :
 คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรรคไทยรักไทย. (2545). นโยบายด้านการเกษตร. (ออนไลน์). เนื้อหา. เว็บไซต์ :
<http://www.thairakthai.or.th>. 27 ธันวาคม 2545.
- พระธรรมปิฎก. (2542). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิ
 โกลคิมทอง.
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2529). การพัฒนาหมู่บ้านตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง.
 กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2530, มิถุนายน). "บทความเทคนิคการวิเคราะห์ประสิทธิภาพทาง
 เศรษฐกิจของการลงทุนทางการศึกษา และการฝึกอบรม," วารสารวิจัย
 การศึกษา : 3 - 8.

- ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ :
คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- พอพันธ์ อีรูรัตน์. (2541). บทบาทของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพต่อการพัฒนาอาชีพ
และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2540). สำนักสันติอโศก:ความเป็นมาและบทบาททางศาสนา
โดยสังคมไทย. กรุงเทพฯ : งานวิจัยจากทุนสนับสนุนของศูนย์พุทธศาสนศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาวิณี เจริญยิ่ง. (2545, 31 ตุลาคม). "ธ.ก.ส.ปลื้ม สมณะอโศกขัดเกลาลูกค้า," มติชน : 17.
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะเกษตรศาสตร์. (2545). นโยบายรัฐบาล โครงการฟื้นฟูอาชีพ
เกษตรหลังการพักชำระหนี้. (ออนไลน์). เนื้อหา. เว็บไซต์ :
<http://agserver.kku.ac.th>. 27 ธันวาคม 2545.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะศึกษาศาสตร์. (2539). โครงการประชุมวิชาการ เรื่อง
การปรับพฤติกรรม : กลยุทธ์พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วันที่ 24-26 มกราคม 2539
ณ ห้องประชุม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น :
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (2539). ประมวลพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2537.
นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- มูลนิธิธรรมสันติ. (2545ก, กันยายน). "รายงานจากพุทธสถาน," สารอโศก. 252 : 98.
----- (2545ข, ตุลาคม). "รายงานจากพุทธสถาน," สารอโศก. 253 : 75.
----- (2545?). สันติอโศก. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.
----- (2544, ธันวาคม). "สืบห่านากับพ่อท่าน," สารอโศก. 231 : 21.
- เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์ และประมวล เสนาฤทธิ์. (2526). การจัดลำดับความสำคัญของงานและ
โครงการ การวางแผนและการจัดการทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- เย็นใจ เลหาณิช. (2523, สิงหาคม-กันยายน). "การศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต,"
การศึกษาแห่งชาติ. 4.
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2542). การประเมินโครงการแนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รักษ์ราม. (2543). บันทึกจากปัจฉาสมณะ เล่ม 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.

- เรวดี ตันนุกิจ. (2543). รูปแบบการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนชาวอโคก : กรณีศึกษาชุมชนอโคก อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- โรงพยาบาลธัญญารักษ์. (2545). รหัสลับเพื่อสุขภาพดี 5 อ. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ : โครงการรวมพลังสร้างสุขภาพ.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2528). สถิติวิทยาทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. (2531). ผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมผู้นำยุวพุทธด้วยกระบวนการพัฒนาจิตใจตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (อาชีววิทยา) . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- วัลลภ พรหมทอง. (2529). การติดตามผลการศึกษาอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัย เกษตรกรรมพิจิตร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วิภาพร มาพบสุข. (2542). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ส่งเสริมวิชาการ.
- วีระพล สุวรรณนันท. (2524). การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแผนและโครงการ. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สถาบันฝึกอบรมผู้นำ. (มปป.). เอกสารประกอบการอบรมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ณ สถาบันฝึกอบรมผู้นำ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.
- สถาบันเพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค. (2545?). แนะนำสถาบันเพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค (สจส.) ภายใต้มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค ด้วยการสนับสนุน ของร.ก.ส. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- (2545). โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตร สัจธรรมชีวิต. (การถ่ายโอนข้อมูล). เนื้อหา. กรุงเทพฯ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 11 พฤษภาคม 2545.
- (2546). การอบรมดำเนินงาน สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- สนม ครุฑเมือง. (2543). พระราชดำรัสในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม ระหว่างปี พ.ศ. 2531- 2542 การวิเคราะห์คุณธรรม 4 ประการ. พิษณุโลก : สมาคมอาจารย์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- สมคิด แก้วสนธิ และภิรมณ์ กมลรัตนกุล. (2534). เศรษฐศาสตร์สาธารณสุข การวิเคราะห์และประเมินผลบริการสาธารณสุข. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมนึก นนธิจันทร์. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. กรุงเทพฯ. ศิริรัตนออฟเซตการพิมพ์.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2529). การศึกษาอุทกภัย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมสันติ.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2514). การบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมหมาย สาททรัพย์. (2542). ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของชาวพุทธ : ศึกษากรณีชุมชนศิระะอโศก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ. ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2543). สรุปสาระสำคัญร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ.
- สุชุม มูลเมือง. (2530). เทคนิคการประเมินผลโครงการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิตรา สันธนาภรณ์. (2541). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนโดยรวมต้นทุนสุขภาพจากการใช้สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของการทำวนเกษตรและเกษตรกระแสหลัก:กรณีศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพ วาดเขียน. (2525). มาตรฐานและประเมินผลพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล จันทรปัดย์. (2523). หลักและวิธีการฝึกอบรมอาชีพ. เอกสารประกอบการฝึกอบรม หลักสูตรการบริหาร งานส่งเสริมและพัฒนาชุมชน. สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ, สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ และวิจิต นันทสุวรรณ. (2532). สู้สังคมวนเกษตรมีกินตลอดชีวิต บทเรียนและประสบการณ์ของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ผู้สร้างเกษตรจ้าวแต่แจ่ว. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- อนันต์ เกตุวงศ์. (2543). หลักและเทคนิคการวางแผน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. (2541). การพัฒนาเครื่องมือชี้วัดคุณภาพและสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน. (2544). พุทธเศรษฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัมรินทร์.
- อภิรักษ์ จันทะนี. (2526). วิจัยวิจัยทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ วี. เจ. พรินติ้ง.

- อรสา ยกย่อง. (2535). *ค่าใช้จ่าย-ประสิทธิผลของชุดการสอนวิชางานเกษตรเรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อัจฉรา แสงขำ. (2534). *การประเมินผลโครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้นโดยการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ. : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อุทัย หิรัญโต. (2525). *เทคนิคการบริหาร*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- Beach, Dale S. (1980). *Personnel: the management of people at work*. 4th ed. New York: Macmillan.
- Best, John and Kahn, James. (1986). *Research in Education*. 50th ed. USA. Prentice-Hall.
- Blaug, Mark. (1971). *The Rate of Return to Investment in Education in Thailand*. Bangkok: The National Education Council.
- Kondo, Allan K. (1985). "Population and Quality of Life," *Training in Population Education In the Pacific*. Bangkok: Unesco Regional Office for Population Education in Asia and the Pacific.
- Nedler, Leonard. (1990). "Human Resource Development," in *The Handbook of Human Resource Development*. 2nd ed. New York: John Wiley & Sons.
- Sharma, R.C. (1975). "Population and Socio-economic Development," in *Population Trends, Recourses and Environment : Handbook on Population Education*. New Delhi : S.N.
- Sheehan, John. (1973). *The Economics of Education*. London: George Allen and Unwin.
- Yamanè, Taro. (1967). *Statistics: an Introductory Analysis*. 2nd.ed. New York: Harper & Row.
- Wallace, Sharon. (1974). *Identification of Quality of Life Indicators for Use in Family Planning Programs in Developing Countries*. Unpublished Ph.D. Dissertation Pennsylvania: The Pennsylvania State University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม
และจดหมายขอความร่วมมือในการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม

1. คุณ สมหมาย สาททรัพย์ นักบริหาร 10 กลุ่มสนับสนุนงานสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค (สจส.) ฝ่ายส่งเสริมการเรียนรู้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
2. คุณ สีดิน ไชยธรรม ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมอโค
3. สมณะ นาไท อิศรรชน ที่ปรึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมอโค

ที่ ทบ 1012/ ๖๖๖

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๖ เมษายน 2546

เรื่อง ขอรายชื่อและที่อยู่เกษตรกร

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค (สจส.)

เนื่องด้วย นายบวร ทรัพย์สิงห์ นิติระดับปริญญาโท วิชาเอกเศรษฐศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “อัตรส่วนต้นทุน ประสิทธิภาพการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิตตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม” โดยมี รองศาสตราจารย์สุนิดา เทศนิยม และ อาจารย์วิพรรณ สาลีผล เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ นิติมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยขอรายชื่อและที่อยู่เกษตรกร ที่เข้าอบรมในโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกรหลักสูตรสัจธรรมชีวิตจากชุมชนปฐมอโศก รุ่นที่ 16 ระหว่างวันที่ 25 - 29 กันยายน 2545 รุ่นที่ 17 ระหว่างวันที่ 1 - 5 ตุลาคม 2545 เพื่อจัดส่งแบบสอบถามหรือลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามรายชื่อและที่อยู่เกษตรกรดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายบวร ทรัพย์สิงห์ ได้รายชื่อและที่อยู่เกษตรกรดังกล่าว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์สุนิดา เทศนิยม)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิติ โทรศัพท์ 02-7331801 มีดือ 09-0700107

ที่ ทม 1012/ 2566

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๕๕ เมษายน 2566

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาค (สจส.)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นายบวร ทรัพย์สิงห์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกเศรษฐศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิตตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนปทุมอโศก จังหวัดนครปฐม” โดยมี รองศาสตราจารย์สุนิดา เทชนิยม และ อาจารย์วิพรรณ สาลีผล เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ นายสมหมาย สาดทรัพย์ นักบริหาร 10 กลุ่มสนับสนุนงาน สจส. ฝ่ายส่งเสริมการเรียนรู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามอัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิตตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนปทุมอโศก จังหวัดนครปฐม

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถาม ให้ นายบวร ทรัพย์สิงห์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 02-7331801 มือถือ 09-0700107

ที่ ทบ 1012/ ๒๕๔๖

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๕๔๖ เมษายน ๒๕๔๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมอโศก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นายบวร ทรัพย์สิงห์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกเศรษฐศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิตตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนปทุมอโศก จังหวัดนครปฐม” โดยมี รองศาสตราจารย์สุนิดา เทศนิยม และ อาจารย์วิพรรณ สาลีผล เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัย ขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามอัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิตตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนปทุมอโศก จังหวัดนครปฐม

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถาม ให้ นายบวร ทรัพย์สิงห์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 02-7331801 มือถือ 09-0700107

ที่ ทบ 1012/ ๒๕๔๖

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๓ เมษายน 2546

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ที่ปรึกษาศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปทุมธานี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นายบวร ทรัพย์สิงห์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกเศรษฐศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิตตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนปทุมธานี จังหวัดนครปฐม” โดยมี รองศาสตราจารย์สุนิดา เทสนิยม และ อาจารย์วิพรรณ สาสีผล เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในครั้งนี้ บัณฑิตวิทยาลัย ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามอัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆธรรมชีวิตตามแนว “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนปทุมธานี จังหวัดนครปฐม

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถาม ให้ นายบวร ทรัพย์สิงห์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์สุนิดา เทสนิยม)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

โทรสาร. 02-258-4119

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 02-7331801 มือถือ 09-0700107

ที่ ทม 1012/ 4078

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

6 พฤษภาคม 2546

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท จำเนียร สาระนาถ (สจส.)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นายบวร ทรัพย์สิงห์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์เรื่อง "อัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆกรรมชีวิตตามแนว "บุญนิยม" : กรณีศึกษาชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม" โดยมี รองศาสตราจารย์สุนิดา เทศนิยม และ อาจารย์วิพรรณ สาลีผล เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้เกษตรกรที่เข้าอบรมในโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆกรรมชีวิตจากชุมชนปฐมอโศก รุ่นที่ 16 ที่เคยเข้ารับการอบรม เมื่อวันที่ 25 - 29 กันยายน 2545 และ รุ่นที่ 17 ระหว่างวันที่ 1 - 5 ตุลาคม 2545 ตอบแบบสอบถามอัตราส่วนต้นทุนประสิทธิผลการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสังฆกรรมชีวิตตามแนว "บุญนิยม" : กรณีศึกษาชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม ในระหว่างเดือนพฤษภาคม 2546

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นายบวร ทรัพย์สิงห์ ได้เก็บข้อมูลในการทำปริญญานิพนธ์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ภรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

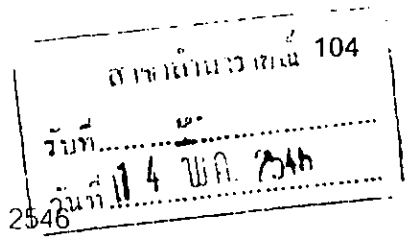
หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 02-7331801 มือถือ 09-0700107

กลุ่มสนับสนุนงาน สจส.

โทร. 2981 - 2

2300 / 11133

พฤษภาคม 2546

ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผจข. บ้านหมี่, ผจข. โคกลำโรง และ ผจข. ลำนารายณ์ ผ่าน ผอจ. ลพบุรี

เนื่องด้วย นายบวร ทรัพย์สิงห์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย (รายละเอียดตามเอกสารแนบ) โดยขอให้เกษตรกรที่เข้าอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิต จากชุมชนปทุมโคก เมื่อวันที่ 25 - 29 กันยายน 2545 และวันที่ 1 - 5 ตุลาคม 2545 ตอบแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัย

สจส. จึงขอความอนุเคราะห์สาขาได้โปรดพิจารณาอำนวยความสะดวกในการนัดเกษตรกรเพื่อผู้วิจัยได้ เก็บข้อมูลในการทำปริญญานิพนธ์ ในพื้นที่ โดยผู้วิจัยจะเดินทางมาประสานงานกับสาขาด้วยตัวเอง เพื่อบรรยายนัดเกษตรกรและนำแบบสอบถามไปให้เกษตรกรตอบ ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2546 ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณในความร่วมมือด้วยดีเสมอมา

(นายศุภชัย สดากการ)

ผู้อำนวยการ สจส.

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ขอความอนุเคราะห์กรอกแบบสอบถาม

เรียนท่านผู้เคยเข้าฝึกอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิต จากชุมชนปฐมอโศก ข้าพเจ้า นายบวร ทรัพย์สิงห์ นักศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อยู่ระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ ด้านการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ณ ศูนย์ฝึกอบรมชุมชนปฐมอโศก มีความสนใจในอาชีพเกษตรกร และแนวทางการปฏิบัติธรรมของชาวอโศก ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านผู้เคยเข้ารับการอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิต จากชุมชนปฐมอโศก ดังนี้

- 1.ขอความร่วมมือให้ผู้เคยเข้ารับการอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิต จากชุมชนปฐมอโศก ตามชื่อหน้าของจดหมายเป็นผู้กรอกแบบสอบถามที่ได้แนบมา
- 2.แบบสอบถามนี้มีด้านหน้า และด้านหลัง ใช้เวลาในการกรอกประมาณ 15-20 นาที ขอความกรุณาให้ท่านกรอกข้อมูลให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง
- 3.เมื่อกรอกแบบสอบถามครบถ้วนแล้ว กรุณาพับแบบสอบถามใส่ซองเปล่าติดแสตมป์
4. กรุณาจัดส่งซองจดหมาย (สีขาว) ที่ใส่แบบสอบถามคืนทันทีที่กรอกเสร็จ ที่ตู้ไปรษณีย์ หรือที่ทำการไปรษณีย์ใกล้บ้านท่าน โดยท่านไม่ต้องเสียค่าส่ง

ข้อมูลต่างๆที่ได้จากแบบสอบถามนี้จะถูกเก็บ เป็นความลับ โดยจะไม่มีผลต่อการประกอบอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตของผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนปฐมอโศกในการอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิตรุ่นต่อไป และเป็นประโยชน์ต่อข้าพเจ้าในการศึกษา และการทำวิทยานิพนธ์

ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากท่าน

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

บวร ทรัพย์สิงห์

นิสิตปริญญาโท วิชาเอกเศรษฐศาสตร์การศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สิ่งที่ส่งมาด้วย : แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
ของจดหมายเปล่าที่ติดแสตมป์ และเจ้าหน้าที่ผู้วิจัย
เอกสารเผยแพร่ การทำ-การใช้ น้ำสกัดชีวภาพหรือน้ำหมักชีวภาพ

แบบสอบถาม

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง () ของข้อคำตอบ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ () 20 - 29 ปี () 30 - 39 ปี
 () 40 - 49 ปี () 50 - 59 ปี
 () 60 - 69 ปี () 70 ปีขึ้นไป
3. สถานภาพ () แต่งงาน () โสด
 () อื่นๆ (ระบุ) _____

4. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน
- () ไม่เคยเรียนหนังสือ
 - () เรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ
 - () จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ
 - () จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
 - () จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - () จบสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย

5. ความเกี่ยวข้องกับ ธ.ก.ส.
() เข้าโครงการพักชำระหนี้	() เข้าโครงการลดภาระหนี้
() เกษตรกรลูกค้า	() ไม่ใช่ลูกค้า ธ.ก.ส.

6. ค่าใช้จ่ายก่อนเข้ารับการศึกษา และหลังการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

กรุณาระบุจำนวนค่าใช้จ่ายต่อเดือน ตามรายการทั้งก่อน และหลังการฝึกอบรม หลักสูตร
 สัจธรรมชีวิต ในกรณีที่ไม่มีรายจ่ายในด้านที่สอบถาม ให้ท่านทำเครื่องหมาย - แทน

รายการ	ค่าใช้จ่าย	
ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล	ก่อนฝึกอบรม (บาท/เดือน)	หลังฝึกอบรม (บาท/เดือน)
- ด้านเครื่องดื่มมีนเมา เช่น เหล้า เบียร์		
- ด้านบุหรี่ยาสูบ		
- ด้านการพนัน ไพ่ ห่วย ล็อตเตอรี่		
- ด้านเครื่องดื่มกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ		

รายการ	ค่าใช้จ่าย	
	ก่อนฝึกอบรม (บาท/เดือน)	หลังฝึกอบรม (บาท/เดือน)
ค่าใช้จ่ายของครอบครัว		
- ด้านค่าอาหาร ค่ากับข้าว		
- ด้านค่าสบู่ แชมพู น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน		
- ด้านค่าปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืช และศัตรูพืช		

ตอนที่ 2 สอบถามค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลในการฝึกอบรม

- คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง () ของข้อคำตอบ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง
- 1. ท่านมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรับการฝึกอบรม หลักสูตรสัจธรรมชีวิต อย่างไร
 - () ไม่เสียค่าใช้จ่าย เพราะธ.ก.ส. จัดรถไปรับที่บ้าน หรือไปกับรถคนรู้จัก
 - () เสียค่าใช้จ่าย เป็นค่าเดินทางไปขึ้นรถที่ ธ.ก.ส. เป็นเงิน _____ บาท
 - () เสียค่าใช้จ่าย เป็นค่าเดินทางไปฝึกอบรมเอง เป็นเงิน _____ บาท
 - 2. ท่านมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางกลับจากการฝึกอบรม หลักสูตรสัจธรรมชีวิต อย่างไร
 - () ไม่เสียค่าใช้จ่าย เพราะธ.ก.ส. จัดรถส่งถึงบ้าน หรือกลับมากับรถคนรู้จัก
 - () เสียค่าใช้จ่าย เป็นค่าเดินทางจากที่ ธ.ก.ส. กลับบ้าน เป็นเงิน _____ บาท
 - () เสียค่าใช้จ่าย เป็นค่าเดินทางกลับจากการฝึกอบรมเอง เป็นเงิน _____ บาท
 - 3. ค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายส่วนตัวในระหว่างฝึกอบรม หลักสูตรสัจธรรมชีวิต 5 วัน 4 คืน
 - () ไม่ได้ใช้จ่ายอะไรในระหว่างเดินทาง และการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน
 - () ใช้จ่าย โดยซื้อของใช้ในระหว่างเดินทาง และการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืนประกอบด้วย (ระบุ) _____ รวมเป็นเงิน _____ บาท

ตอนที่ 3 สอบถามประสิทธิผลการฝึกอบรม หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ตามลักษณะการปฏิบัติของท่าน ทั้งก่อนการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม หลักสูตรสัจธรรมชีวิต

1. ท่านเสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยสิ่งของ หรือร่างกาย

	ช่วยประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ช่วยบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ช่วย
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

2. ท่านมีสติในการพูด พูดสิ่งที่เป็นสาระ ไม่พูดเท็จ นินทา ส่อเสียด หยาบคายไร้สาระ

	มีสติประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	มีสติบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่มีสติ
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

3. ท่านสำรวม กาย วาจา ใจ ไม่ให้ส่อไปทางชั่วสาว

	สำรวมประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	สำรวมบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่สำรวม
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

4. ท่านดื่มเครื่องดื่มมีินเมา เช่น เหล้า เบียร์ สาโท

	ดื่มประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ดื่มบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ดื่ม
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

5. ท่านสูบบุหรี่ หรือยาสูบ

	สูบประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	สูบบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่สูบ
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

6. ท่านเล่นการพนัน เช่น ไพ่ ไฮโล

	เล่นประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	เล่นบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่เล่น
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

7. ท่านเล่นหวย หรือลอตเตอรี่

	เล่นประจำ (มากกว่า3ครั้ง/เดือน)	เล่นบางครั้ง (1-3ครั้ง/เดือน)	ไม่เล่น
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

8. ท่านดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ

	ดื่มประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ดื่มบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ดื่ม
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

9. ท่านกินสิ่งที่ปลูกเอง เช่น ผักสวนครัว สมุนไพร เห็ด ถั่วงอก

	กินประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	กินบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่กิน
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

10. ท่านใช้น้ำยาอเนกประสงค์ เช่น แชมพูสมุนไพร น้ำยาล้างจาน - ชักล้างที่ทำเอง

	ใช้ประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ใช้บางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ใช้
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

11. ท่านใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืช หรือสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

	ใช้ประจำ (มากกว่า3ครั้ง/เดือน)	ใช้บางครั้ง (1-3ครั้ง/เดือน)	ไม่ใช้
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

12. ท่านใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ หรือสารสกัดชีวภาพกำจัดศัตรูพืชที่ทำเอง

	ใช้ประจำ (มากกว่า3ครั้ง/เดือน)	ใช้บางครั้ง (1-3ครั้ง/เดือน)	ไม่ใช้
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

13. ท่านดูแลรักษา ผิวหนัง ผม ฟัน เล็บ ร่างกายให้สะอาด

	ดูแลประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ดูแลบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ดูแล
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

14. ท่านดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงไม่ให้เจ็บป่วย

	ดูแลประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ดูแลบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ดูแล
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

15. ท่านดูแลที่พักอาศัย ของใช้ภายในบ้านให้สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย

	ดูแลประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ดูแลบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ดูแล
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

16. ท่านดูแลบริเวณบ้าน ภายนอกตัวบ้านให้สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย

	ดูแลประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ดูแลบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ดูแล
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

17. ท่านกินอาหารสะอาด และมีประโยชน์

	กินประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	กินบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่กิน
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

18. ท่านลดการกินเนื้อสัตว์ และกินข้าวกล้อง ถั่ว งา หรือโปรตีนเกษตรแทน

	ทำประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ทำบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ทำ
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

19. ท่านแยกขยะ และนำขยะที่ยังมีประโยชน์กลับไปใช้ใหม่

	ทำประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ทำบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ทำ
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

20. ท่านล้างจานโดยเริ่มล้างจากถึงน้ำที่ผสมน้ำยาล้างจาน แล้วล้างในถึงน้ำเปล่าอีก 3-5
ถึง และเช็ดให้แห้ง

	ทำประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ทำบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ทำ
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

21. ท่านเข้านอนตั้งแต่หัวค่ำ ดื่นนอนตอนเช้ามืด และพักผ่อนอย่างเพียงพอ

	ทำประจำ (มากกว่า3ครั้ง/สัปดาห์)	ทำบางครั้ง (1-3ครั้ง/สัปดาห์)	ไม่ทำ
ก่อนอบรม			
หลังอบรม			

ตอนที่ 4 สอบถามคุณภาพชีวิต

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ตามความคิดเห็นของท่าน

ด้านจิตใจ	คุณภาพชีวิต	อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	อย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย
	- การอบรมทำให้รู้สึกว่าคุณค่าชีวิตของท่านมีคุณค่าขึ้น							
	- การอบรมทำให้จิตใจของท่านมีความสุข แจ่มใส เบิกบาน มองโลกแง่ดี มีเมตตาต่อผู้อื่น							
	- การอบรมทำให้กิเลส ความหงุดหงิด ความแปรปรวน ในจิตใจลดลง							
	- การอบรมทำให้ท่านมีความภูมิใจ มั่นใจในอาชีพ และ มีความขยันในการประกอบอาชีพอยู่เสมอ							
	- การอบรมทำให้ท่านมั่นใจว่าสามารถพึ่งตนเอง และ ขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นให้น้อยที่สุด							
	- การอบรมทำให้ท่านมั่นใจว่าสามารถดำเนินชีวิตอย่าง สมถะ มีความพอเพียงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่							

ด้านเศรษฐกิจ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
- การอบรมมีส่วนทำให้ท่านลดค่าใช้จ่ายส่วนตัว เช่น ค่าบุหรี่ย สุรา ชา กาแฟ น้ำอัดลม เครื่องดื่มชูกำลัง หวย การพนัน หรือของฟุ่มเฟือยต่างๆ					
- การอบรมมีส่วนทำให้ท่านลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว เช่น ค่าอาหาร ค่าสบู แชมพู ผงซักฟอก					
- การอบรมมีส่วนทำให้ท่านลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายากำจัดศัตรูพืช					
ด้านสุขภาพ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
- การอบรมมีส่วนทำให้การเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลของท่านลดลง					
- การอบรมมีส่วนทำให้ท่านรู้จักใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นรักษาโรค					
- การอบรมมีส่วนทำให้ท่านใส่ใจกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น					
- การอบรมมีส่วนทำให้ท่านใส่ใจกับการดูแล สุขภาพของร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงมากขึ้น					
ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
-การอบรมทำให้ท่านสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในชุมชนเพิ่มขึ้น					
-การอบรมทำให้ท่านสามารถรวมกลุ่มร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหากับชุมชน					
-การอบรมทำให้ท่านช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆที่จัดในชุมชน					
-การอบรมทำให้ท่านมีส่วนช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน					
-การอบรมทำให้บริเวณบ้าน และชุมชนของท่านสะอาดขึ้น					

ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม (ต่อ)	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
-การอบรมทำให้ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสอน ถ่ายทอด บอกต่อผู้อื่น หรือพัฒนาผู้อื่น					

ข้อเสนอแนะ ,คำแนะนำเพิ่มเติม

ขอขอบพระคุณอย่างสูง

ภาคผนวก ค

รายละเอียดการตอบแบบสอบถามประสิทธิผลการฝึกอบรม
โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกร
หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

รายละเอียดการตอบแบบสอบถามประสิทธิภาพการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพและ
คุณภาพชีวิตเกษตรกร หลักสูตรสัจธรรมชีวิต ของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. การเสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยสิ่งของ หรือร่างกาย

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	34	0	34
	ทำประจำ	45	26	0	71
รวม		45	60	0	105

2. การสำรวม กาย วาจา ใจ ไม่ให้ส่อไปทางชั่วสาว

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	1	1
	ทำบางครั้ง	0	12	1	13
	ทำประจำ	81	10	0	91
รวม		81	22	2	105

3. การมีสติในการพูด พูดสิ่งที่เป็นสาระ ไม่พูดเท็จ นินทา ส่อเสียด หยาดคาย ไร้สาระ

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	1	1
	ทำบางครั้ง	0	12	1	13
	ทำประจำ	71	20	0	91
รวม		71	32	2	105

4. การดื่มเครื่องดื่มมีนเมา เช่น เหล้า เบียร์ สาโท

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ไม่ทำ	ทำบางครั้ง	ทำประจำ	
หลังฝึกอบรม	ทำประจำ	0	0	3	3
	ทำบางครั้ง	0	12	20	32
	ไม่ทำ	55	14	1	70
รวม		55	26	24	105

5. การสูบบุหรี่ หรือยาสูบ

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ไม่ทำ	ทำบางครั้ง	ทำประจำ	
หลังฝึกอบรม	ทำประจำ	0	0	4	4
	ทำบางครั้ง	0	3	18	21
	ไม่ทำ	79	1	0	80
รวม		79	4	22	105

6. การเล่นเกมพนัน เช่น ไพ่ ไฮโล

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ไม่ทำ	ทำบางครั้ง	ทำประจำ	
หลังฝึกอบรม	ทำประจำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	3	1	4
	ไม่ทำ	95	5	1	101
รวม		95	8	2	105

7. การเล่นเกม หว่ย หรือล็อตเตอรี่

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ไม่ทำ	ทำบางครั้ง	ทำประจำ	
หลังฝึกอบรม	ทำประจำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	26	14	40
	ไม่ทำ	27	34	4	65
รวม		27	60	18	105

8. การดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง น้ำอัดลม ชา กาแฟ

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ไม่ทำ	ทำบางครั้ง	ทำประจำ	
หลังฝึกอบรม	ทำประจำ	0	0	7	7
	ทำบางครั้ง	0	34	26	60
	ไม่ทำ	27	10	1	38
รวม		27	44	34	105

9. การกินสิ่งที่ปลูกเอง เช่น ผักสวนครัว สมุนไพร เห็ด ถั่วงอก

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	1	1
	ทำบางครั้ง	0	26	3	29
	ทำประจำ	22	53	0	75
รวม		22	79	4	105

10. การใช้ยาสมุนไพรสังค์ แชมพูสมุนไพร น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักล้างที่ทำเอง

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	37	37
	ทำบางครั้ง	0	0	40	40
	ทำประจำ	0	0	28	28
รวม		0	0	105	105

11. การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืชหรือสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ไม่ทำ	ทำบางครั้ง	ทำประจำ	
หลังฝึกอบรม	ทำประจำ	0	0	13	13
	ทำบางครั้ง	0	18	52	70
	ไม่ทำ	15	5	2	22
รวม		15	23	67	105

12. การใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ สารสกัดชีวภาพกำจัดศัตรูพืชที่ทำเอง

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	34	34
	ทำบางครั้ง	0	18	33	51
	ทำประจำ	0	10	10	20
รวม		0	28	77	105

13. การดูแลรักษา ผีวันั้น ผม พ้น เล็บ ร่างกายให้สะอาด

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	13	1	14
	ทำประจำ	70	21	0	91
รวม		70	34	1	105

14. การดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงไม่ให้เจ็บป่วย

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	19	0	19
	ทำประจำ	72	14	0	86
รวม		72	33	0	105

15. การดูแลที่พักอาศัย ของใช้ภายในบ้าน ให้สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	11	0	11
	ทำประจำ	80	14	0	94
รวม		80	25	0	105

16. การดูแลบริเวณบ้าน ภายนอกตัวบ้าน ให้สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	20	0	20
	ทำประจำ	54	31	0	85
รวม		54	51	0	105

17. การกินอาหารสะอาดและมีประโยชน์

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	0	0
	ทำบางครั้ง	0	18	0	18
	ทำประจำ	57	30	0	87
รวม		57	48	0	105

18. การลดการกินเนื้อสัตว์ และกินข้าวกล้อง ถั่ว งา หรือโปรตีนเกษตรแทน

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	57	57
	ทำบางครั้ง	0	13	32	45
	ทำประจำ	0	1	2	3
รวม		0	14	91	105

19. การแยกขยะ และนำขยะที่ยังมีประโยชน์กลับไปใช้ใหม่

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	17	17
	ทำบางครั้ง	0	21	11	32
	ทำประจำ	18	23	15	56
รวม		18	44	43	105

20. การล้างจานโดยเริ่มล้างจากถึงน้ำที่ผสมน้ำยาล้างจาน แล้วล้างในถึงน้ำเปล่าอีก 3-5 ถึง และเช็ดให้แห้ง

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	13	13
	ทำบางครั้ง	0	18	11	29
	ทำประจำ	45	8	10	63
รวม		45	26	34	105

21. การเข้านอนตั้งแต่หัวค่ำ ตื่นนอนตอนเช้ามืด และพักผ่อนอย่างเพียงพอ

		ก่อนฝึกอบรม			รวม
		ทำประจำ	ทำบางครั้ง	ไม่ทำ	
หลังฝึกอบรม	ไม่ทำ	0	0	1	1
	ทำบางครั้ง	0	15	5	20
	ทำประจำ	72	12	0	84
รวม		72	27	6	105

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายบวร ทรัพย์สิงห์
วันเดือนปีเกิด	14 ธันวาคม 2521
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	19/222 ถนนสุขุมวิท แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพ 10240
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะกรรมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2543	กศ.บ. (การศึกษาบัณฑิต) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2546	ศ.ม. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ